

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

PRIMERJAVA IRSKE IN ŠPANSKE BANČNE KRIZE

Ljubljana, avgust 2014

MARKO GRAČAK

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani Marko Gračak, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtor magistrskega dela z naslovom Primerjava irske in španske bančne krize, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Mojmirjem Mrakom.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorja: _____

KAZALO

UVOD	1
1 ZNAČILNOSTI BANČNEGA SEKTORJA NA IRSKEM IN V ŠPANJI V OBDOBJU PRED KRIZO	3
1.1 Kratka zgodovina in značilnosti irskega bančnega sektorja.....	3
1.2 Kratka zgodovina in značilnosti španskega bančnega sektorja.....	5
1.3 Hitro naraščanje velikosti bančnega sektorja obeh držav.....	7
1.4 Podobnosti in razlike obeh bančnih sektorjev v obdobju pred krizo.....	13
2 VZROKI ZA RAZVOJ IN IZBRUH BANČNE KRIZE NA IRSKEM IN V ŠPANJI 15	
2.1 Definicija bančne krize.....	15
2.2 Vzroki bančnih kriz skupni obema državam	15
2.2.1 Finančne integracije.....	15
2.2.2 Napihovanje nepremičninskega balona	21
2.2.3 Neustrezno bančno upravljanje in poslovanje	26
2.2.4 Pomanjkljiva regulacija in nadzor bank	34
2.3 Razlike v vzrokih bančnih kriz med obema državama.....	37
3 ODZIVI IRSKE IN ŠPANJE NA IZBRUH BANČNE KRIZE	42
3.1 Ukrepi irske vlade in reforme bančnega sektorja	42
3.1.1 Jamstvene sheme	42
3.1.2 Ustanovitev Nacionalne agencije za upravljanje premoženja	44
3.1.3 Mednarodna pomoč in reševanje irskega bančnega sektorja.....	47
3.1.4 Dokapitalizacija irskih bank	50
3.1.5 Izstop Irske iz programa finančne pomoči.....	53
3.2 Ukrepi španske vlade in reforme bančnega sektorja	53
3.2.1 Ustanovitev Sklada za prestrukturiranje bank	54
3.2.2 Mednarodna pomoč in reševanje španskega bančnega sektorja.....	57
3.2.3 Ustanovitev družbe za upravljanje slabih bančnih terjatev	58
3.2.4 Izstop Španije iz programa finančne pomoči.....	62
3.3 Primerjava podobnosti in razlik med ukrepi obeh vlad za reformiranje bančnega sektorja.....	62
SKLEP	64
LITERATURA IN VIRI	68
PRILOGA	

KAZALO SLIK

Slika 1: Skupna sredstva irskih bank kot % BDP	8
Slika 2: Kapital in rezerve irskega bančnega sistema kot % nacionalnega BDP.....	9
Slika 3: Skupna sredstva španskih bank kot % BDP	9
Slika 4: Kapital in rezerve španskega bančnega sistema kot % nacionalnega BDP.....	10
Slika 5: Skupna bančna sredstva izbranih držav EU kot % nacionalnega BDP med letoma 2000 in 2008	11
Slika 6: Skupni kapital in rezerve bančnih sistemov izbranih držav EU kot % nacionalnega BDP v letih 2000, 2006 in 2008.....	12
Slika 7: Geografski profil tujega financiranja irskega bančnega sektorja	17
Slika 8: Razlika v sestavi obveznosti do virov sredstev irskih bank med letoma 1999 in 2008	18
Slika 9: Geografski profil tujega financiranja španskega bančnega sektorja (v trilijonih €). 20	
Slika 10: Sprememba v sestavi obveznosti do virov sredstev španskih bank med letoma 1988 in 2006 (v %).....	20
Slika 11: Povprečne letne stopnje rasti cen stanovanj/hiš ter stanovanjskih posojil (1999–2007)	28
Slika 12: Razlika v izpostavljenosti gradbenemu in nepremičninskemu sektorju med komercialnimi bankami in hranilnicami v Španiji (kot % vseh posojil zasebnemu sektorju)	30
Slika 13: LTV indeks za prve nakupe (angl. first time buyers) nepremičnin na Irskem	31
Slika 14: LTV indeks za prve nakupe (angl. first time buyers) nepremičnin v Španiji leta 2007	32
Slika 15: Kazalnik pokritosti kreditov z depoziti (angl. loan-to-deposit) za irski, portugalski in španski bančni sektor med letoma 2004 in 2008	33
Slika 16: Primerjava gibanja indeksov cen nepremičnin v Španiji in na Irskem med letoma 1999 in 2012 (1999=100).....	39
Slika 17: Delež sredstev namenjenih gradbeništvu (kot % BDP).....	40

KAZALO TABEL

Tabela 1: Stopnja rasti nominalnih cen stanovanjskih nepremičnin za izbrane države med letoma 1999–2007 (v %).....	22
Tabela 2: Stopnja rasti odobrenih stanovanjskih kreditov monetarnih finančnih institucij (MFI) izbranih držav EU (v %).....	27
Tabela 3: Povprečen LTV indeks izbranih držav za prve nakupe nepremičnin (leto 2007) .	41
Tabela 4: Prenosi posojil sodelujočih institucij na NAMO (v milijardah €)	46
Tabela 5: EU–IMF program finančne pomoči Irski.....	48
Tabela 6: Postopek irskega črpanja triletnega posojila s strani IMF	49
Tabela 7: Dokapitalizacija irskih bank med letoma 2009 in 2011.....	51
Tabela 8: Potek procesa prestrukturiranja španskega bančnega sektorja s pomočjo FROB .	55
Tabela 9: Prenos sredstev na SAREB (v milijonih €).....	61
Tabela 10: Primerjava prenosov sredstev med irsko in špansko slabo banko (do leta 2012)..	63

UVOD

Vzrok za bančno krizo na Irskem je bil klasičen: prevelik obseg hipotekarnih posojil gradbenemu sektorju, kar je bila posledica hitrega gospodarskega razcveta. Irska je v obdobju pred krizo popolnoma odprla gospodarstvo ter dobila vzdevek "Keltski tiger", ki opisuje irsko gospodarstvo v obdobju hitre gospodarske rasti med letoma 1995–2007. Irska je bila v teh letih ena najbolj naprednih držav Evropske unije. Vse to je privedlo do anomalij na nepremičninskem trgu. Cene so tako postajale vse bolj napihnjene, kreditiranje nenadzorovano in balon je lahko na koncu samo še počil (Regling & Watson, 2010). Proces napihovanja cen nepremičnin so dodatno pospeševale banke, ki so z medijskimi kampanjami še dodatno spodbujale najemanje stanovanjskih kreditov. Do posojil so prihajali tudi novi komitenti, brez predhodne ocene njihove kreditne sposobnosti, pri čemer so se banke zanašale na naraščajoč trend cen nepremičnin. Pomembno vlogo pri napihovanju nepremičninskega balona in zaostrovanju razmer na Irskem je imela centralna banka, ki je kot regulator finančnega sistema odreagirala prepozno. Regulator je znake nevarnosti, kot so hitra rast bančnih bilanc, rast cen nepremičnin ter naraščanje posojil z visokim loan-to-value indeksom (v nadaljevanju LTV), v veliki meri ignoriral in sprejel le minimalne ukrepe, ki pa niso mogli preprečiti prihajajočega poka balona (Honohan, 2009b).

Pok nepremičninskega balona je zelo močno prizadel irski bančni sistem, največjo škodo pa so utrpeli banke, ki so imele v svojih portfeljih veliko posojil špekulativne narave, saj so po poku nepremičninskega balona izgubila vso vrednost. V največjih težavah sta se znašli Anglo Irish Bank ter Nationwide Building Society, izjemne izgube pa so utrpeli tudi številne druge banke. Irski bančni sektor je tako izgubil zaupanje investitorjev, zato se je moral opreti na posojila irske centralne banke in Evrosistema, ki pa so iz leta v leto naraščala. Irske oblasti so do leta 2010 še nekako obvladovale položaj, kasneje pa jih je lahko rešila le še finančna pomoč Evropske unije (v nadaljevanju EU) in Mednarodnega denarnega sklada (angl. *International Monetary Fund*, v nadaljevanju IMF), (Clarke & Hardiman, 2012, str. 3).

Podobna zgodba je bila tudi v Španiji. Leta 2007 je Španija po dolgem obdobju gospodarske rasti, ki se je začela v drugi polovici devetdesetih let, pokazala prve znake izčrpanosti. Kazati so se začele slabosti v strukturi španskega gospodarstva, ki je temeljilo na domačem povpraševanju, natančneje na gradbenem oziroma nepremičninskem sektorju. Nesorazmerna rast nepremičninskega sektorja v povezavi z rastjo kreditov potrebnih za njihovo financiranje je predstavljala dobro podlago za gospodarsko neravnovesje. Povečano povpraševanje po nepremičninah, rast njihovih cen in nizke obrestne mere so pripomogle k hitremu napihovanju španskega nepremičninskega balona, ki je kasneje tudi počil. Masovno odobravanje kreditov za razvojne dejavnosti gradbeništva je za bančni sektor pomenil ogromno izpostavljenost nepremičninskemu trgu, zato so se tudi banke znašle v težavah (Carballo-Cruz, 2011, str. 309). Rast nepremičninskega balona je bila tesno povezana z bančnim sektorjem, saj je število bančnih kreditov namenjenih nepremičninskemu sektorju hitro naraščalo, kar je povzročilo visoko koncentracijo tveganja v nepremičninskem sektorju. Tudi v Španiji bi morala centralna banka (kot regulator finančnega sistema) na očitne znake prevelike bančne izpostavljenosti

nepremičninskemu sektorju odreagirati hitreje. Težavo so predstavljale predvsem hranilnice, ki so bile zaradi ohlapnega nadzora regulatorja močno izpostavljene nepremičninskemu trgu, zato je bilo njihovo poslovanje zelo tvegano. Španija je 3. 12. 2012 uradno zaprosila evroobmočje za 39,5 milijarde evrov pomoči za štiri nacionalizirane banke in dokapitalizacijo slabe banke.

Španske banke lahko razdelimo v dve glavni skupini, in sicer komercialne banke in hranilnice – cajas. Medtem ko so se velike španske banke na krizo odzvale relativno dobro, so se hranilnice soočale z velikimi finančnimi težavami, saj so izdale največ drugo- in tretjerazrednih tveganih posojil, s čimer so pridobivale tržni delež. Te institucije so tesno povezane z interesi pokrajine, v kateri so, in se soočajo s hudim pritiskom regionalne politike. Skoraj polovica njihovega premoženja predstavljajo hipoteke in druga posojila namenjena nepremičninskemu trgu. Konec leta 2009 je bilo v Španiji 47 domačih komercialnih bank in 45 hranilnic, leta 2010 pa se je zaradi procesa prestrukturiranja bančnega sektorja število institucij močno spremenilo. Kar štirideset bank oziroma hranilnic je bilo vključenih v neke vrste integracijskih procesov, kar je dramatično zmanjšalo njihovo število. Leta 2010 je ostalo le še 17 hranilnic (Trujillo-Ponce, 2012).

Namen magistrskega dela je analizirati ter primerjati irsko in špansko bančno krizo. Podrobno bom preučil podobnosti in razlike med njima in podal končno oceno, s pomočjo katere bom potrdil oziroma zavrgel naslednji hipotezi:

- **Obe državi sta se pred krizo soočali s prenapihnjnim bančnim sektorjem;** pri preučevanju prve hipoteze sem uporabil dve standardni metodi, ki predstavljata glavni merili pri ugotavljanju velikosti bančnega sektorja. Obe se nanašata na trditev, da mora velikost bančnega sektorja sovpadati z velikostjo države. Najprej sem preveril kolikšen delež bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP) so pred krizo predstavljala skupna sredstva (aktivne) irskih in španskih bank, kar sem primerjal tudi z drugimi državami EU. Zanimalo me je, ali sta državi izstopali iz evropskega povprečja. Nato sem preveril kolikšen delež BDP je pred krizo predstavljala vrednost kapitala in rezerv bančnega sektorja Irske in Španije. Tudi tukaj sem naredil primerjavo z drugimi državami EU, s čimer bom hipotezo potrdil oziroma ovrgel.
- **Velika izpostavljenost nepremičninskemu sektorju v obeh državah je bila ključni razlog za nastanek bančne krize;** banke v obeh državah so omogočale masovno odobravanje kreditov za razvojne dejavnosti gradbeništva, kar je pripomoglo k hitremu napihovanju nepremičninskega balona. Španija se je soočila z enim izmed najbolj ekstremnih nepremičninskih balonov. Še danes je bančni sistem zelo izpostavljen nepremičninskemu trgu. Zelo podoben položaj je bil na Irskem. Preveril sem, v kolikšnem obsegu so irske in španske banke izpostavljene nepremičninskemu sektorju, kar sem primerjal tudi z drugimi evropskimi državami. Ugotoviti želim, ali je izpostavljenost nepremičninskemu sektorju res ključni razlog za nastanek bančne krize v obeh državah in v kolikšni meri se državi na tem področju razlikujeta.

Pri izdelavi magistrske naloge sem uporabil različne metode dela. Za raziskovanje sem uporabil deskriptivno metodo, s katero sem predstavil uporabljene teoretične pojme, prikazal bančni sistem obeh držav, opisal vzroke za nastalo bančno krizo, predstavil odzive španske in irske vlade ter opisal program finančne pomoči in potrebne reforme. Primerjalno ali komparativno metodo sem uporabil za primerjanje ter iskanje razlik med krizama v Španiji in na Irskem, metodo sinteze pa za združitev lastnih ugotovitev iz magistrskega dela v ustrezne sklepe. Pri pisanju magistrske naloge sem uporabil predvsem tujo strokovno literaturo in vire s področja denarne in fiskalne politike. Magistrsko delo ima tri poglavja, ki zajemajo obdobje do marca 2014.

V prvem poglavju sem se osredotočil na kratko predstavitev zgodovine oziroma razvoja bančnega sektorja obeh držav in njegovih značilnosti. Poudarek je na primerjavi značilnosti irskega in španskega bančnega sektorja v obdobju pred krizo in iskanju najpomembnejših razlik. V tem poglavju sem poiskal tudi odgovor na prvo zastavljeno hipotezo.

Drugo poglavje govori o začetku bančne krize in razlogih za njen nastanek. Poudarek je na podrobni analizi vzrokov za razvoj bančne krize na Irskem in v Španiji, kot so vpliv finančnih integracij, napihovanje nepremičninskega balona, neustrezno bančno upravljanje in poslovanje ter slaba bančna regulacija in nadzor. V poglavju sem preveril tudi drugo zastavljeno hipotezo, ki se nanaša na bančno izpostavljenost nepremičninskemu sektorju. Konec poglavja je namenjen iskanju razlik med vzroki bančnih kriz obeh držav.

Tretje poglavje je osredotočeno na odzive irske in španske vlade na krizo v bančnem sektorju. Poglavje govori o ukrepih irske vlade, kot so zagotovitev bančnih jamstev, dokapitalizacija pomembnih bank, ustanovitev Nacionalne agencije za upravljanje premoženja (angl. *National Asset Management Agency*, v nadaljevanju NAMA) ter mednarodna pomoč in reševanje. Prav tako so v poglavju podrobno opisani odzivi in ukrepi španske vlade. Tukaj je pomembna ustanovitev Sklada za prestrukturiranje bank (angl. *Fund for Orderly Bank Restructuring*, v nadaljevanju FROB), ustanovitev družbe za upravljanje slabih bančnih terjatev (angl. *Company for the Management of Assets proceeding from Restructuring of the Banking System*, v nadaljevanju SAREB), odobritev programa dokapitalizacije bančnega sektorja ter področje mednarodne pomoči in reševanja. Konec poglavja je namenjen iskanju podobnosti in razlik med ukrepi obeh vlad.

1 ZNAČILNOSTI BANČNEGA SEKTORJA NA IRSKEM IN V ŠPANJI V OBDOBJU PRED KRIZO

1.1 Kratka zgodovina in značilnosti irskega bančnega sektorja

Bančno poslovanje na Irskem izvira iz britanskega modela bančništva, zgodovina večine današnjih irskih bank pa sega v obdobje pred osamosvojitvijo Irske leta 1922. Podobne modele bančništva poznajo tudi v Kanadi, Avstraliji in na Novi Zelandiji, kar ni presenetljivo, saj gre za nekdanje britanske kolonije. Razvoj irskega bančništva sega v leto 1680, ko so

poleg kovancev uvedli in predstavili tudi bankovce. V obdobju med letoma 1700 in 1750 je razvoj zasebnega bančništva cvetel, irsko bančništvo pa je postalo zelo inovativno. V 19. stoletju, natančneje leta 1820, je prišlo tudi do prvega preoblikovanja bank v delniške družbe (angl. *joint stock banks*). V tem obdobju je bila ustanovljena tudi prva hranilnica na Irskem (leta 1815 v Stillorganu). Pojav zasebnih bank je predstavljal zelo pomembno fazo v razvoju bančništva na Irskem. Obdobje med letoma 1824 in 1836 je bilo zelo pomembno, saj je bilo ustanovljenih kar sedem bank, ki so bile poleg že ustanovljene Bank of Ireland ključne za nadaljnji razvoj bančništva. Zelo pomembno je bilo tudi leto 1943, ko je bila ustanovljena irska centralna banka, ki pa takrat še ni opravljala vseh funkcij centralne banke. Osnovna struktura irskih bank je ostala nespremenjena vse od druge polovice 19. stoletja do šestdesetih let 20. stoletja, ko je prišlo do številnih združitvev in prevzemov bank. Strukturne spremembe v irskem bančnem sektorju so bile posledica dogajanj na mednarodnih bančnih trgih, saj se je bančništvo v Evropi postopoma preoblikovalo iz manjših regionalnih partnerstev v mednarodne bančne institucije, ki so imele sedeže v prestolnicah takratnih kolonialnih sil. V šestdesetih letih 20. stoletja se je število klirinških bank na Irskem zaradi združitvev zmanjšalo iz osmih na štiri banke, kar je bil tudi vzrok za ustanovitev dveh velikih irskih bančnih skupin (Bank of Ireland in Allied Irish Banks), ki sta glavna bančna akterja še danes. V šestdesetih in sedemdesetih letih so na irski trg vstopile tuje banke, predvsem iz Združenih držav Amerike (v nadaljevanju ZDA) in razvitih evropskih držav, kar je močno zaostriło bančno konkurenco. V tem obdobju so dominirale štiri Irske banke (Allied Irish Banks, Bank of Ireland, National Irish Bank in Ulster bank), ki so se iz leta v leto soočale z novo konkurenco (McGowan, 1988, str. 50–82).

V poznih osemdesetih letih je z izdajo številnih vladnih ukrepov prišlo do velikih sprememb v irskem gospodarstvu. Irska, ki je leta 1973 vstopila v Evropsko gospodarsko skupnost kot najrevnejša članica, se je konec osemdesetih let začela hitro razvijati. Precejšnje koristi je imela tudi od uvedbe enotnega trga EU, saj je lahko popolnoma odprla gospodarstvo in pridobila dostop do glavnih trgov. Velik vpliv na razvoj irskega bančnega sektorja je imel proces finančne liberalizacije in deregulacije, ki je finančnim institucijam prinesel večjo svobodo pri obsegu storitev. Ta proces je v Evropi spremljal tudi oblikovanje enotnega finančnega trga EU, ki je omogočil uskladitev regulativnih sistemov ter liberalizacijo pretoka kapitala. Med sprejetimi smernicami je bila zelo pomembna Single Banking Co-ordination Directive, v okviru katere lahko vsaka pooblaščená banka katerekoli države EU prosto opravlja bančne storitve v katerikoli drugi državi članici, brez zahtevanih dodatnih pooblastil.

V devetdesetih letih je Irska doživljala pravi gospodarski razcvet, še posebej pomembno je bilo obdobje Keltskega tigra, ki se je začelo leta 1995 in je trajalo vse do začetka krize leta 2007. V tem obdobju se je Irska prelevila iz najrevnejše članice EU, v eno izmed najrazvitejših držav in postala zgled celemu svetu. V teh letih je bilo na svetovnih finančnih trgih mogoče zaznati daljše obdobje visoke likvidnosti in nizkih premij tveganj. Finančna integracija v evrskem območju se je poglobljala, irske banke pa so vse bolj pridobivale dostop do čezmejnega financiranja. Tako kot v mnogih drugih manjših članicah EU je vstop tujih bank močno okreplil konkurenco na področju bančnega posojanja. Irska je doživela tudi pravi

razcvet na področju domačih financ, ki ga je spremljal močan priliv tujega kapitala (Regling & Watson, 2010).

Pred začetkom krize so na Irskem dominirale tri domače banke: Bank of Ireland, Anglo Irish Bank in Allied Irish Banks. Poleg njih so bile pomembne še Education Building Society, Irish Nationwide Building Society ter Irish Life and Permanent. Po izbruhu finančne krize je vseh šest bank dobilo vladno podporo, močno pa se je spremenila tudi njihova lastniška struktura (Adalet-McGowan, 2011).

Med letoma 2000 in 2006 je irski bančni sektor spadal med najbolj dobičkonosne v Evropi, irske banke pa so prejemale zelo dobre ocene mednarodnih bonitetnih agencij. Po podatkih Evropske centralne banke (v nadaljevanju ECB) je bilo leta 2007 v irskem bančnem sektorju zaposlenih 41.865 oseb, kar je dobrih 10.000 več kot leta 1990. Istega leta je v bančnem sektorju delovalo 81 kreditnih institucij s 1.158 poslovalnicami, kar znaša približno 2 poslovalnici na 10.000 prebivalcev (ECB, 2008, str. 36–37). Kljub dobremu poslovanju irskih bank so se začela kazati določena makroekonomska tveganja, ki bi lahko v prihodnje negativno vplivala na kakovost bančnih aktiv. V tem obdobju so banke zavzeto sledile potrebam rastočega irskega gospodarstva, zato je prišlo do silovite rasti kreditiranja. Zaradi lahkega dostopa do kreditov in nizkih obrestnih mer so banke postajale vse bolj izpostavljene nepremičninskemu trgu. Kmalu so se začele kazati tudi velike pomanjkljivosti na področjih upravljanja bank in bančnega tveganja. Že takrat se je zdelo, da se bo bančni sektor v prihodnje soočil s številnimi težavami.

1.2 Kratka zgodovina ter značilnosti španskega bančnega sektorja

Španija ima zelo dolgo zgodovino bančništva. Že leta 1401 so magistrati v Barceloni ustanovili prvo javno banko (Taula de Canvi) po vzoru takratnega beneškega bančnega modela. Leta 1782 je bila ustanovljena zdajšnja Banco de España (Banka Španije), ki se je takrat imenovala Banco Nacional de San Carlos. V obdobju med letoma 1793 in 1814 se je zaradi vojn s Francijo in Anglijo španski finančni sistem skoraj zrušil, država pa se je znašla pred bankrotom. Leta 1829 se je Banco Nacional de San Carlos zaradi številnih težav reorganizirala in preimenovala v Banco Español de San Fernando. Prva sodobna zasebna banka v Španiji je bila ustanovljena leta 1844 Banco de Barcelona in je hitro pridobila ugled. Istega leta je bila ustanovljena tudi Banco de Isabel II, ki je predstavljala močno konkurenco banki San Fernando, s katero se je leta 1847 združila v eno banko in ohranila ime San Fernando. Leta 1850 je banka San Fernando razširila svoje poslovanje in se preimenovala v Banco de España (Solsten & Meditz, 1988).

Na začetku 20. stoletja je bilo ustanovljenih ogromno novih zasebnih bank, ki so imele v tem obdobju glavno vlogo pri financiranju industrijskega razvoja v Španiji. Med tremi skupinami oziroma vrstami bank (zasebne banke, hranilnice in ostale kreditne institucije) so bile v tem obdobju najpomembnejše zasebne banke, ki so se leta 1962 razdelile na komercialne in industrijske banke. Slednje so bile specializirane za industrijske naložbe, imele pa so pravico

vlagati tudi večji delež svojih sredstev od komercialnih bank. Komercialne banke so bile večje in številčnejše, služile pa so širši javnosti. Do konca osemdesetih let 20. stoletja je delitev na komercialne in gospodarske banke izgubila pomen, banke pa so lahko opravljale vse naloge, ki so bile do takrat specializirane izključno za eno ali drugo vrsto bank. Najpomembnejše banke v tem času so bile Banco Espanol de Credito, Banco Central, Banco de Bilbao, Banco Popular Espanol, Banco de Santander, Banco de Vizcaya ter Banco Hispano Americano, ki so jih imenovali Velikih sedem (Solsten & Meditz, 1988).

Konec 70. in začetek 80. let dvajsetega stoletja pa so se španske banke soočale tudi z resnimi težavami, zato so oblasti omejile in celo prepovedale vstop tujih bank v državo, kar je trajalo vse do leta 1992. Naloga španskega bančnega sektorja je bila, da se v tem času v največji možni meri modernizira in s tem približa velikim tujim bankam.

Vse do druge polovice osemdesetih let španske banke niso bile mednarodno konkurenčne. Težava je bila v tem, da so imele preveč zaposlenih, prav tako pa so v primerjavi z zahodnoevropskimi bankami posedovale preveliko število poslovalnic. Več poslovalnic na število prebivalca so v tem času imele le belgijske banke. Zaradi vseh težav, s katerimi so se soočale španske banke, je bilo treba španski bančni sektor posodobiti, zato je konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let prišlo do številnih bančnih združitvev. Med najpomembnejšimi je bila združitev Banco de Bilbao in Banco de Vizcaya (leta 1988), kot posledica katere je nastala ena največjih zahodnoevropskih finančnih institucij z imenom Banco Bilbao-Vizcaya (Solsten & Meditz, 1988).

Danes lahko španske banke razdelimo v dve glavni skupini: komercialne banke in hranilnice. Hranilnice (cajas) so prešle pod nadzor Banke Španije šele leta 1971, pred tem pa so imele lasten organ upravljanja (Credit Institute for Savings Banks). Španija spada med evropske države z več stoletno tradicijo hranilništva, med katere spadajo še predvsem Avstrija, Nemčija, Norveška in Francija. Španske hranilnice so nastale v 19. stoletju kot neprofitni subjekti, s ciljem spodbujanja varčevanja in boja proti oderuštvi za namene socialnega varstva. Danes izvajajo svoje dejavnosti podobno kot komercialne banke, vendar se soočajo tudi z določenimi omejitvami (Trujillo-Ponce, 2012).

Po letu 1980 so bile hranilnicam odpravljene številne stroge omejitve, med drugimi so lahko odpirale svoje podružnice po celotni državi. V devetdesetih letih sta bili najpomembnejši hranilnici La Caixa (bila je tudi največja izmed hranilnic) ter La Caja de Madrid. Čeprav so bile hranilnice po zakonu neprofitne institucije, so v resnici ustvarjale precejšnji dobiček. Eden izmed razlogov je bil ta, da so se hranilnice samostojno financirale, posojale pa so predvsem gospodinjstvom ter majhnim in srednje velikim podjetjem (Solsten & Meditz, 1988).

Španske banke so bile v prejšnjem desetletju, vse do začetka globalne finančne krize, bolj dobičkonosne od večine bank Evropske unije. Tudi donosnost kapitala (angl. *Return on equity* - *ROE*) in donosnost sredstev (angl. *Return on assets* - *ROA*) španskih bank je vedno ostala

nad povprečjem evrskega območja, prav tako pa niso imele težav s solventnostjo. Španski bančni sektor spada na področju upravljanja sredstev, števila institucij in števila zaposlenih med pet najpomembnejših v Evropi. Banka Španije je leta 2000 predstavila koncept dinamičnih rezervacij, ki se uveljavljajo z namenom, da bi preprečile ali vsaj omejile neželene prociklične učinke kreditne aktivnosti bank. S tem so si banke izboljšale položaj in se na začetku krize soočile z visoko stopnjo solventnosti (Trujillo-Ponce, 2012).

V španskem bančnem sektorju je v obdobju pred krizo delovalo največje število bančnih poslovalnic na prebivalca v Evropi (več kot 10 poslovalnic na 10.000 prebivalcev). Leta 2007 je bilo v bančnem sektorju zaposlenih 275.506 uslužbencev, delovalo pa je 357 institucij s 45.500 poslovalnicami (ECB, 2008, str. 36–37). To visoko razmerje je značilno za španski bančni sistem, ki daje velik pomen geografski bližini komitentov. V zadnjih letih so številne banke zaradi finančne krize zmanjšale število poslovalnic, saj so bili stroški upravljanja za vzdrževanje tako velike mreže previsoki. Kljub temu je Španija na tem področju še vedno v evropskem vrhu.

Na bančni sektor v Španiji sta po letu 2007 močno vplivala globalna finančna kriza in pok nepremičninskega balona, kar je privedlo do pomanjkanja zaupanja na finančnih trgih in omejenega financiranja španskih bank na mednarodnih trgih.

1.3 Hitro naraščanje velikosti bančnega sektorja obeh držav

Pred izbruhom finančne krize je velikost evropskega bančnega sektorja zaradi povečane vloge bančnega posredništva hitro naraščala. V tem poglavju bom poskušal ugotoviti, v kolikšni meri sta v resnici naraščala bančna sektorja obeh držav, na podlagi česar bom preveril tudi prvo zastavljeno hipotezo. Pri merjenju velikosti bančnega sektorja določene države moramo razlikovati med dvema glavnima pristopoma. Prvi se nanaša na trditev, da je velikost bančnega sektorja močno povezana z zmogljivostjo države. To pomeni, da mora velikost bančnega sektorja sovpadati z velikostjo države. Samo v tem primeru lahko vlada ob morebitni krizi zagotovi učinkovito reševanje finančnih institucij. Drugi pristop navaja, da mora bančni sektor podpreti svoje komitente. Na podlagi tega pristopa mora biti velikost bančnega sektorja v skladu s finančnimi potrebami gospodinjstev in podjetij. Pri preverjanju prve hipoteze sem uporabil prvi pristop, ki je tudi najbolj uporaben pri merjenju velikosti bančnega sektorja. Pri tem pristopu se uporabljata dve merili (Schoenmaker & Werkhoven, 2012):

- prvo merilo izraža velikost bančnega sektorja države na podlagi deleža bančnih sredstev kot % nacionalnega BDP;
- drugo merilo izraža velikost bančnega sektorja države na podlagi deleža bančnega kapitala in rezerv kot % nacionalnega BDP.

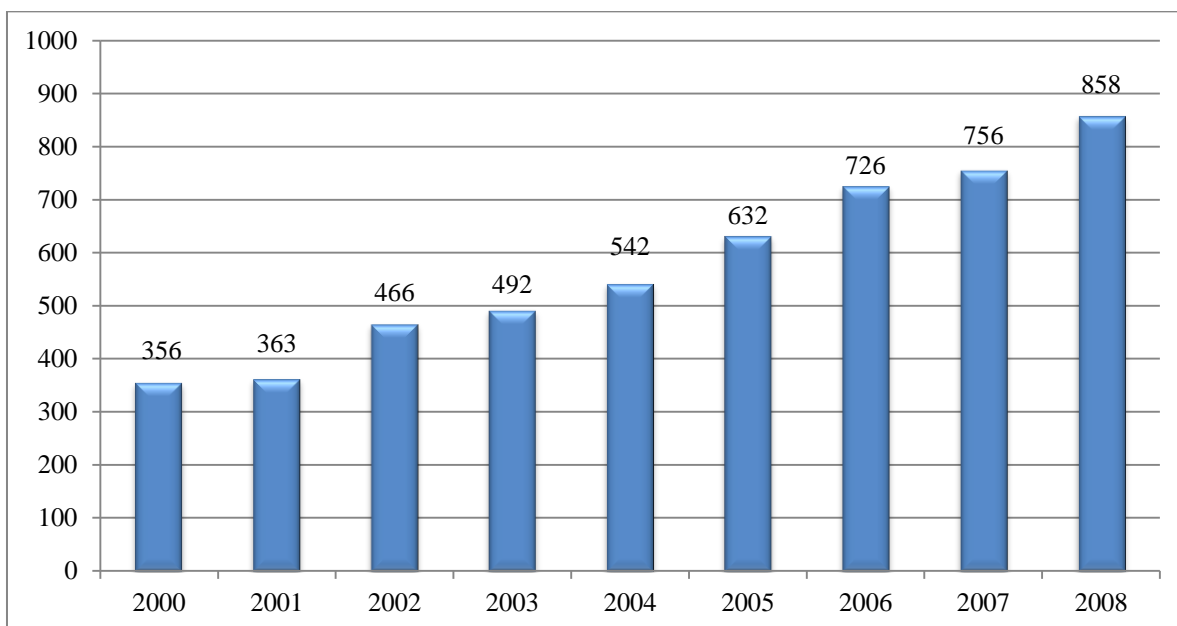
Obe merili, ki sem ju uporabil pri preverjanju prve hipoteze imata svoje prednosti in slabosti, kljub temu pa ostajata najzanesljivejša in najbolj razširjena načina za določanje velikosti

bančnega sektorja posamezne države. Prvo merilo se nanaša na splošno določanje velikosti sektorja, drugo pa je namenjeno merjenju relativne velikosti sektorja in je boljši pokazatelj stroškov morebitnega reševalnega paketa, saj morajo imeti finančne institucije v skladu z Baslom II/III dovolj kapitala za kritje nepričakovanih izgub (Schoemaker & Werkhoven, 2012).

Zaradi ohlapnega bančnega nadzora in enostavnega dostopa do tujega financiranja so aktive irskih bank v obdobju pred krizo iz leta v leto naraščale, kar je privedlo do tega, da je irski bančni sektor krepko presegel velikost nacionalnega gospodarstva. V takem okolju so se irske banke soočale s številnimi izzivi na področjih upravljanja bank ter finančnega nadzora.

S Slike 1 je razvidno, da so skupna sredstva irskih bank v letih pred začetkom finančne krize strmo naraščala. Leta 2000 so skupna sredstva predstavljala okoli 356 % irskega BDP, leta 2004 že 542 %, leta 2008 pa kar 858 % BDP. Delež irskih bančnih sredstev kot % BDP se je med letoma 2000 in 2008 povečal za 141 %, kar je državo uvrščalo v sam evropski vrh. Razvidno je tudi to, da skupna sredstva irskih bank močno presegajo BDP države, kar nakazuje na dejstvo, da je bančni sektor prerasel realno gospodarstvo države.

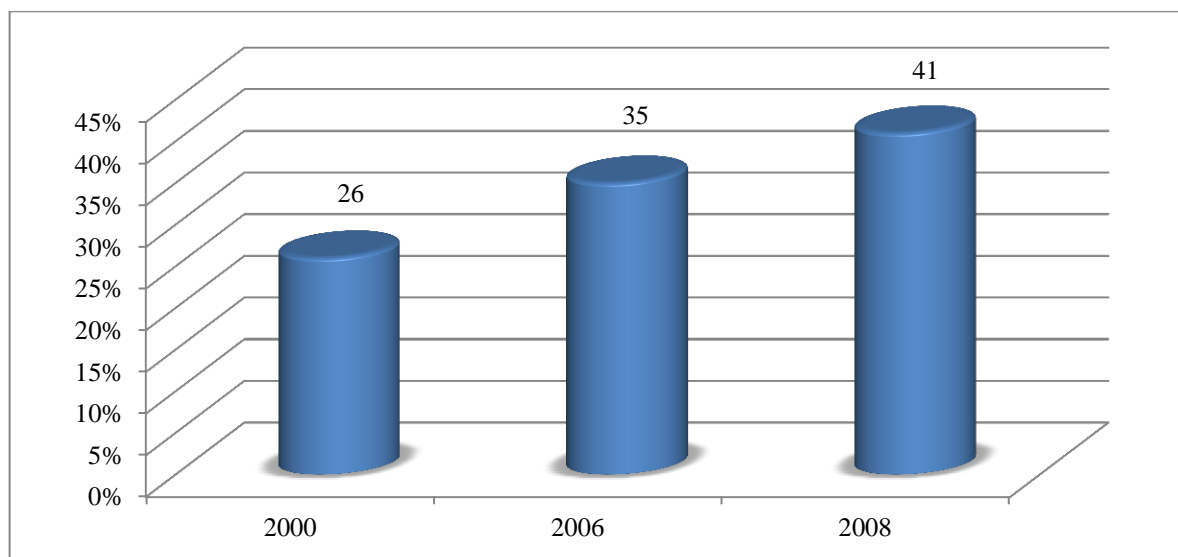
Slika 1: Skupna sredstva irskih bank kot % BDP

Vir: European Central Bank, Statistical Data Warehouse, 2013.

O napihovanju bančnega sektorja priča tudi hitra rast kapitala in rezerv irskega bančnega sistema, ki jo lahko opazimo na Sliki 2. Leta 2000 so kapital in rezerve irskih bank predstavljali 26 % nacionalnega BDP, leta 2006 že 35 % BDP, leta 2008 pa kar 41 % BDP. Irska je bila med letoma 2000 in 2008 po deležu bančnega kapitala in rezerv (kot % BDP), podobno kot po deležu skupnih sredstev, v samem evropskem vrhu.

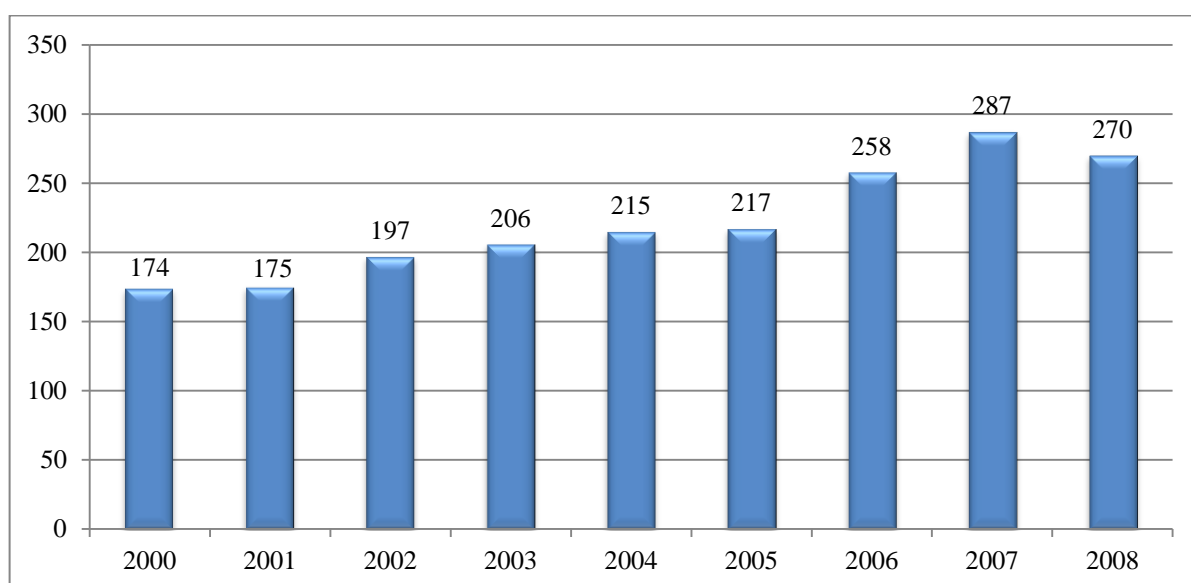
Slika 2: Kapital in rezerve irskega bančnega sistema kot % nacionalnega BDP

Vir: European Central Bank, Statistical Data Warehouse, EU-27, EFTA and EBF Associates Countries: Main Financial Indicators, 2012b.

Španija na podlagi primerjave skupnih bančnih sredstev kot % BDP med državami EU ni izstopala, saj se je gibala tik pod evropskim povprečjem. S Slike 3 je razvidno, da so skupna sredstva španskih bank v letih pred začetkom finančne krize naraščala. Leta 2000 so predstavljala okoli 174 % španskega BDP, leta 2007 že 287 %, leta 2008 pa je sledil rahel padec sredstev na 270 % BDP. S slike lahko razberemo, da se je delež bančnih sredstev kot % BDP v Španiji med letoma 2000 in 2007 povečal za 65 %. Tudi v primeru Španije je jasno, da skupna sredstva bank presegajo BDP države.

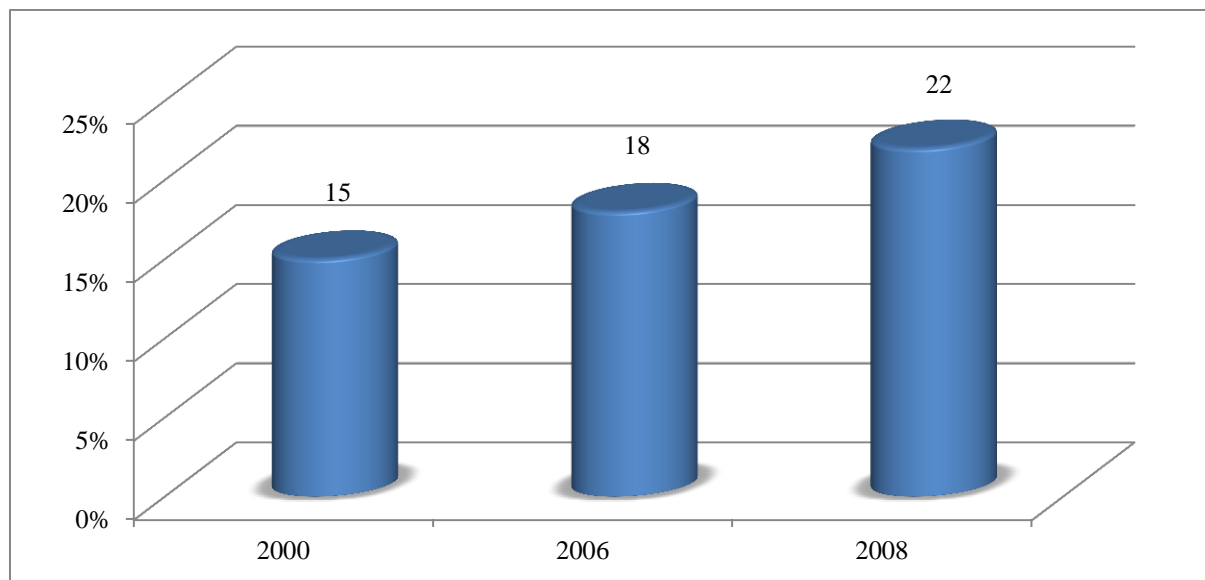
Slika 3: Skupna sredstva španskih bank kot % BDP

Vir: European Central Bank, Statistical Data Warehouse, 2013.

Naraščal je tudi delež kapitala in rezerv španskega bančnega sistema, ki je leta 2000 predstavljal 15 % nacionalnega BDP, leta 2006 okoli 18 % BDP, leta 2008 pa 22 % BDP (Slika 4).

Slika 4: Kapital in rezerve španskega bančnega sistema kot % nacionalnega BDP

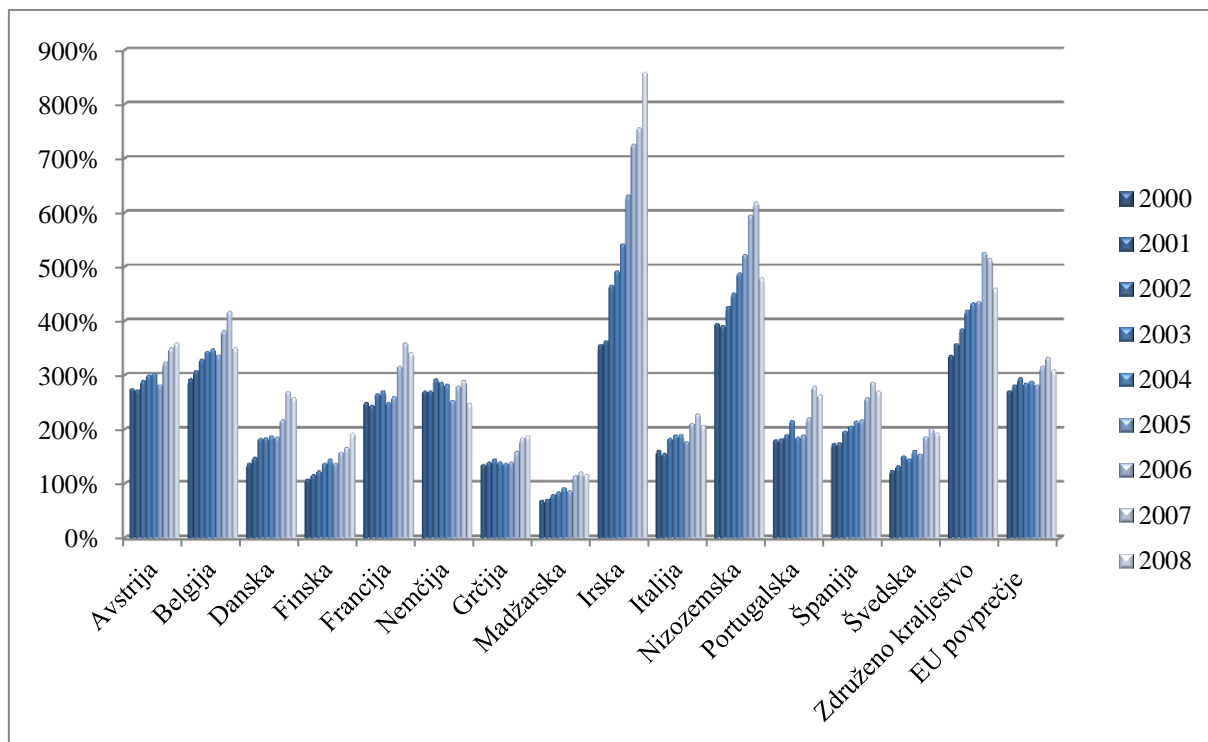
Vir: European Central Bank, Statistical Data Warehouse, EU-27, EFTA and EBF Associates Countries: Main Financial Indicators, 2012b.

Na podlagi primerjave skupnih bančnih sredstev Irske in Španije kot % BDP pridemo do zanimivih zaključkov. Med letoma 2000 in 2008 so sredstva irskih bank močno naraščala. Že v letu 2000 so presegala 350 % BDP, česar večini evropskih držav ni uspelo preseči niti na vrhuncu rasti bančnih sredstev med letoma 2006 in 2008 (Slika 5). Treba je povedati, da bančna sredstva evropskih držav med letoma 2000 in 2008 v povprečju niso presegala 300 % nacionalnega BDP, na Irskem pa so v istem obdobju v povprečju predstavljala kar 577 % BDP. Leta 2008 je bilančna vsota irskih bank močno presegala realno ekonomijo države, saj je bila kar 8,5-krat večja od nacionalnega BDP. Ta podatek je v primerjavi z ostalimi državami EU zastrašujoč (izjema je bil Luksemburg, ki je na tem področju edini presegal Irsko). Dejstvo je, da je bil irski bančni sektor v primerjavi s podobno razvitimi državami nekajkrat prevelik, s tem pa je bil močno podvržen sistemskemu tveganju.

S Slike 5 je razvidno, da Španija na podlagi primerjave skupnih bančnih sredstev kot % BDP med državami EU ni izstopala, saj se je gibala tik pod evropskim povprečjem. Sredstva španskih bank so med letoma 2000 in 2007 prav tako naraščala, vendar v manjšem obsegu, leta 2008 pa so se že nekoliko zmanjšala (iz 287 % BDP leta 2007, na 270 % BDP leta 2008). Leta 2000 so skupna sredstva španskih bank znašala 174 % BDP, kar je v primerjavi z Irsko precej nizka številka. Treba je povedati, da se je razlika v rasti bančnih sredstev med Irsko in Španijo iz leta v leto večala. To razliko potrjuje tudi podatek, da so se irska bančna sredstva med letoma 2000 in 2008 povečala za 141 %, po drugi strani pa so španska sredstva v istem obdobju zrasla za dobrih 55 %. Tudi v primerjavi z evropskimi državami so se sredstva

španskih bank med letoma 2000 in 2008 gibala nekoliko pod povprečjem, saj so v tem obdobju v povprečju predstavljala okoli 222 % nacionalnega BDP.

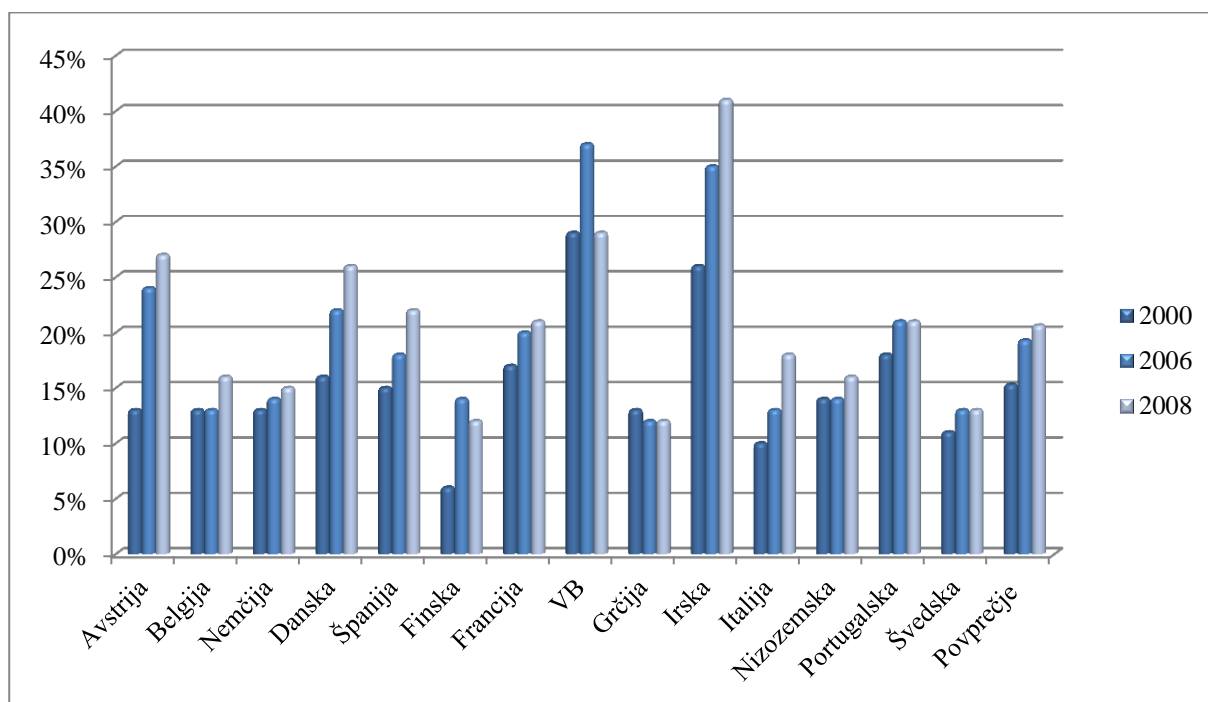
Slika 5: Skupna bančna sredstva izbranih držav EU kot % nacionalnega BDP med letoma 2000 in 2008

Vir: European Central Bank, Statistical Data Warehouse, 2013.

Do podobnih ugotovitev sem prišel tudi pri uporabi drugega merila za merjenje velikosti bančnega sektorja. Zanimivo primerjavo med izbranimi evropskimi državami si lahko ogledamo na Sliki 6, ki predstavlja delež kapitala in rezerv bančnih sektorjev kot % BDP. Primerjava se nanaša na obdobje pred začetkom globalne finančne krize in prikazuje spremembe med leti 2000, 2006 in 2008. Opazimo lahko, da se je delež kapitala in rezerv bančnega sektorja v večini držav skozi leta večal. Irska in Velika Britanija sta med izbranimi državami izstopali, saj so skupni kapital in rezerve bank predstavljali največji % BDP. Medtem ko je Irska med izbranimi državami izstopala, je bila Španija v teh letih blizu povprečja. Tako se je leta 2000 znašla v povprečju, leta 2006 1 % pod njim, leta 2008 pa 1 % nad povprečjem izbranih držav.

Slika 6: Skupni kapital in rezerve bančnih sistemov izbranih držav EU kot % nacionalnega BDP v letih 2000, 2006 in 2008

Vir: European Central Bank, Statistical Data Warehouse, EU-27, EFTA and EBF Associates Countries: Main Financial Indicators, 2012b.

Zelo pomembno je poudariti, da je določanje velikosti bančnega sektorja posamezne države dokaj zapleteno, saj je težko določiti mejo, ki bi ločila "normalne" bančne sektorje od prevelikih oziroma prenapihljenih. Težko je torej določiti, kdaj je bančni sektor določene države postal prevelik, saj je odgovor na to vprašanje odvisen od dejavnikov, kot so velikost države, velikost (manjše banke oziroma multinacionalke) in število bank ipd. Velike mednarodne banke namreč niso nujno najbolj problematične, saj lahko svoje tveganje razpršijo. Dober primer je Španija, kjer so majhne španske banke (predvsem hranilnice) trenutno bolj izpostavljene nepremičninskemu balonu kot njihovi večji mednarodni partnerji.

Glede na podatke, ki sem jih pridobil z uporabo dveh najpomembnejših meril za določanje velikosti bančnega sektorja, lahko prvo hipotezo v primeru Irske potrdim. Vsi podatki, ki jih lahko razberemo iz grafičnih prikazov, nakazujejo, da se je Irska med letoma 2000 in 2008 soočala s prenapihljenim bančnim sektorjem. Ne samo da je bil bančni sektor na Irskem v letih pred krizo prevelik, glede na velikost države je bil celo med največjimi v EU (zaostajal je samo za Luksemburgom) in na svetu. V samem vrhu se je nahajal tako po deležu bančnih sredstev v % BDP kot tudi po deležu bančnega kapitala in rezerv v % BDP.

Omenjene hipoteze v primeru Španije ne morem potrditi v celoti, saj lahko iz pridobljenih podatkov razberemo, da je bil španski bančni sistem na podlagi obeh uporabljenih meril nekoliko pod povprečjem izbranih držav EU. Izjema je bilo samo leto 2008, ko se je po deležu skupnega kapitala in rezerv bank (kot % BDP) Španija znašla nekoliko nad

povprečjem izbranih evropskih držav. Res je, da se je v določeni meri napihnjenost španskega bančnega sektorja kazala v prevelikem številu hranilnic, ki so imele ogromno število poslovalnic, kar je bil tudi razlog za številne združitve bank in zaprtje številnih poslovalnic, na podlagi česar pa hipoteze ne morem potrditi v celoti. Razumeti je namreč treba, da je španski bančni sektor zaradi pomembne vloge hranilništva dokaj edinstven in zelo specifičen. Lahko bi dejali, da so bile hranilnice vse od leta 2000 v razcvetu, saj je njihovo število zaposlenih in število poslovalnic močno naraščalo, prav tako se je njihov tržni delež (glede na skupna sredstva) povečal z 20 % leta 1980 na dobrih 40 % leta 2010 (IMF, 2012, str. 9). Če bi v preverjanje prve hipoteze zajeli samo področje hranilništva, bi morda lahko hipotezo v primeru Španije tudi potrdili, vendar španski bančni sistem kot celota v letih pred začetkom krize dejansko ni bil prenapihnen, zato hipoteze ne morem potrditi.

1.4 Podobnosti in razlike obeh bančnih sektorjev v obdobju pred krizo

Obe državi se lahko pohvalita z dolgo zgodovino bančništva. Razvoj irskega bančništva sega v leto 1680, v obdobju med letoma 1700 in 1750 pa je irsko bančništvo že doživljalo pravi razcvet. Še daljšo tradicijo bančništva poznajo v Španiji, kjer so magistrati v Barceloni že leta 1401 ustanovili prvo javno banko Taula de Canvi, ki je bila ustanovljena po vzoru takratnega beneškega bančnega modela. Prav tako je španska centralna banka (Banco de España) starejša od irske (Central Bank of Ireland), saj je bila ustanovljena leta 1782, irska centralna banka pa šele leta 1943. Kar se tiče primerjave zgodovine in razvoja bančništva obeh držav, lahko ugotovimo, da ima bančništvo v Španiji daljšo tradicijo.

Kot pomembno razliko med obema bančnima sektorjema je treba izpostaviti pomen hranilnic. Na Irskem ima hranilništvo dokaj dolgo tradicijo, vendar nikoli ni igralo tako pomembne vloge kot v Španiji. Na razvoj in kasneje tudi težave v španskem bančnem sektorju so v veliki meri vplivale prav hranilnice, ki so pred začetkom krize predstavljale kar 50 % španskega bančnega sistema.

Dejstvo je, da sta španski in irski bančni sektor pred izbruhom globalne finančne krize leta 2008 spadala med najbolj dobičkonosne v Evropi. Prav tako so najpomembnejše banke obeh držav prejemale zelo dobre ocene mednarodnih bonitetnih agencij, kar je potrjevalo stabilnost obeh bančnih sektorjev. Španski bančni sektor je seveda veliko večji od irskega, tako je leta 2007 zaposloval 275.506 oseb, irski pa istega leta 41.865 oseb. Veliko razliko je mogoče opaziti pri številu bančnih poslovalnic, kjer je Španija zares izstopala. Leta 2007 je namreč v bančnem sistemu delovalo 357 institucij s kar 45.500 poslovalnicami (več kot 10 poslovalnic na 10.000 prebivalcev), na Irskem pa 81 institucij z 1.158 poslovalnicami (približno 2 poslovalnici na 10.000 prebivalcev). Španija je še danes, kljub zaprtju številnih poslovalnic v samem evropskem vrhu.

Zaradi povečane vloge finančnega posredništva v letih pred začetkom globalne finančne krize je velikost evropskega bančnega sektorja iz leta v leto naraščala. Skupna vrednost bilanc monetarnih finančnih institucij je do leta 2008 dosegla neverjetnih 43 trilijonov €, z izbruhom

finančne krize pa se je rast nekoliko umirila. Velikost bančnega sektorja se med evropskimi državami zelo razlikuje. Eno izmed najhitrejših rasti bančnih sredstev sta med letoma 2001 in 2008 dosegali ravno Irska in Španija, ki sta v tem obdobju vztrajno beležili dvomestno letno rast (Liikanen et al., 2012).

Čeprav je irski bančni sektor precej manjši od španskega, njegova skupna sredstva predstavljajo večji delež nacionalnega BDP. O tem se lahko prepričamo, če se ozremo na Sliko 5, ki predstavlja izbrane evropske države in njihova skupna bančna sredstva kot delež BDP. Opazimo lahko, da so bančna sredstva obeh držav med letoma 2000 in 2008 naraščala, kljub temu pa je bila rast irskih sredstev hitrejša in ekstremnejša. Tako so skupna sredstva irskih bank leta 2000 predstavljala 356 % nacionalnega BDP, istega leta pa so skupna sredstva španskih bank predstavljala le 174 % nacionalnega BDP. Leta 2008 so skupna bančna sredstva na Irskem preseгла mejo 800 % nacionalnega BDP, kar je nakazovalo na veliko napihnenost bančnega sektorja. Istega leta so skupna bančna sredstva v Španiji predstavljala "le" 270 % BDP. V primerjavi z ostalimi državami EU je bila Irska na tem področju v samem evropskem vrhu, Španija pa se je gibala pod evropskim povprečjem. Pred Španijo so bile Nizozemska, Velika Britanija, Belgija, Avstrija, Nemčija in Francija. Tako visok delež sredstev, kot so ga pred krizo imele irske banke, lahko predstavlja veliko tveganje za izbruh bančne krize.

Irska je v primerjavi s Španijo izstopala tudi pri deležu kapitala in rezerv bančnega sektorja v % BDP (Slika 6). Medtem ko sta med letoma 2000 in 2008 Irska ter Velika Britanija med izbranimi državami izstopali (skupni kapital in rezerve bank so predstavljali največji delež BDP), je bila Španija v evropskem povprečju. Na Irskem so kapital in rezerve bank leta 2000 predstavljali 26 % BDP, leta 2006 že 35 %, leta 2008 pa kar 41 % BDP. V Španiji so bančni kapital in rezerve leta 2000 predstavljali 15 % nacionalnega BDP, leta 2006 okoli 18 %, leta 2008 pa 22 % BDP, kar je v primerjavi z Irsko precej manj.

Zdi se, da sta bila oba bančna sektorja pred izbruhom krize napihnjena, vendar na drugačen način. Sredstva irskih bank so dejansko predstavljala previsok delež BDP, kar je pomenilo preveliko bančno odvisnost od dogajanj na mednarodnih finančnih trgih. Po drugi strani so v letih pred krizo naraščala tudi sredstva španskih bank, vendar v veliko manjšem obsegu. V Španiji se je napihnenost bančnega sektorja na določen način kazala predvsem v preštevilnih hranilnicah, ki so imele ogromno število poslovalnic, zato je po izbruhu krize v Španiji prišlo do številnih združitvev bank in zaprtja številnih poslovalnic. Za razliko od irskega bančnega sektorja je španski zelo specifičen, kar se je pokazalo tudi v obdobju pred krizo, saj so največjo nevarnost predstavljale hranilnice, ki so si s politiko agresivnega posojanja pridobivale vse večji tržni delež.

2 VZROKI ZA RAZVOJ IN IZBRUH BANČNE KRIZE NA IRSKEM IN V ŠPANJI

2.1 Definicija bančne krize

Poznamo več tipov finančne krize, ki jih številni avtorji opredeljujejo na zelo različne načine. V splošnem lahko govorimo o dveh različnih pojmovanjih finančnih kriz. Nekateri avtorji (Mishkin, 2001, str. 1-16) delijo finančno krizo na bančno, valutno in dolžniško krizo, spet drugi enačijo finančno krizo z bančno krizo, pri čemer so preostali tipi kriz samo prehodna obdobja, ki se približujejo bančni krizi. Reinhart in Rogoff (2008, str. 51) delita finančno krizo v dve skupini. V prvo skupino spadata valutna kriza in nenadna zaustavitev priliva kapitala (angl. *sudden stop crises*), v drugo pa dolžniška in bančna kriza (Claessens & Kose, 2013, str. 11–12).

Bančne krize so dokaj pogoste, hkrati pa najmanj razumljive med vsemi tipi finančnih kriz. Empirično merjenje bančne krize je zelo zapleteno, razlog pa najdemo tako v vsebini problema kot tudi v pomanjkanju primernih podatkov. O bančni krizi lahko govorimo, ko dejanski ali potencialni naval na banke oziroma njihova nesposobnost rednega obnavljanja finančnih virov povzročijo nezmožnost bank pri poravnavi svojih obveznosti oziroma privedejo do intervencije države v obliki finančne pomoči, s katero naj bi se preprečila nelikvidnost in tudi nesolventnost bank (Mrak, 2002, str. 606–607).

Banke so zelo odvisne od razmer v finančnem okolju, zato se lahko težave ene banke hitro razširijo na drugo in s tem na celoten bančni sistem. Bančni sistem je prav tako občutljiv na hitro finančno liberalizacijo in večjo tržno konkurenco, pomembna dejavnika, ki vplivata na stabilnost bank, pa sta tudi bančna regulacija in nadzor. Čeprav bančne krize poznamo že več stoletij in vse temeljijo na nekaterih skupnih vzorcih, še vedno težko napovemo morebitne prihajajoče krize. Ena izmed velikih nevarnosti, ki lahko pripelje do bančne krize, je tako imenovani naval na banke, do katerega pride, ko veliko število bančnih komitentov začne množično umikati svoje depozite iz bank. Do tega lahko pride zaradi strahu pred morebitno bančno nesolventnostjo. Množično umikanje bančnih depozitov lahko pripelje tudi do bankrota in zaprtja tistih bank, ki niso sposobne dovolj hitro vnovčiti sredstev, da bi pokrile svoje kratkoročne obveznosti (Claessens & Kose, 2013, str. 18–19).

2.2 Vzroki bančnih kriz skupni obema državama

2.2.1 Finančne integracije

V zgodnjih devetdesetih letih 20. stoletja so si evropske države prizadevale doseči višjo stopnjo politično-ekonomskih integracij, med katerimi je bila ena izmed glavnih prioritet prav finančna integracija med državami članicami. Pomembno vlogo pri realizaciji finančnih integracij je imela ECB, ki je ta proces tudi pozorno spremljala. ECB je trdila, da so finančne integracije v EU zaželeno, ker:

- krepijo mehanizem prenosa monetarne politike;
- prispevajo k doseganju večje učinkovitosti pri dodeljevanju sredstev in kapitala;
- prispevajo k povečanju produktivnosti;
- zmanjšujejo in odpravljajo ovire med državami članicami ter olajšujejo dostop do finančnih trgov, storitev in instrumentov.

Finančne integracije pa imajo lahko poleg pozitivnih lastnosti tudi negativne posledice, kot so likvidnostna neravnovesja in izpostavljenost velikim tveganjem, ki pa za razliko od prej naštetih lastnosti niso ravno zaželeni (ECB, 2012a). V nadaljevanju se bom osredotočil na podrobnejši opis finančnih integracij na Irskem in v Španiji ter njihov vpliv na finančni sistem obeh držav.

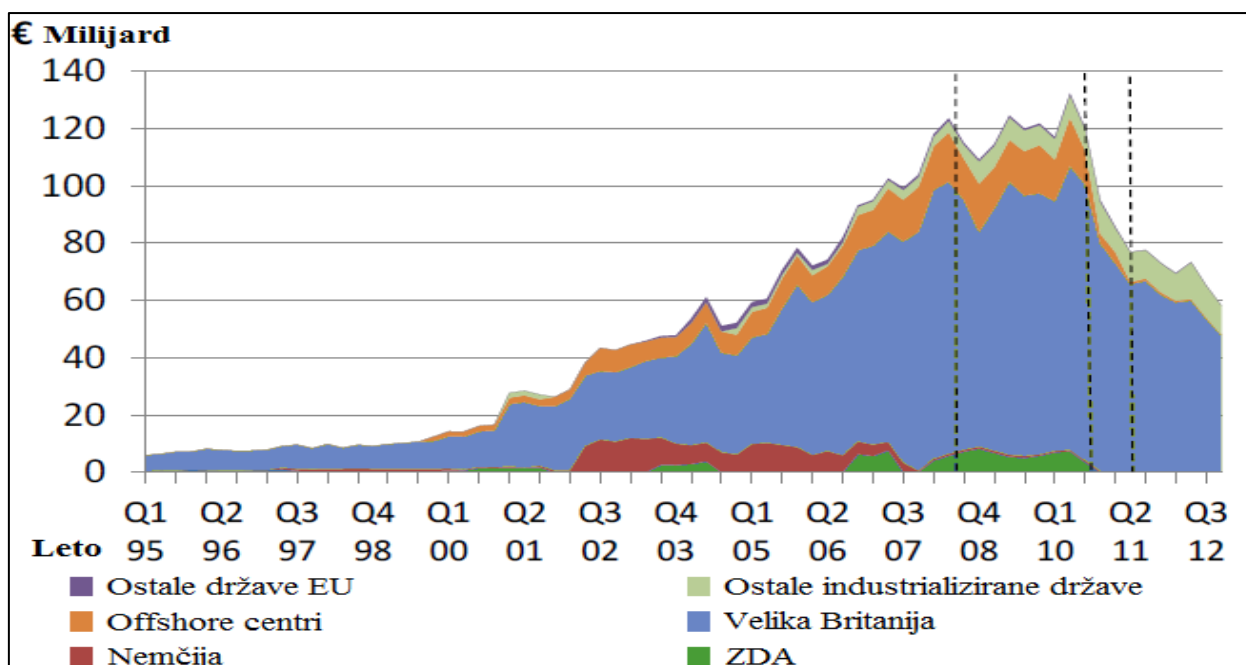
Treba je razumeti, da imajo finančne integracije več dimenzij, ki se lahko razvrstijo glede na njihove potencialne koristi, v smislu rasti in stabilnosti. Režimi deviznih tečajev lahko določijo splošno stopnjo monetarne stabilnosti, prav tako pa so lahko zasnovani za doseganje cenovne stabilnosti. Po drugi strani pa imajo tudi svoje slabosti, kot je občutljivost in ranljivost pred zunanjimi šoki in pritiski. Mobilnost finančnih tokov omogoča porazdelitev tveganja, hkrati pa lahko odpre vrata razdiralnemu špekulativnemu obnašanju. Tudi opravljanje bančnih in drugih finančnih storitev s strani tujih institucij lahko prinese nižje stroške, večjo prefinjenost in ugodnejšo delitev tveganja, prav tako pa lahko v primeru umika ponudnika storitev iz države povzroči številne zaplete in neprijetnosti. Irska in Španija sta se soočili s pozitivnimi in negativnimi posledicami finančnih integracij (Honohan, 2012, str. 2).

Pomemben vpliv na razvoj irskega bančništva v letih pred začetkom finančne krize sta imela krepitev in pospeševanje finančne integracije. Dve spremembi na tem področju sta posebej močno vplivali na bančno obnašanje na Irskem. Prva se nanaša na sprejetje evra, po katerem je prišlo do spremembe v razpoložljivosti oziroma dostopnosti do čezmejnega bančnega financiranja, saj je bila izpostavljenost valutnemu tveganju v veliki meri odpravljena. Druga sprememba se nanaša na vpliv tujih (predvsem britanskih) bank pri zaostrovanju konkurence na področju posojil nepremičninskemu sektorju. Obe spremembi sta se v začetku pokazali za zelo koristni in pozitivni, predstavljali pa sta tudi določeno tveganje in izzive za državno politiko. Nekatera tveganja so bila kasneje identificirana s strani regulatorjev, nato so bili sprejeti tudi določeni ukrepi za njihovo odpravo, ki pa so bili skromni in neučinkoviti (Honohan, 2012, str. 3).

Irska pot finančne integracije se je začela po ozkem bančnem kanalu, ki je bil v celoti podrejen velikemu finančnemu središču – Londonu. Skozi leta, še posebej po veliki inflaciji in upočasnitvi britanske rasti v sedemdesetih letih 20. stoletja, je Irska ob ustanovitvi Evropskega monetarnega sistema (leta 1979) in mehanizma deviznih tečajev (angl. *Exchange Rate Mechanism* - ERM) izkoristila priložnost za razširitev svojih integracijskih kanalov. Na začetku 21. stoletja je bilo v irskem bančnem sistemu mogoče zaznati močno porast čezmejnih prilivov financiranja, kar je pomenilo, da so banke postajale vse bolj mednarodno integrirane. Težava je bila v tem, da je bilo to čezmejno financiranje v veliki meri namenjeno

gradbeništvu, kar je seveda pripomoglo k hitremu napihovanju nepremičninskega balona. Po letu 2000 so namreč irske banke izkoristile nove vire financiranja, s katerimi so lažje obvladovale naraščajoče povpraševanje po bančnih kreditih. Financiranje domačih posojil so olajšala čezmejna zadolževanja s pomočjo finančnih instrumentov. Poleg tega je ustanovitev irskega trga listinjenja bankam omogočila, da se s pomočjo izdanih dolžniških instrumentov zadolžijo tudi pri tujih upnikih. Takšna praksa pa ni bila značilna le za irski bančni sektor. Okolje z nizkimi tveganji, inovacije v obliki novih finančnih instrumentov ter krepitev finančnih integracij so glavni razlogi, ki so pripeljali do izjemnega povečanja mednarodnih finančnih tokov. Pri tem so imele veliko vlogo britanske banke, ki so vodile politiko hitrega in nepremišljenega posojanja. V nadaljevanju bom preveril, katere tuje države so v največji meri financirale irski bančni sistem (Slika 7). V obdobju povečanja tujih prilivov financiranja (2001–2008) je izstopala Velika Britanija, kar ni presenetljivo, saj je razdalja med državami eden ključnih dejavnikov čezmejnega financiranja. Omeniti je treba tudi Nemčijo, ki je konec leta 2002 s 25 % predstavljala pomemben vir tujega financiranja irskega bančnega sistema. Zanimivo je predvsem dejstvo, da je Nemčija med letoma 2002 in 2005 predstavljala pomemben delež tujega financiranja irskih bank, potem pa je ta delež občutno padel, in sicer na 5 % leta 2006 in 1 % leta 2007. Ravno obratno vlogo so imele ZDA, ki so dobile pomembno vlogo pri financiranju irskega bančnega sistema šele po letu 2006. Leta 2008 je Velika Britanija predstavljala kar 77 % celotnega tujega financiranja irskega bančnega sistema, sledile so ZDA s 13 %, druge države EU pa so prispevale le 2 % tujih prilivov (Coates & Everett, 2013, str. 3–5).

Slika 7: Geografski profil tujega financiranja irskega bančnega sektorja

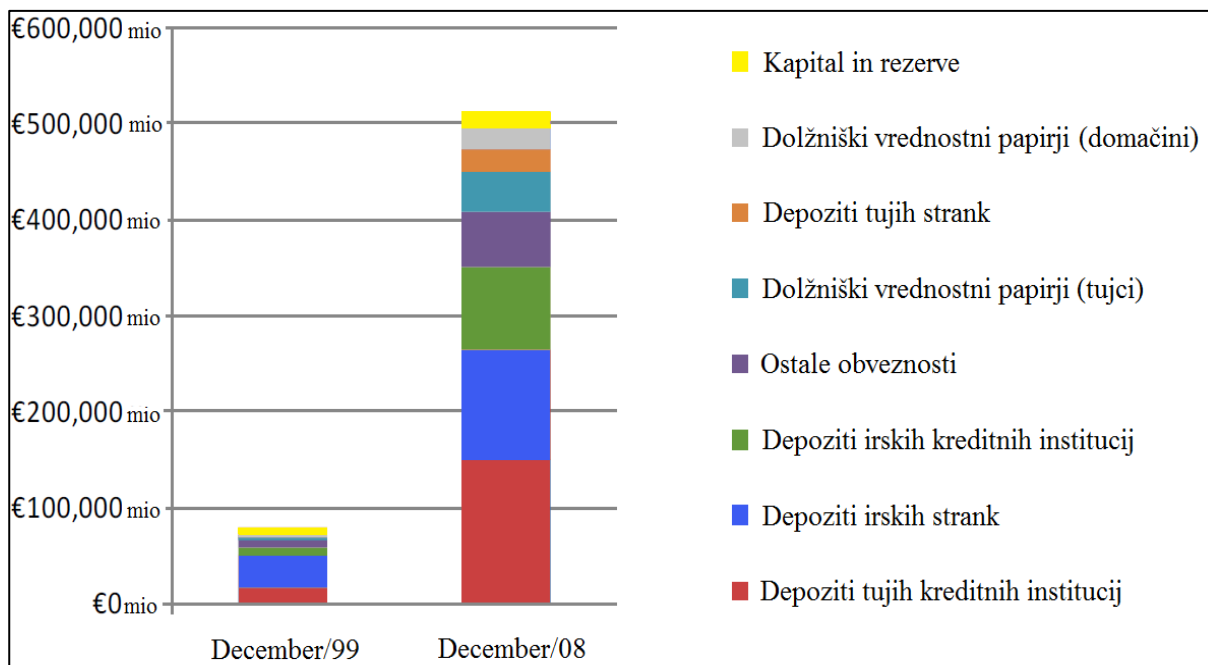
Vir: D. Coates & M. Everett, *Profiling the Cross-Border Funding of the Irish Banking System*, 2013, str. 3-5.

Čeprav imajo države evroobmočja skupno valuto, še vedno obstaja kreditno tveganje, ki v veliki meri ovira prost pretok bančnega financiranja. Zmanjšanje kreditnega tveganja je

mogoče doseči z zvišanjem bančnega kapitala, za kar si Irska prizadeva že kar nekaj časa. Uporaba skupnih evropskih finančnih mehanizmov, neposredno kot sredstva za dokapitalizacijo irskih bank, mora biti zelo premišljena. Finančna injekcija irske vlade (v višini 17 milijard €), ki je bila leta 2011 namenjena zvišanju kapitala šibkih bank (kot del finančnega programa Troike), je namreč povečala irski dolg za kar 13 % BDP (Honohan 2012, str. 4).

Finančne integracije so v veliki meri vplivale tudi na spremembo bančnih obveznosti. Na Sliki 8 je razvidna sprememba strukture obveznosti do virov sredstev irskih bank v obdobju med letoma 1999 in 2008. Leta 1999 so se irske banke financirale predvsem iz domačih virov, do leta 2008 pa so depoziti irskih komitentov predstavljali le 22,2 % celotnega financiranja domačih bank (leta 1999 so predstavljali 44,8 %). Opazimo lahko, da se je zaradi procesa finančnih integracij delež depozitov tujih kreditnih institucij na Irskem izjemno povečal. Leta 2008 je bilo 37 % celotnega financiranja irskih bank pridobljenih v obliki depozitov in vrednostnih papirjev iz mednarodnih kapitalskih trgov, kar je 17 odstotnih točk več kot leta 1999. Zaradi vpliva finančnih integracij se je povečal tudi delež dolžniških vrednostnih papirjev, ki je bil leta 1999 komaj opazen. Še posebej opazno je povečanje deleža tujih vrednostnih papirjev, na kar sta vplivala razvoj in vse večja uporaba novih tehnik financiranja. Finančne integracije so namreč spodbudile povpraševanje po novih finančnih produktih, med katerimi je bilo vse bolj priljubljeno listinjenje.

Slika 8: Razlika v sestavi obveznosti do virov sredstev irskih bank med letoma 1999 in 2008

Vir: Connor et al., "The U.S. and Irish Credit Crises: Their Distinctive Differences and Common Features", 2010, str. 10-12.

Finančne integracije so v veliki meri vplivale tudi na poslovni model, strukturo kapitala in solventnost španskih bank. V letih pred začetkom finančne krize (1998–2007) je zaradi vpliva

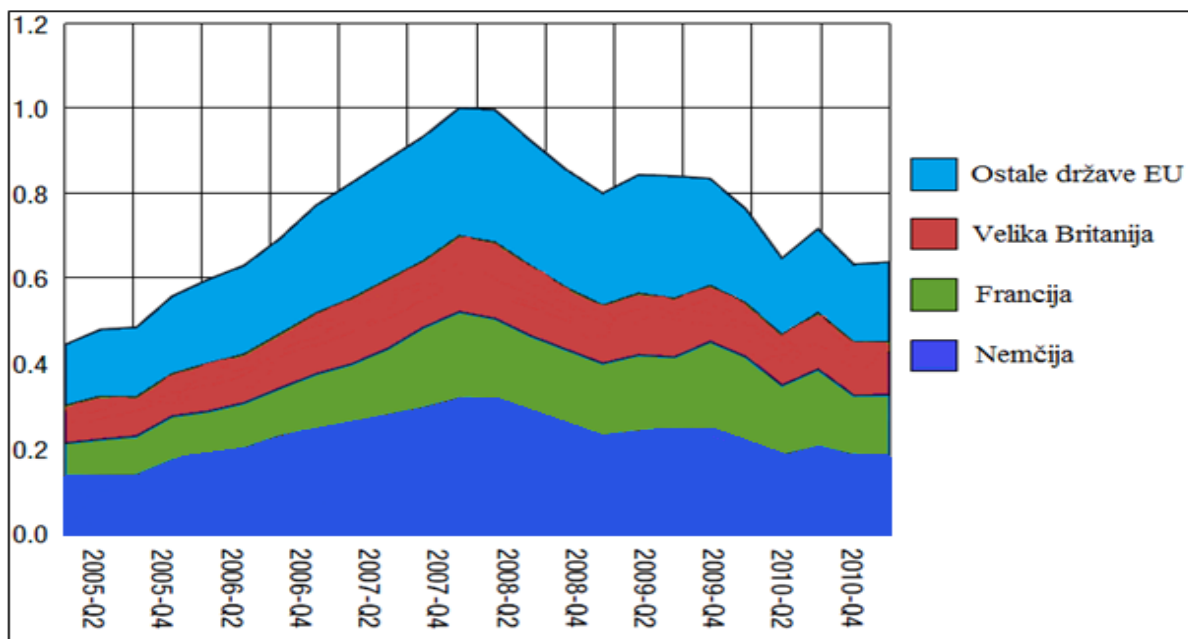
finančnih integracij prišlo do treh pomembnih sprememb v strukturi sredstev in obveznosti do virov sredstev španskih bank (Martín-Oliver, 2013, str. 111):

- španske banke so pridobile dostop do sredstev mednarodnih finančnih trgov, za financiranje svojih dejavnosti pa so depozite pospešeno nadomeščale z uporabo vse bolj priljubljenih finančnih instrumentov, zato so postajale vse bolj odvisne od tujih trgov;
- španske banke so izkoristile dostop do novih virov sredstev za financiranje svojih posojilnih aktivnosti, še posebej na področju nepremičninskih kreditov;
- temeljni kapital (angl. *core capital*) španskih bank se je v korist hibridnih vrednostnih papirjev zmanjševal, obvladovanje bančnega tveganja pa je postajalo vse težje.

Odprava ovir med državami članicami in s tem olajšan dostop do finančnih trgov je bankam poleg koristi prinesel tudi določene težave, saj je negativno vplival na njihovo solventnost. Prva težava je bila v tem, da so velik del visoke bilančne rasti španskih bank, ki so bile osredotočene na gradbeno dejavnost, financirali ravno mednarodni trgi, do katerih so banke pridobile lahek dostop. Z vstopom Španije v Ekonomsko in monetarno unijo (v nadaljevanju EMU) so namreč banke pridobile dostop do poceni in skoraj neomejenega financiranja. Ta sredstva so bila namenjena predvsem financiranju nepremičninskega sektorja, kar je pripomoglo k napihovanju nepremičninskega balona, ki pa ne bi bil tako uničujoč, če bi banke racionalizirale svojo politiko rasti in porabo mednarodnih sredstev. Druga težava se nanaša na odvisnost španskih bank od financiranja na debelo, medtem ko so tradicionalno varnejši in stabilnejši načini financiranja (depoziti) upadali. Kot posledica so postale španske banke ob izbruhu finančne krize izpostavljene vsem težavam mednarodnih finančnih trgov, hkrati pa so se zaradi zapletov na področju refinanciranja zapadlih dolžniških instrumentov soočile z resnimi likvidnostnimi težavami. Kot tretjo težavo bi izpostavil tveganju prilagojena sredstva (angl. *Risk-weighted assets*) španskih bank, ki so se zaradi širitve posojil povečala, zato so bile banke po Baslu dolžne pridobiti sveži regulatorni kapital. Dogajalo se je namreč to, da so banke za pokrivanje glavnine svojih regulativnih kapitalskih zahtev izbrale hibridne instrumente, s čimer se je kakovost regulatornega kapitala poslabšala (Martín-Oliver, 2013, str. 112).

Tudi v Španiji so bili glavni razlogi za izjemno povečanje čezmejnega bančnega financiranja podobni kot na Irskem. To so bili predvsem nizka tveganja, inovacije v obliki novih finančnih instrumentov in krepitev finančnih integracij. Na Sliki 9 si lahko ogledamo geografski profil tujega financiranja španskega bančnega sektorja. Med evropskimi državami so izstopale predvsem Velika Britanija (0,7 trilijona €), Francija (0,5 trilijona €) in Nemčija (0,28 trilijona €), ki so konec leta 2007 financirale španski bančni sektor z rekordnimi posojili, kar se je v letu 2008 krepko spremenilo, saj se je tuje financiranje španskih bank s prihodom finančne krize umirilo. Treba je omeniti še dve državi, ki sta imeli pomembno vlogo pri financiranju španskih bank, in sicer Portugalska in ZDA. Portugalska je bila aktualna predvsem zaradi geografske bližine, ZDA pa so bile na področju financ in posojilnih dejavnosti prisotne praktično povsod po svetu, zato njihova prisotnost ne preseneča.

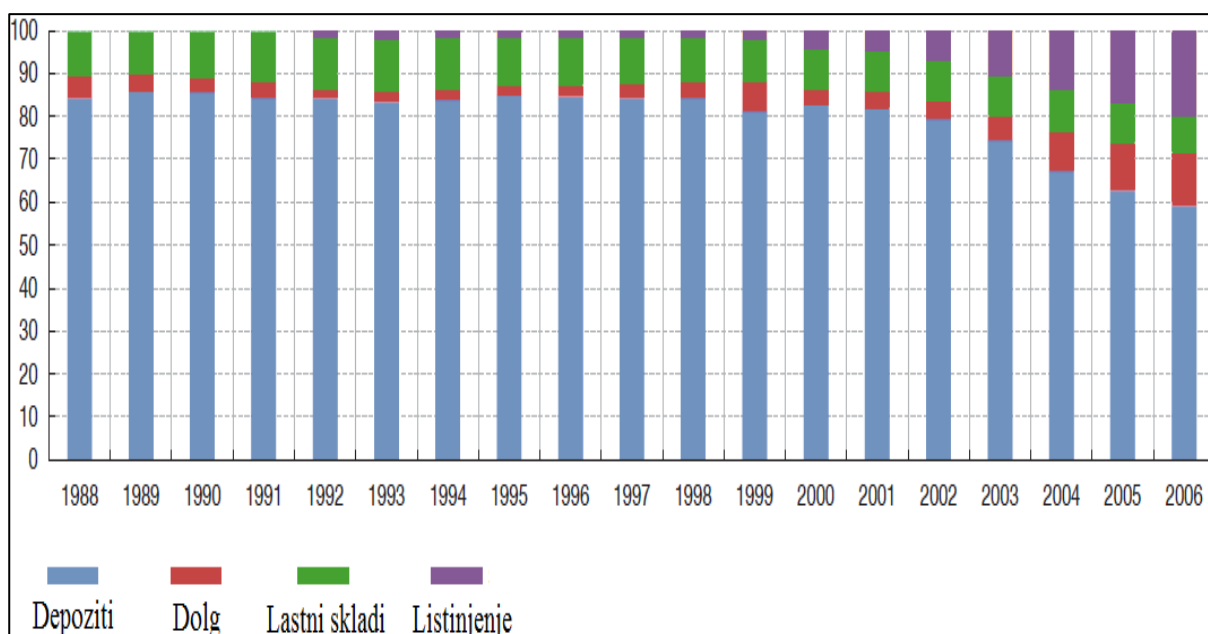
Slika 9: Geografski profil tujega financiranja španskega bančnega sektorja (v trilijonih €)

Vir: H. S. Shin, *Global Banking Glut and Loan Risk Premium*, 2011, str. 23.

Čeprav depoziti v tradicionalnem bančništvu predstavljajo glavni vir financiranja kreditnih aktivnosti bank, se je zaradi vpliva finančnih integracij njihov pomen skozi leta spremenil. Drastične spremembe, ki so jih povzročile finančne integracije, lahko opazimo na Sliki 10.

Slika 10: Sprememba v sestavi obveznosti do virov sredstev španskih bank med letoma 1988 in 2006 (v %)

Vir: A. Martín-Oliver, *Financial Integration and Structural changes in Spanish Banks During the Pre-Crisis Period*, 2013, str. 111-113.

V devetdesetih letih 20. stoletja je bila povprečna sestava obveznosti do virov sredstev španskih bank sestavljena iz 84 % depozitov in 11 % lastnih skladov (kapital, rezerve in provizije). Preostalih 5 % je predstavljalo financiranje z dolžniškimi instrumenti. S Slike 10 lahko razberemo, da se je začela sestava pasive španskih bank hitro spreminjati, kar potrjuje podatek, da se je % depozitov znižal s 84,28 % leta 1998 na 59,11 % leta 2006. Drastične spremembe so bile prisotne tudi na področju dolga, ki se je povečal s 3,67 % leta 1998 na 12,34 % v letu 2006 in še posebej na področju listinjenja (iz 1,54 % leta 1998 na 19,84 % leta 2006). Eden izmed glavnih razlogov za take spremembe v sestavi bančnih pasiv je bil nedvomno vstop Španije v EMU in posledično dostop bank do mednarodnih kapitalskih trgov. Treba je poudariti, da se je med letoma 1998 in 2006, zaradi vpliva finančnih integracij, delež depozitov tujih kreditnih institucij močno povečal (Martín-Oliver, 2013, str. 113).

Visoka rast listinjenja med letoma 2005 in 2007 je predvsem posledica velikega povpraševanja po teh vrstah produktov na finančnih trgih, na rast pa so vplivali tudi drugi dejavniki (rast bančnih kreditov, nepremičninski balon ipd.). Z listinjenjem so se odprla vrata mednarodnih finančnih trgov tudi majhnim in srednje velikim bankam, ki v preteklosti zaradi asimetrije informacij niso imele priložnosti izdajati vrednostnih papirjev na veleprodajnih trgih (Martín-Oliver, 2013, str. 115).

Zaradi strukturne odvisnosti od mednarodnih trgov so se banke obeh držav po izbruhu globalne finančne krize soočile z likvidnostnimi težavami in stagnacijo na področju bančnega kreditiranja. Čeprav ne moremo trditi, da so za nastanek bančne krize neposredno krive finančne integracije, pa so nedvomno v veliki meri vplivale na nastali položaj. Glavni razlog je ta, da finančne integracije v obdobju visoke rasti pred začetkom krize niso bile podprte z mehanizmi za reševanje morebitnih težav na področju likvidnosti in solventnosti irskih in španskih bank.

2.2.2 Napihovanje nepremičninskega balona

Nepremičninski balon pomeni napihjenost cen, ki se periodično pojavi na lokalnih ali globalnih trgih nepremičnin. Balon nastane, ko se na določenem območju cene nepremičnin naglo dvigujejo, dokler ne dosežejo ekonomsko in dohodkovno nevzdržnega nivoja. Ko napihnjena vrednost nepremičnin ta nivo preseže, sledi padec cen. Če pride do poka nepremičninskega balona, običajno sledijo opazne posledice na celotnem gospodarstvu.

Najpogostejši razlogi za nastanek nepremičninskih balonov so (Shiratsuka, 2005, str. 44):

- nezadostno upravljanje s tveganji v finančnih institucijah;
- zelo nizke obrestne mere in ohlapni pogoji za najemanje posojil;
- špekulativne investicije – ko se balon napihuje rast cen, pritegne vedno več špekulantov, ki s svojim povpraševanjem ob omejeni ponudbi dodatno višajo cene nepremičnin;
- hitra rast prebivalstva (priseljavanje) in gospodarske rasti;
- pričakovanje prihajajočih dobičkov;

- cene delnic – v času nižanja indeksov delniških trgov predstavlja naložba v nepremičnine donosno alternativo;
- pogosto napačno prepričanje vlagateljev, da cene nepremičnin ne morejo pasti.

Napihovanje in posledično pok nepremičninskega balona je bil eden glavnih vzrokov za razvoj in izbruh bančne krize v obeh državah. Tabela 1 nam prikazuje stopnjo rasti nominalnih cen stanovanjskih nepremičnin za izbrane države med letoma 1999–2007. Ugotovimo lahko, da sta v tem obdobju Irska in Španija beležili zelo visoko stopnjo rasti cen nepremičnin, saj sta v povprečju presežali 11 %. Najvišjo stopnjo rasti je Irska dosegla leta 1999 (18,5 %), Španija pa leta 2004 (15,5 %). V primerjavi z evroobmočjem, kjer je povprečna letna rast med letoma 1999 in 2007 znašala 6,1 %, sta Irska z 11,8 % in Španija z 11,1 % krepko izstopali.

Tabela 1: Stopnja rasti nominalnih cen stanovanjskih nepremičnin za izbrane države med letoma 1999–2007 (v %)

Leto	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Povprečje 1999- 2007
Belgija	7,8	7,1	6,2	7,8	7,2	12,0	16,7	11,1	9,2	9,5
Nemčija	1,4	0,2	0,2	-1,9	-1,2	-1,4	-1,5	0,3	0,3	-0,4
Irska	18,5	13,9	9,1	9,3	13,4	13,0	12,8	10,6	5,6	11,8
Grčija	8,9	10,6	14,4	13,9	5,4	2,3	10,9	12,2	3,6	9,1
Španija	7,7	8,6	9,9	13,7	14,6	15,5	13,9	10,4	5,8	11,1
Francija	7,1	8,8	7,9	8,3	11,8	15,2	15,2	12,1	6,6	10,3
Italija	0,8	3,9	6,0	12,6	7,2	7,0	8,6	5,8	5,0	6,3
Malta	3,2	8,4	5,1	8,7	13,3	20,3	9,8	3,5	1,1	8,2
Nizozemska	16,3	18,2	11,1	6,4	3,6	4,3	3,9	4,6	4,2	8,1
Avstrija	-1,9	-1,2	2,2	0,2	0,3	-2,2	5,1	4,0	4,1	1,2
Portugalska	9,0	7,7	5,4	0,6	1,1	0,6	2,3	2,1	1,3	3,3
Evroobmočje	4,9	6,0	5,5	6,8	6,4	7,2	7,6	6,4	4,3	6,1

Vir: European Central Bank, Housing Finance In The Euro Area, 2009a, str. 80-84.

Irska je v obdobju pred začetkom krize popolnoma odprla gospodarstvo. Vzpostavila je izjemno ugodne zakonske omejitve za tuje naložbe, znižala davek na dobiček, izboljšala sistem brezplačnega izobraževanja in ne nazadnje začela obsežno akcijo privlačenja tujega kapitala. Rast tujih investicij je začela naraščati, zmanjševati se je začel državni primanjkljaj, stopnje inflacije pa so začele padati. Odpirala so se nova delovna mesta, kar je pospešilo tudi priseljevanje na Irsko in čutili je bilo močno naraščajoč občutek ekonomske varnosti. Posledica vsega tega je bilo močno povečano povpraševanje po nepremičninah (Leunig, 1998, str. 121-122).

Med letoma 1991 in 2007 so na Irskem beležili visoko rast cen komercialnih in bivalnih nepremičnin. Ta proces so banke še dodatno pospeševale z medijskimi kampanjami, ki so spodbujale najemanje kreditov v polni vrednosti investicije. Taka posojila so lahko prejeli tudi novi komitentni brez predhodnega sodelovanja ali podrobne ocene njihove kreditne sposobnosti, pri čemer so se banke, podobno kot v ZDA, zanašale na naraščajoč trend cen nepremičnin. Vpletenost v trg na ta način prinaša tudi druge večje težave. Gre predvsem za slab menedžment tveganj (predvsem na višjem nivoju izpostavljanja banke nepremičninskemu trgu) in jasno posredovanje informacij trgu, da bodo cene nepremičnin na dolgi rok še vedno naraščale. Posledica nastajajočega balona je bilo močno povečanje zadolženosti gospodinjstev (razmerje med krediti in razpoložljivim prihodkom), ki je med letoma 2003 in 2008 presegala 100 %, leta 2009 pa je znašala kar 182,2 % (McMahon, 2010, str. 2).

Jasno je, da so k napihovanju nepremičninskega balona v veliki meri pripomogle banke s svojim poslovanjem, kar v začetni fazi še ni bilo toliko očitno. Stvari so se spremenile po letu 2003, saj so novi ponudniki začeli med seboj agresivno tekmovati, kar je dodatno zaostriło bančno konkurenco. Banke so spodbujale povpraševanje po svojih storitvah z inovacijami, kot so 100 % LTV posojila, ki so bila na voljo posojilojemalcem srednjega dohodkovnega razreda in tudi osebam pri prvem nakupu nepremičnin (angl. *first time buyers*). Lahko rečemo, da si v tem obdobju banke vsekakor niso prizadevale zaostriiti pogojev posojil, saj je povprečni LTV indeks naraščal iz leta v leto (Honohan et al., 2010, str. 25–26).

Težave, s katerimi so se irske banke soočale z vidika likvidnosti in solventnosti, lahko neposredno pripišemo njihovemu prekomernemu kreditiranju gradbenih investicij. Brez slednjega banke ne bi bile tako ranljive in odvisne od svetovne likvidnostne krize, ki se je začela krepiti leta 2008. Dejstvo je, da je globalna kriza v veliki meri vplivala na irsko bančno krizo, kljub temu pa je globoka in intenzivna kriza na Irskem v veliki meri posledica domačih (irskih) odločitev in dejanj (Honohan et al., 2010, str. 22).

V spodnjih alinejah so strnjeni ekonomski vzroki za napihovanje cen na irskem nepremičninskem trgu (Lohak, 2010, str. 27).

Ekonomski vzroki:

- visoka rast razpoložljivega dohodka, ki je povprečno znašala več kot 5 % letno;
- ohlapna kreditna politika bank (posojila so dosegala 70–100 % vrednosti stanovanj);
- prevzem evra je dodatno znižal obrestne mere, kar je povečalo povpraševanje po hipotekarnih posojilih;
- ugodne davčne olajšave – Irska je ena redkih držav, ki osebam pri odplačevanju hipotekarnih posojil omogoča določen davčni odbitek;
- neobdavčeni kapitalski dobički – pri prodaji tistih stanovanj, v katerih so živeli njihovi lastniki;

- številni nakupi stanovanj z namenom dajanja v najem, predvsem zaradi zaskrbljenosti glede prihodnosti (prenizke pokojnine ipd.);
- lastništvo dveh stanovanj (v letu 2005 je bilo 15 % stanovanjskih lastnikov zaradi špekulativnih namenov lastnikov več kot enega stanovanja).

Realne cene stanovanjskih nepremičnin so se med letoma 1976 in 2006 potrojile, delež zaposlenih v gradbeništvu pa se je povečal iz približno 7 % sredi devetdesetih let, na dobrih 13 % leta 2007, nato je začel spet padati. Treba je poudariti tudi to, da je razcvet gradbeništvu (še posebej stanovanjskih nepremičnin) krepko presegal potrebe prebivalstva. Neto zadolženost irskih bank do tujine je ob koncu leta 2003 znašala le 10 % BDP, na začetku leta 2008 pa je stopnja zadolževanja (namenjena predvsem gradbeništvu) skočila na več kot 60 % BDP (Honohan et al., 2010, str. 24–26).

Treba je opozoriti, da je leta 1993 povprečna cena hiše na Irskem znašala le nekaj več kot 75.000 €, kar je bila za evropsko državo izjemno nizka cena. Od takrat so se stvari krepko spremenile, saj so rast dohodkov prebivalstva, nizke obrestne mere, močna rast prebivalstva, val priseljevanja in spremenjen način življenja močno prispevali k napihovanju nepremičninskega balona (Rae & Noord, 2006, str. 5). Vstop Irske v EMU je nedvomno prinesel nove potencialne ranljivosti irskega gospodarstva, saj so se močno znižale nominalne in realne obrestne mere, kar je povečalo povpraševanje po hipotekarnih posojilih ter hkrati zviševalo cene nepremičnin.

Irski hipotekarni dolg je od 49 milijard € ob koncu leta 2003 narasel na 113 milijard € leta 2010. Leta 1995 si je povprečni Irec za nakup nepremičnine moral izposoditi triletno povprečno plačo, konec leta 2009 pa, kljub gospodarskemu razcvetu Irske, osemletno povprečno plačo (Konda, 2010).

Ekonomisti so se leta 2007 začeli prvič odprto spraševati o tem, ali bodo irske banke v času hude recesije zmožne preživeti pričakovani padec cen nepremičnin. Pomanjkanje informacij je bilo prisotno na vseh področjih izven bančništva in regulativne skupnosti, saj nihče ni imel podrobnih informacij, ki bi omogočale preverjanje bančnih trditev, da so v zadostni meri zaščitene z neodvisnimi jamstvi in potrebnim zavarovanjem. Res je, da je Ministrstvo za okolje, dediščino in lokalno samoupravo izdajalo poročila o distribuciji LTV indeksa za številna nova posojila, katerih podatki pa so bili daleč od pomirjajočih (Honohan, 2009b, str. 6–9).

V Španiji je bila ekspanzija nepremičninskega trga silovita in dolgotrajna. Ta cikel ekspanzije (1997–2007) je bil poseben zaradi izredno velikega obsega gradenj in izjemno dolgega trajanja. V tem obdobju je bila povprečna letna rast v gradbeništvu višja od 5 %, zgrajenih pa je bilo skoraj 5,3 milijona stanovanjskih nepremičnin. Konec leta 2007 je gradbeni sektor v Španiji zajemal kar 14 % vseh zaposlenih in 16 % španskega bruto domačega proizvoda (Tamames, 2009).

Za hitro rast gradbenega sektorja v Španiji so obstajali številni razlogi. Najpomembnejši med njimi so (Etxezarreta et al., 2011, str. 12):

- **pomanjkanje dobičkonosnosti** na področju proizvodnega in storitvenega sektorja. Španska ekonomija je bila pred obdobjem hitre gospodarske rasti v drugi polovici devetdesetih let slabotna, ubadala se je tudi z nizko produktivnostjo. Medtem ko se je konkurenca na svetovnih trgih krepila, je Španija na tem področju zaspala. Še posebej nekonkurenčna je bila na področju inovacij;
- že v letih pred hitro rastjo je bila **gradbena industrija v Španiji zelo pomembna in močna**. Tako je v obdobju generala Franca v Španiji obstajalo nekaj pomembnih gradbenih podjetij, ki so iz leta v leto rastla in se krepila;
- v drugi polovici devetdesetih let se je odvijala **pomembna deregulacija, na področju gradnje in urbanizacije pa je bila sprejeta zelo permisivna zakonodaja**. Liberalizirana je bila raba tal, oblikovala pa se je tudi nova kategorija zemljišča, ki se je imenovala “suelo urbanizable” (razvojno zemljišče). To so bila predvsem kmetijska zemljišča, ki so jih lahko opredelili kot območje za potencialno gradnjo. Gradbena dovoljenja so predstavljala enega najpomembnejših prihodkov za občine;
- **nizke obrestne mere in ohlapni pogoji za najem posojil**. Poceni krediti, ki so zagotavljali dobre pogoje, so bili namenjeni tako gradbeni industriji kot tudi državljanom oziroma družinam (ugodne hipoteke). Pri kreditiranju nepremičninskega sektorja so bile najbolj aktivne hranilnice. Zgodovinsko degradirani stanovanjski skladi, nizke obrestne mere in nove gradnje so v Špancih prebudili željo po boljših domovih, za katere so namenili večji del prihodkov;
- v zadnjem obdobju napihovanja nepremičninskega balona so imeli pomembno vlogo tudi **vse številčnejši priseljenci**, ki so bili zaposleni predvsem v gradbeništvu, saj so začeli množično nakupovati stanovanja. Na hitro rast gradbenega sektorja so vplivali tudi številni evropski obiskovalci, ki so se v vse večji meri odločali za nakupe stanovanj in hiš v Španiji. Še posebej veliko povpraševanje je bilo prisotno s strani nemških in angleških upokojujencev, ki jih je privlačil sončni jug Španije.

Stanovanjska naselja so rasla kot gobe po dežju. Ustanavljalo se je vse več gradbenih podjetij, saj je ta posel cvetel. Španci v večjih mestih živijo predvsem v stanovanjskih naseljih, hiše so bolj značilne za ruralna naselja. Cene stanovanj so iz leta v leto naraščale, kljub temu pa je obstajalo ogromno povpraševanje, saj so banke ponujale ugodne kredite z nizko obrestno mero. V tem obdobju se je podaljšala tudi doba vračila hipotekarnega kredita z 12–15 let na 30–40 let. Ti ugodni pogoji so omogočali nakupe stanovanj tudi osebam z nižjimi prihodki, ki se niso veliko ozirali na skupno ceno stanovanja, zanimal jih je le mesečni znesek. Leta 2006 je imelo le 8 % Špancev stanovanje v najemu, kar je zelo malo v primerjavi s povprečjem EU, ki je znašalo 32 %. Konstantna rast cen stanovanj je privabila tudi številne špekulante, ki so

kupili stanovanje zaradi možnosti dobička. V prihodnosti, ko naj bi cena stanovanjskih nepremičnin še zrasla, so ga nameravali prodati, saj so računali, da bo prodajna cena precej višja od nakupne. S tem so seveda pomagali pri napihovanju nepremičninskega balona. Španci so bili prepričani, da bodo v primeru finančnih težav stanovanje zlahka prodali. Gradnja stanovanj je naraščala z izjemno hitrostjo. Od leta 2004 je bilo zgrajenih več kot 500.000 stanovanj in hiš na leto, leta 2005 pa več stanovanj kot v Veliki Britaniji, Franciji in Nemčiji skupaj. Od leta 1998 so cene stanovanj zrasle za 150 %, povprečna cena kvadratnega metra stanovanjskih nepremičnin pa se je povečala s 700 € leta 1997, na 2000 € konec leta 2006. Gradnja in prodaja stanovanjskih nepremičnin je postal velik posel, ki je na vrhuncu obsegal več kot 16 % bruto domačega proizvoda in predstavljal kar 23,4 % vseh zaposlenih (Etxezarreta et al., 2011, str. 13).

Ena izmed pomembnih značilnosti španskega nepremičninskega trga je ta, da prevladujejo predvsem lastniki nepremičnin, najemni trg pa je le obrobnegega pomena. V številkah to pomeni, da okoli 85 % stanovanj zasedajo lastniki le-teh, samo 15 % stanovanj pa je na voljo za najem. Najemni trg je postal paraliziran zaradi sprejete ureditve, ki preprečuje nakup stanovanj osebam, ki ga nameravajo oddati v najem. V Španiji na področju nepremičnin obstaja paradoks, saj je bilo v letih pred začetkom globalne finančne krize zgrajeno ogromno stanovanjskih nepremičnin, kljub temu pa so mlade osebe ostajale in še ostajajo pri svojih starših in si vse bolj redko poiščejo lastno stanovanje. Razlog tiči ravno v tem, da stanovanj, ki bi bila namenjena za najem, ni dovolj, nakupa stanovanja pa si ne morejo privoščiti. Za tak položaj je krivo špekulativno razmišljanje in obnašanje ljudi, ki so kupili stanovanje z namenom prodaje po višji ceni, kar je vplivalo na napihovanje nepremičninskega balona (Gentier, 2012, str. 343–344).

Tudi v Španiji je bila rast nepremičninskega balona tesno povezana z bančnim sektorjem, saj je število bančnih kreditov namenjenih nepremičninskemu sektorju hitro naraščalo. Ta neenakomerna rast je povzročila visoko koncentracijo tveganja v nepremičninskem sektorju tako na strani ponudbe kot tudi povpraševanja, ki je posledica neustrezne politike tveganja bančnega sistema in nezadostnega nadzora Banke Španije. Največjo vlogo pri napihovanju nepremičninskega balona v Španiji so imele hranilnice, ki so izdale največ nepremičninskih kreditov. O tem priča podatek, da so njihovi krediti za gradbeništvo, razvoj nepremičnin ter nakupe in prenove stanovanj že leta 1995 predstavljali kar 56 % vseh posojil zasebnemu sektorju, leta 2009 pa so predstavljali skoraj 70 % (604 milijarde €) vseh posojil. Krediti komercialnih bank, ki so bili namenjeni gradbeništvu, razvoju nepremičnin ter nakupu in prenovi stanovanj, so leta 1995 predstavljali nekaj več kot 30 % vseh posojil zasebnemu sektorju, do leta 2009 pa se je delež tovrstnih posojil povečal na 53,2 % oziroma 424 milijard € (Valverde & Villarroya, 2012).

2.2.3 Neustrezno bančno upravljanje in poslovanje

V zadnjem desetletju so se razmere na področju finančnega poslovanja v Evropi zelo spremenile. Ustvarila se je finančna klima, v kateri so se banke in njihovo vodstvo znašli pred

številnimi izzivi, predvsem na področjih določanja internih prednostnih nalog, sistemov ocenjevanja tveganja, ocenjevanja kreditov in ustvarjanju ravnovesja na področju dnevnih nalog menedžmenta.

Napačne odločitve pri upravljanju in vodenju bank so v veliki meri vplivale na finančno krizo na Irskem in v Španiji. Zdi se, da so bile ključne slabosti v notranjem obvladovanju tveganj nekaterih bank, na področjih izvajanja stresnih testov, ocenjevanja kreditnega tveganja in večjih pomanjkljivosti na področju dokumentacije posojil. To so bili tudi dejavniki, ki so pripeljali do ranljivosti irskega bančnega sistema (Regling & Watson, 2010).

Za primerjavo (neustreznega) bančnega upravljanja in poslovanja irskih in španskih bank bom uporabil tri pomembne kazalnike, ki bodo dokazali izredno finančno živahnost v letih pred začetkom krize. Ti se nanašajo na kreditno rast, LTV razmerja in na kazalnike finančnega posredništva (angl. *loan-to-deposit ratio*, v nadaljevanju LTD).

Bančni sistemi številnih držav EU so se v obdobju pred začetkom globalne krize soočali z naraščajočim številom odobrenih bančnih kreditov, ki so bili v veliki meri namenjeni gradbeništvu. Iz Tabele 2 lahko razberemo, da sta državi z najvišjo povprečno rastjo bančnih kreditov (namenjenih za nakupe nepremičnin) med letoma 1999 in 2007 prav Irška (23,4 %) in Španija (19,8 %), kar nakazuje na veliko bančno izpostavljenost nepremičninskemu sektorju. O močni bančni izpostavljenosti nepremičninskemu trgu obeh držav priča podatek o povprečni stopnji rasti odobrenih stanovanjskih kreditov v evroobmočju, ki je med letoma 1999 in 2007 znašala samo 10,4 %. V obeh državah se lahko tako hitro rast poveže z napihovanjem nepremičninskega balona, na Irskem je pripomogel tudi prevelik bančni sektor v državi. Do kreditnega razcveta ni prišlo zaradi kompleksnosti finančnih instrumentov, ki so v nekaterih državah povzročili propad določenih institucij, temveč zaradi tako imenovanih "plain vanilla" nepremičninskih posojil in predvsem slabega bančnega upravljanja. Trend naraščajočih bančnih posojil v obeh državah po letu 2003 je vplival na povečanje tveganja pri upravljanju z bančnimi sredstvi ter bančnem financiranju, kar bi moralo predstavljati resno opozorilo za bančna sistema, ki pa sta reagirala prepozno.

Tabela 2: Stopnja rasti odobrenih stanovanjskih kreditov monetarnih finančnih institucij (MFI) izbranih držav EU (v %)

Leto	99	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Povprečje 1999-2007
Belgija	15,1	10,6	1,6	9,6	14,5	11,5	17,0	14,2	10,5	11,5
Nemčija	13,1	4,0	3,3	2,2	1,7	1,3	1,3	1,7	-0,9	3,0
Irška	25,9	24,1	17,8	22,8	24,5	30,2	28,1	24,8	13,5	23,4
Španija	20,3	21,5	17,2	16,9	21,6	23,7	24,3	20,7	13,1	19,8
Francija	5,2	6,6	6,3	7,9	9,6	13,7	14,8	14,6	12,7	10,1

se nadaljuje

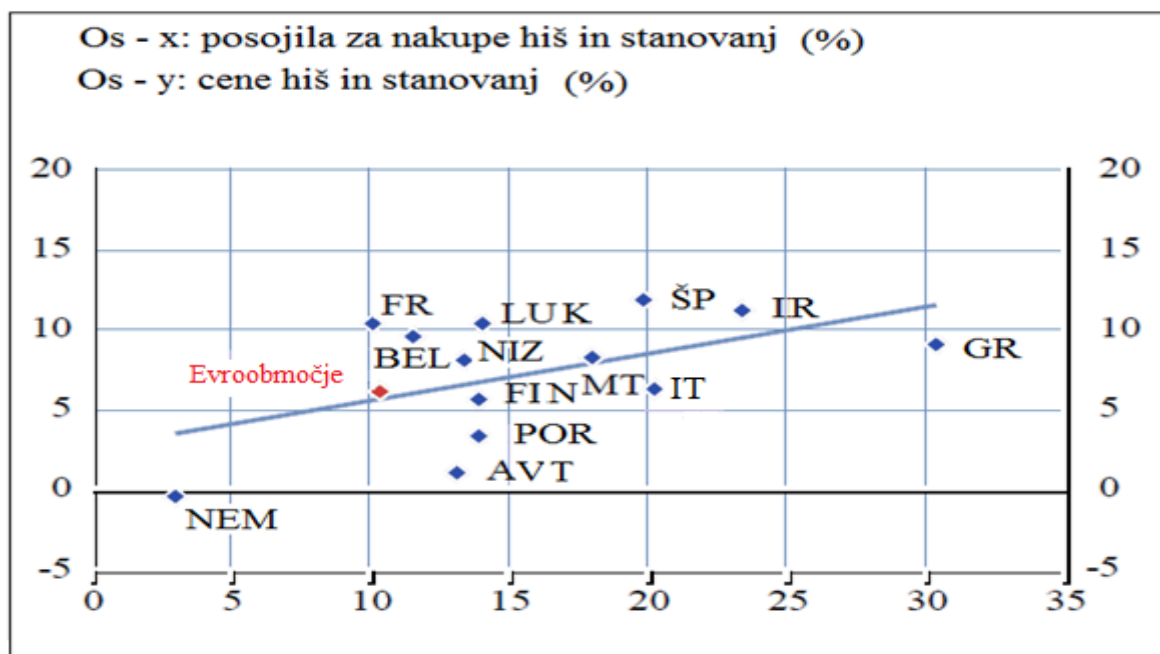
nadaljevanje

Leto	99	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Povprečje 1999- 2007
Luksemburg	4,1	22,7	12,2	7,9	17,6	12,6	13,4	13,5	22,9	14,1
Malta	14,9	13,3	20,8	19,7	20,5	21,9	20,8	16,7	13,9	18,0
Nizozemska	20,1	24,6	14,7	13,9	12,3	10,7	13,5	9,8	2,5	13,4
Avstrija	6,7	11,1	12,9	21,5	10,4	20,9	12,0	17,1	6,9	13,2
Portugalska	30,1	20,4	13,1	14,7	8,1	13,1	15,8	11,1	9,2	14,9
Finska	15,3	10,6	12,3	13,3	16,4	15,2	16,7	14,1	12,4	14,0
Evroobmočje	12,2	10,4	8,2	9,9	9,4	11,0	13,4	10,0	6,8	10,4

Vir: European Central Bank, *Housing Finance In The Euro Area, 2009a*, str. 84.

O veliki bančni izpostavljenosti nepremičninskemu sektorju priča tudi Slika 11, ki prikazuje kombinacijo povprečnih letnih stopenj rasti stanovanjskih cen in stanovanjskih kreditov med letoma 1999 in 2007. Tudi tukaj je jasno, da sta bili Irska in Španija v samem evropskem vrhu, saj sta močno presegle povprečje evroobmočja. Dejstvo je, da je kreditiranje v obeh državah med letoma 1999 in 2007 postalo nenadzorovano, kar je bila posledica neustreznega upravljanja in nadzora bank. Za obe državi lahko torej trdimo, da je bila izpostavljenost nepremičninskemu sektorju ključni razlog za nastanek bančne krize, kar potrjujejo tudi grafični prikazi v nadaljevanju (rast LTV indeksov, rast cen nepremičnin, delež sredstev namenjenih gradbeništvu itd.).

Slika 11: Povprečne letne stopnje rasti cen stanovanj/hiš ter stanovanjskih posojil (1999–2007)

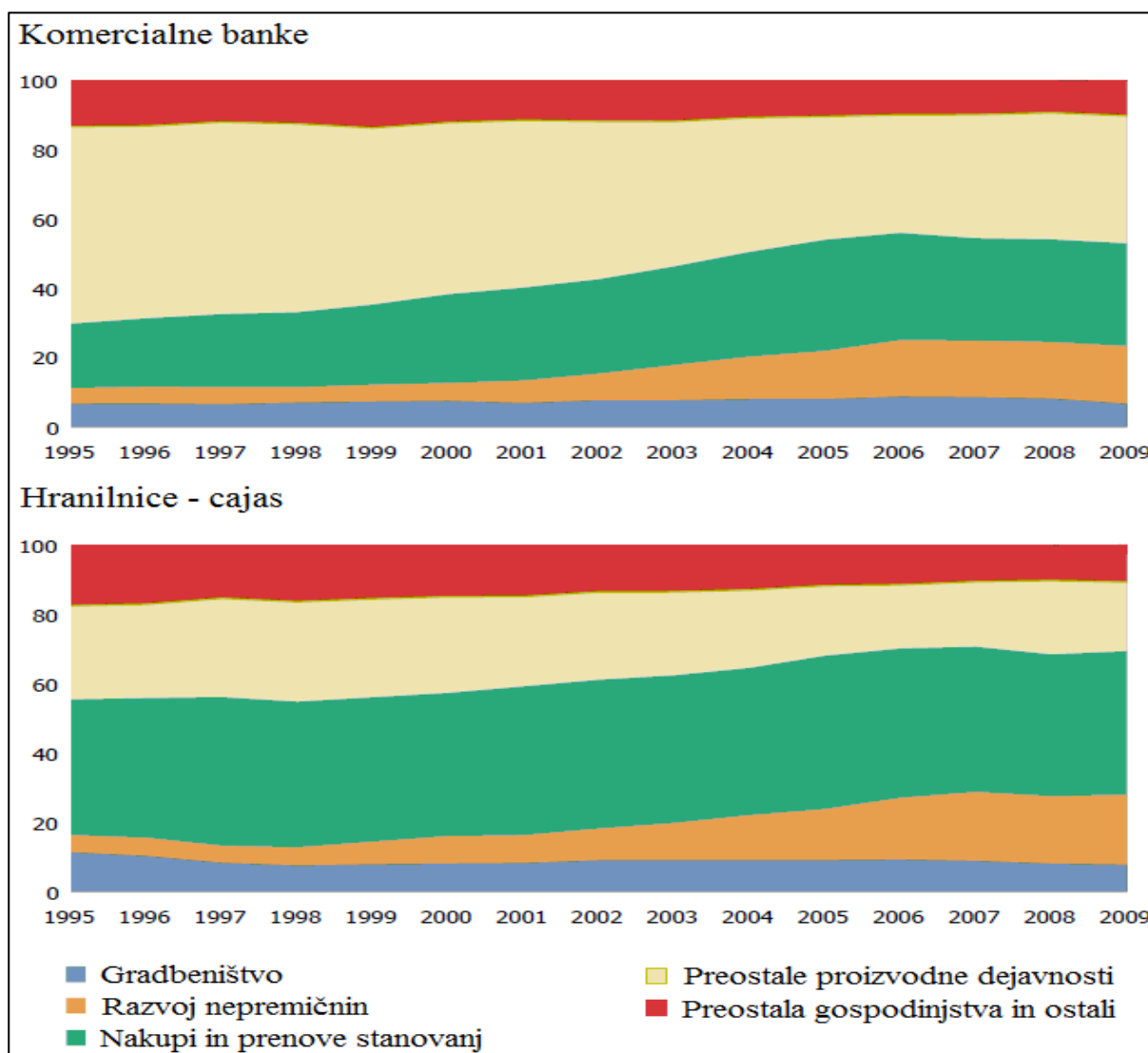
Vir: European Central Bank, *Housing Finance In The Euro Area, 2009b*, str. 24.

Ko govorimo o bančni izpostavljenosti nepremičninskemu oziroma gradbenemu sektorju v Španiji, je treba poudariti, da so med komercialnimi bankami in hranilnicami (cajas) obstajale velike razlike, saj je bila kreditna koncentracija hranilnic v omenjenem sektorju veliko višja. O tem priča Slika 12, ki prikazuje razlike v izpostavljenosti gradbenemu in nepremičninskemu sektorju med komercialnimi bankami in hranilnicami v Španiji.

Če se ozremo na tri glavna področja (gradbeništvo, razvoj nepremičnin ter kredite za nakupe in prenove stanovanj), ki nam nazorno prikazujejo stopnjo izpostavljenosti nepremičninskemu in gradbenemu sektorju, lahko ugotovimo, da so bile španske hranilnice med letoma 1995 in 2009 veliko bolj izpostavljene od komercialnih bank. Leta 1995 so krediti komercialnih bank, ki so bili namenjeni gradbeništvu, razvoju nepremičnin ter nakupu in prenovi stanovanj predstavljali nekaj več kot 30 % vseh posojil zasebnemu sektorju, do leta 2009 pa se je delež tovrstnih posojil povečal na 53,2 % (424 milijard €). Veliko večjo izpostavljenost nepremičninskemu in gradbenemu sektorju lahko opazimo na področju kreditnih dejavnosti hranilnic, saj so njihovi krediti za gradbeništvo, razvoj nepremičnin ter nakupe in prenove stanovanj že leta 1995 predstavljali kar 56 % vseh posojil zasebnemu sektorju, leta 2009 pa so predstavljali skoraj 70 % (604 milijarde €) vseh posojil. Razliko v kreditiranju tega sektorja med komercialnimi bankami in hranilnicami (180 milijard € leta 2009) je mogoče pojasniti z dejstvom, da so se hranilnice v veliki meri osredotočile oziroma specializirale na izdajanje hipotekarnih posojil za nakupe in prenove stanovanj.

To je razvidno tudi s Slike 12, kjer lahko opazimo, da je bila razlika v kreditiranju gradbeništva (hranilnice namenile 16 milijard € več) in razvoja nepremičnin (hranilnice namenile 43 milijard € več) med komercialnimi bankami in hranilnicami veliko manjša. Glavna razlika med komercialnimi bankami in hranilnicami je opazna na področju izdanih hipotekarnih posojil za nakupe in prenovu stanovanj. Leta 1995 so tovrstna posojila komercialnih bank predstavljala okoli 20 % vseh posojil zasebnemu sektorju, leta 2002 okoli 24 %, leta 2009 pa okoli 30 % vseh posojil zasebnemu sektorju. Hranilnice so bile v letih pred začetkom krize veliko bolj izpostavljene nepremičninskemu trgu, saj so njihova posojila za nakupe in prenovu stanovanj že leta 1995 predstavljala visokih 38 % vseh posojil zasebnemu sektorju, leta 2002 41 %, leta 2009 pa 40 % vseh posojil zasebnemu sektorju. Opazimo lahko tudi to, da je kreditna koncentracija bank na nepremičninskem oziroma gradbenem sektorju v primeru obeh vrst bank iz leta v leto naraščala. Manjši padec je mogoče opaziti po letu 2006 pri komercialnih bankah ter po letu 2007 pri hranilnicah (Valverde & Villarroya, 2012).

Slika 12: Razlika v izpostavljenosti gradbenemu in nepremičninskemu sektorju med komercialnimi bankami in hranilnicami v Španiji (kot % vseh posojil zasebnemu sektorju)

Vir: S. C. Valverde & J. M. Villarroya, Ten Questions Concerning the Spanish Banking Sector, 2012, str. 4.

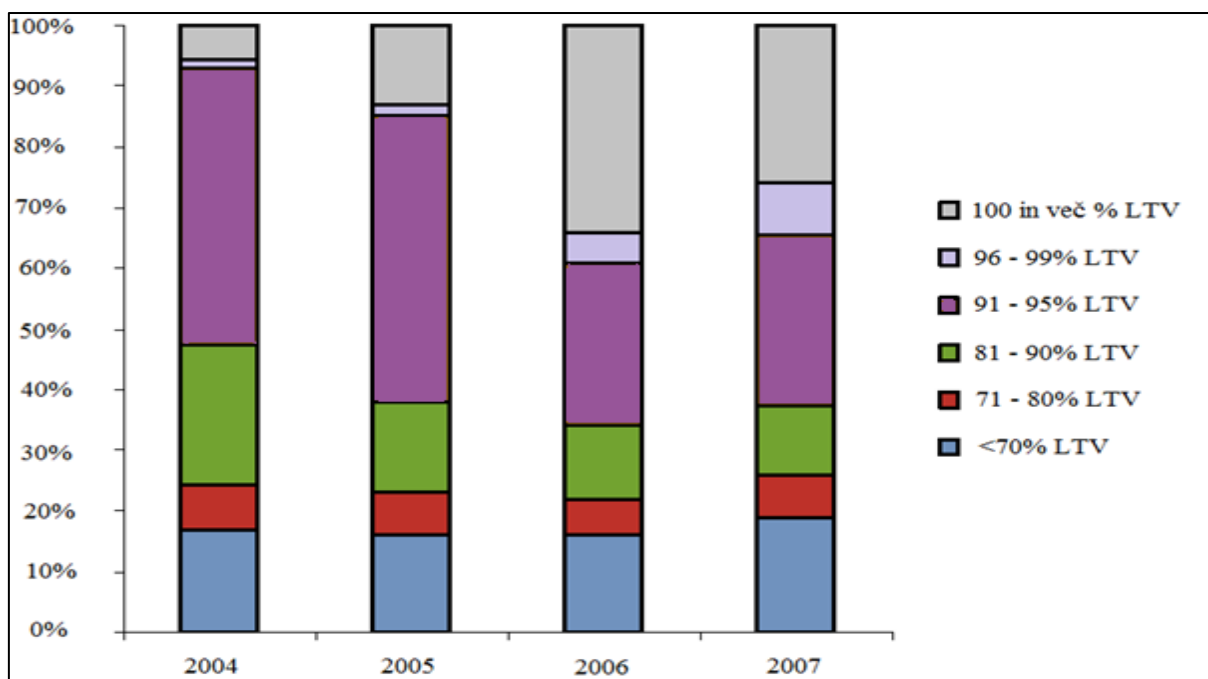
Ti podatki dokazujejo, da so bile hranilnice glavni krivec za veliko izpostavljenost španskega bančnega sistema nepremičninskemu sektorju. Treba je poudariti tudi to, da so hranilnice pred začetkom krize pogosto posojale tudi tistim posojilojemalcem, ki so jih velike komercialne banke zaradi morebitne nezmožnosti poplačila posojil v prihodnosti zavrnile. Tudi po tem, ko sta leta 2007 dve največji španski banki (Santander in BBVA) upočasnili kreditne dejavnosti, so hranilnice nadaljevale z visoko stopnjo odobrenih kreditov stanovanjskemu trgu.

Naslednji kazalnik neustreznega bančnega upravljanja in poslovanja se nanaša na enega izmed najpomembnejših kvantitativnih kazalcev (LTV indeks), ki prikazuje razmerje med višino posojila in tržno vrednostjo nepremičnine. Po definiciji je LTV indeks funkcija posojilojemalčevega pologa pri nakupu nepremičnine. Večji kot je LTV indeks, manj lastnih sredstev ima posojilojemalec v svojem premoženju, zaradi česar obstaja večja verjetnost nezmožnosti poplačila dolgov (Fabozzi & Mann, 2005).

Če lahko trdimo, da so bile banke v preteklosti zelo konservativne, se je to v obdobju pred začetkom krize zagotovo spremenilo. Čeprav je LTV le eden izmed številnih kazalnikov neustreznega bančnega upravljanja, pa se je bilo težko izogniti ugotovitvi, da so banke začele izgubljati stik z realnostjo.

S Slike 13 je razvidno, da se je LTV indeks na Irskem med letoma 2004 in 2007 močno spremenil, saj so banke začele spodbujati povpraševanje po svojih storitvah z inovacijami, kot so 100 % LTV posojila. Največje razlike je mogoče opaziti pri posojilih s 100 % ali več LTV indeksom, ki so leta 2004 predstavljali 6 % vseh posojil, leta 2006 pa že 34 % posojil. Opazimo lahko, da se je delež 100 % + LTV indeksov leta 2007 nekoliko znižal (26 %), še vedno pa je bil visok. Podobno se je zgodilo tudi s posojili s 96–99 % LTV indeksom, ki pa se leta 2007 niso zmanjšala. Tako so posojila s 96–99 % LTV indeksom leta 2004 predstavljala le 1 % vseh posojil, leta 2007 pa že 9 %. Zanimivo je tudi dejstvo, da se je število drugih LTV indeksov (91–95 %, 81–90 %, 71–80 % ter < 70 %) med letoma 2004 in 2006 zmanjšalo, leta 2007 pa spet minimalno povečalo.

Slika 13: LTV indeks za prve nakupe (angl. first time buyers) nepremičnin na Irskem

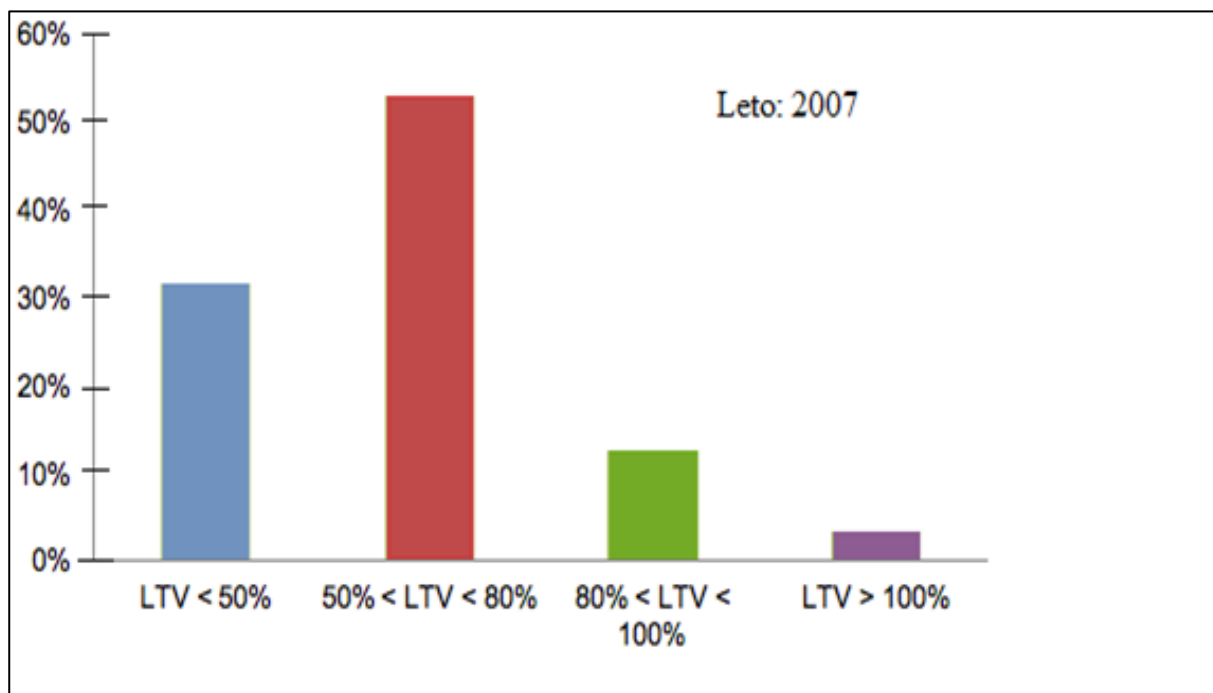

Vir: Department of the Environment, Heritage and Local Government, Annual Housing Statistics Bulletin 2007, 2007, str. 63.

Tudi v Španiji so banke vse bolj odobravale posojila s 100 % LTV indeksom. S Slike 14 je razvidno, da so leta 2007 posojila z LTV indeksom nad 100 % predstavljala okoli 3 % vseh posojil. Taka posojila so bila v letih neposredno pred začetkom krize nekaj novega, saj jih v preteklosti banke niso odobravale. Opazimo lahko tudi to, da so leta 2007 prevladovala posojila z LTV indeksom med 50 in 80 %, ki so predstavljala okoli 53 % vseh posojil. Politika španskih bank je bila v primerjavi z irskimi nekoliko drugačna, saj se niso odločale za

tako agresivno trženje posojil z visokimi LTV indeksi (nad 100 %), temveč so dali večji poudarek posojilom z LTV indeksi med 50 in 80 %.

Slika 14: LTV indeks za prve nakupe (angl. first time buyers) nepremičnin v Španiji leta 2007

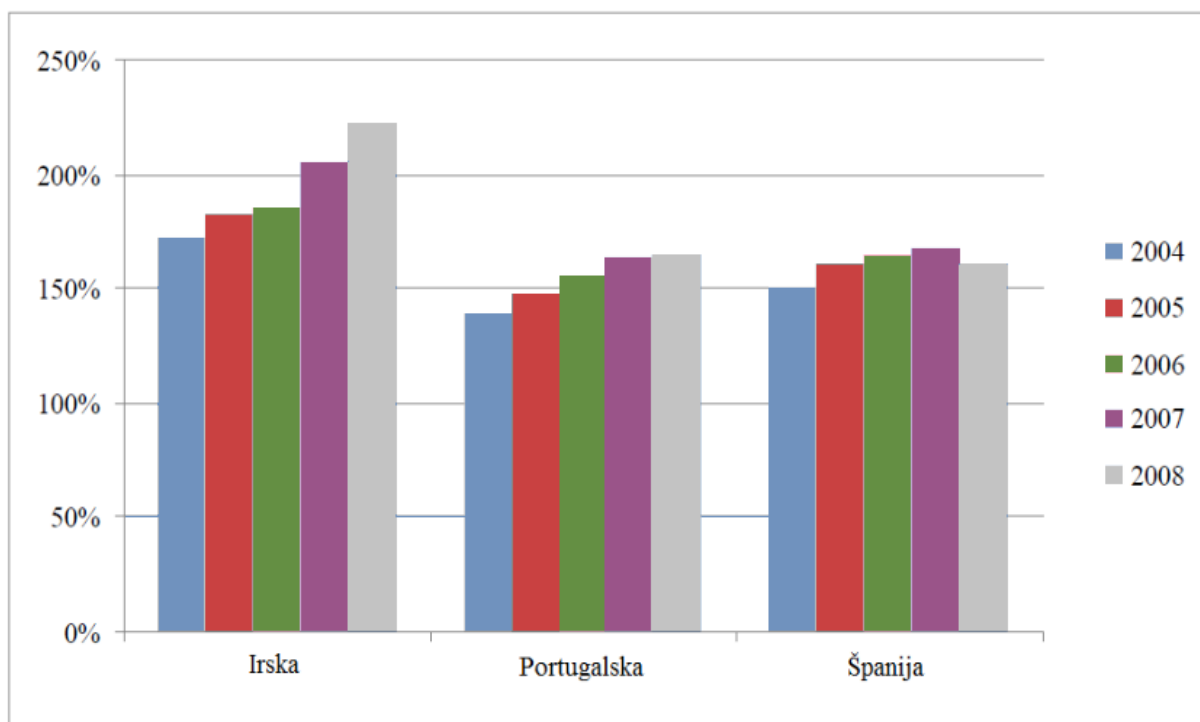

Vir: J. Cotterill, *Testing For Forbearance*, 2012.

Zelo pomemben kazalnik bančnega upravljanja in poslovanja je tudi izpostavljenost financiranja bančnega sistema, ki ga bom najboljše ponazoril s kazalnikom finančnega posredništva oziroma pokritosti kreditov z depoziti (LTD indeks), ki je neke vrste osnovni kazalnik bančne likvidnosti. Če je razmerje krediti/depoziti visoko (nad 100 %), to pomeni slabšo likvidnost bank in obratno.

Podrobnejšo primerjavo med Irsko, Španijo in Portugalsko lahko vidimo na Sliki 15. Opazimo lahko, da so LTD indeksi vseh treh bančnih sistemov zelo visoki, kar kaže na visoko odvisnost bank od zunanjega financiranja. Opazimo lahko, da je bila med letoma 2004 in 2008 rast kreditne aktivnosti precej hitrejša od rasti depozitov nebančnega sektorja, zato so morale banke hitro kreditno rast financirati z zadolževanjem na mednarodnih finančnih trgih. Posledično se je povečevala tudi odvisnost bank od razmer na finančnih trgih, kar je razvidno tudi iz gibanja razmerja med krediti in depoziti, ki je v vseh treh državah iz leta v leto naraščalo. Opazimo lahko tudi to, da so LTD indeksi za portugalski in španski bančni sistem na podobnem nivoju, medtem ko nekoliko izstopa Irska z najvišjimi LTD indeksi. Na Irskem so LTD indeksi med letoma 2004 in 2008 konstantno naraščali, tako so leta 2004 znašali 170 %, leta 2004 pa 225 %. V Španiji so LTD indeksi med letoma 2004 (150 %) in 2007 (165 %) naraščali, leta 2008 pa je sledil rahel padec na 160 %.

Slika 15: Kazalnik pokritosti kreditov z depoziti (angl. loan-to-deposit) za irski, portugalski in španski bančni sektor med letoma 2004 in 2008

Vir: K. Regling & M. Watson, *A Preliminary Report on The Sources of Ireland's Banking Crisis*, 2010, str. 34.

Ko govorimo o neustreznem bančnem upravljanju in poslovanju na Irskem in v Španiji, ne moremo mimo naslednjih področij (Regling & Watson, 2010):

- kritična pomanjkljivost pri upravljanju bančnega tveganja je bila koncentracija bančnih sredstev, ki so bila namenjena predvsem gradbeništvu, natančneje nepremičninskemu trgu. Taka koncentracija bančnih sredstev je pomenila močno odvisnost bančnega sistema od razmer na trgih in občutljivost na morebitne tržne šoke. Ker so bile v tako poslovanje vključene tudi največje ter najpomembnejše irske in španske banke, se je tveganje razširilo na celoten bančni sistem obeh držav;
- drugi problem pri upravljanju bank, ki je bil zelo povezan s koncentracijo bančnih sredstev, se nanaša na nepremišljenost pri postopkih in procesih kreditiranja. Do nepremišljenega izpostavljanja bančnih kreditov nepremičninskemu sektorju je prihajalo zaradi želje po sodelovanju bank pri financiranju rasti nepremičninskega trga in ohranjanja tržnega deleža. Za številne napačne odločitve v preteklosti bi bilo treba v največji meri kriviti upravo banke, vendar se pojavljajo tudi širša vprašanja korporativnega poslovanja, ki vključujejo tudi sodelovanje z zunanjimi revizorji, odbori in ne nazadnje tudi vlogo ECB. Takšna politika upravljanja likvidnosti in financiranja je bila v zadnjem desetletju značilna za številne evropske države, res pa je, da sta Irska in Španija izstopali;

- tretje področje se nanaša na bančne nagrade in spodbude, ki so se v obliki bonusov delile zaposlenim v bankah, predvsem vrhnjemu menedžmentu. To področje že vrsto let predstavlja jabolko spora v številnih razvitih državah, saj so nekateri zaposleni prejeli vrtozglave bonuse, kar je bilo še posebej nerazumljivo v primerih slabega bančnega poslovanja;
- kot lahko ugotovimo, sta se na področju bančnega upravljanja in poslovanja Irska in Španija soočali z zelo podobnimi težavami. Vemo pa, da je španski bančni sistem v primerjavi z irskim nekoliko specifičen in edinstven zaradi močno razvite mreže hranilnic (cajas). Španske hranilnice so v osnovi nekoliko manjše banke, ki so pred začetkom krize predstavljale kar 50 % španskega bančnega sistema. Večina manjših hranilnic je bila v lasti lokalnih politikov, ki v številnih primerih niso imeli dovolj strokovnega znanja in izkušenj pri sprejemanju številnih pomembnih odločitev. Prav hranilnice so bile tiste, ki so izdale največ drugo- in tretjerazrednih tveganih posojil v Španiji. Ko je nepremičninski balon v Španiji počil, so se hranilnice znašle v hudih težavah na pomoč pa je morala priskočiti tudi vlada, ki je pomagala s finančnimi sredstvi (Lind, 2012, str. 13–14).

2.2.4 Pomanjkljiva regulacija in nadzor bank

Učinkovit bančni sektor je ključen za zagotovitev stabilnosti celotnega nacionalnega finančnega sistema, zato je zelo pomembno, da je kvalitetno reguliran in nadzorovan. Zagotoviti učinkovit nadzor pa je vse prej kot lahka naloga, česar se zavedajo tako na Irskem kot tudi v Španiji, ki sta se na tem področju soočili s številnimi težavami. Še več, eden izmed glavnih vzrokov za razvoj in izbruh bančne krize v obeh državah sta ravno slaba bančna regulacija in nadzor. Znaki vse večjega tveganja izpostavitve nepremičninskemu trgu v zadnjem desetletju so bili vse glasnejši, zato bi jih banke in regulatorji morali opaziti ter pravočasno sprejeti pravilne ukrepe. S strani bank bi morala biti rešitev pred nekaj leti očitna: manjša izpostavljenost nepremičninskemu trgu (manjši obseg posojanja za namen gradnje). Na drugi strani ostaja regulator, ki bi moral na podlagi internih bančnih podatkov in tudi makroekonomskih podatkov opaziti vse večjo sistemsko izpostavljenost enemu samemu faktorju – ceni nepremičnin.

Znaki nevarnosti, ki bi jih moral irski regulator prepoznati, vključujejo hitro rast (vsaj 20 % letno) bančnih bilanc, hitro rast cen nepremičnin, rast posojil z visoko (nad 90 %) LTV vrednostjo in hitro rast deficita tekočega računa (močno zadolževanje v tujini). Regulator je znake v veliki meri ignoriral, sprejel pa je le minimalne ukrepe, ki niso prinesli izboljšav. Tako so tudi konservativne banke z dolgo zgodovino bančništva pristale na ekstenzivne oglaševalske kampanje, s pomočjo katerih so privabljele tako nove kupce (tiste, ki se sicer ne bi odločili za hipotekarna posojila oziroma samo gradnjo) kot tudi fizične in pravne osebe, ki so si že lastile več nepremičnin.

Glavne pomanjkljivosti bančnega nadzora na Irskem so bile (Regling & Watson, 2010):

- **premajhen obseg bančnega nadzora ter neustreznost kadrov;** dejstvo je, da so bili nadzorniki seznanjeni z večino morebitnih tveganj pri izpostavljenosti nepremičninskemu sektorju, zato so sprejemali določene ukrepe, s pomočjo katerih bi ta tveganja omejili. V primerjavi z nadzorniki iz nekaterih drugih držav, ki so se soočale z nepremičninskim balonom, so bili irski nadzorniki pri iskanju rešitev zelo aktivni. Težava je bila v tem, da so se reševanja izpostavljenosti bank nepremičninskemu sektorju lotili prepozno in premalo odločno. Prav tako so se obotavljali pri uveljavljanju strožjih kazni za nepravilnosti pri poslovanju bank. Pomanjkanje nadzornih veščin in osebja v regulatornih organih je postajalo vse bolj očitno. Pomanjkanje kadra seveda ne sme biti izgovor za prepozno ukrepanje regulatorja, saj so bili znaki vse večjega tveganja izpostavitve nepremičninskemu trgu v zadnjem desetletju vse glasnejši in bi jih tako banke kot regulatorji morali opaziti ter pravočasno sprejeti pravilne ukrepe;
- **napake bančnega upravljanja se niso obravnavale dovolj ostro;** napake pri upravljanju irskega bančnega sistema lahko razdelimo v dve splošni skupini, ki nam pomagata pri ocenjevanju bančnega nadzora. O samem (neustreznem) bančnem upravljanju sem sicer več povedal v prejšnjem podpoglavju. Prva skupina napak pri bančnem upravljanju je zelo razširjena med številnimi institucijami. Te napake se nanašajo predvsem na šibko upravljanje s tveganji, vključno s slabim kreditnim ocenjevanjem. Širše gledano so se pojavljale tudi napake pri postopkih "zavor in ravnotežja" (angl. *checks and balances*), ki po navadi zagotavljajo, da nihče nima popolnega nadzora nad odločitvami, kar bi lahko omejilo spodbujanje vodstva pri hitri koncentraciji kreditne rasti. Take vrste napak in slabosti pri upravljanju bank so nadzorniki brez težav odkrili in izrazili zaskrbljenost nad stanjem v določenih institucijah, v katerih se je pokazala resnična potreba po izboljšanju korporativnega upravljanja. Hitro je postalo jasno, da so te nadzorne reakcije neposredno pred izbruhom finančne krize prepozne in prešibke. V drugo skupino spadajo napake oziroma pomanjkljivosti lokalne narave, ki so lahko zelo intenzivne. Te napake ne predstavljajo težav za celoten irski bančni sistem, prav tako se natančno ne ve v kolikšni meri so se jih nadzorniki zavedali in v kolikšni meri so bile sploh opredeljene kot pomanjkljivosti. Kot primer lahko navedemo strategijo olepšave dejstev (angl. *window dressing*), ki se uporablja na področju finančnih transakcij. Upravljavci vzajemnih skladov in portfeljev jo uporabijo pred koncem leta/četrtletja, s čimer navidezno izboljšajo kazalce uspešnosti, šele nato jih predložijo komitentom oziroma delničarjem. Uporaba strategije pa lahko privede do resnih težav pri objavljanju pomembnih podatkov. Največje težave pri reševanju teh napak so imeli nadzorniki pri identifikaciji, določanju teže kršitve in izdajanju sankcij, kar je nedvomno negativno vplivalo na celoten bančni sistem;
- **podcenjevanje makrofinančnih ranljivosti;** makrofinančne ranljivosti se nanašajo predvsem na preveliko koncentracijo bančnih sredstev namenjenih nepremičninskemu trgu in področje tveganja pri bančnem financiranju. Z najresnejšimi težavami na tem področju so se soočale institucije, ki so bile preveč izpostavljene komercialnim nepremičninam, še posebej zaradi visoke koncentracije posojil, namenjenih majhnemu

številu posojilojemalcev. Tudi tukaj so se nadzorniki dobro zavedali tveganja, s katerim so se soočali. Kljub temu so takšno poslovanje upravičevali s trditvijo, da bomo v naslednjih letih zagotovo pričala nadaljnji rasti bančnih kreditov in cen nepremičnin. Leta 2006 so nadzorniki izkoristili fleksibilnost nove sprejete direktive o kapitalskih zahtevah (Capital Requirements Directive), s katero so bili sprejeti številni nujni ukrepi, med drugim so uredili tudi področje kapitalskega kritja za hipoteke z visokim LTV indeksom. Čeprav so bili ti ukrepi pomembni in ravnanje nadzornikov pohvalno, se je vse bolj zdelo, da so bili sprejeti v premajhnem obsegu in nekoliko prepozno. Lahko rečemo, da je prišlo do napačne presoje nadzornikov. Treba je tudi poudariti, da nadzorniki niso imeli lahke naloge, saj so se hkrati soočali s težavami na področju identifikacije slabih posojil in koncentracije kreditnega tveganja, za kar so potrebne spretnosti s številnih področij.

Glavne pomanjkljivosti bančnega nadzora v Španiji so bile:

- **pomanjkljivosti pri nadzoru hranilnic;** treba je poudariti, da so špansko finančno krizo v veliki meri povzročile hranilnice. Španija je v tem pogledu med evropskimi državami precej unikatna. Eden glavnih razlogov za slab nadzor Banke Španije kot regulatorja španskega finančnega sistema se nanaša na politični nadzor hranilnic. Podobno kot v številnih bančnih krizah v preteklosti (ZDA, Azija ipd.) je bančno upravljanje igralo ključno vlogo pri razvoju krize tudi v Španiji. Dejstvo je, da so nekateri nadzorniki zaradi prijateljskih povezav z bivšimi politikami marsikatero očitno težavo zavestno spregledali. Hranilnici z največjimi izgubami, ki jih bodo v prihodnosti na plečih čutili davkoplačevalci (Caja Madrid in Bankia), sta veljali za najbolj spolitizirani banki v Španiji. Pokazalo se je tudi to, da so hranilnice, ki so jih v letih pred začetkom krize vodili generalni direktorji brez izkušenj v bančništvu, brez primerne izobrazbe in s političnimi zvezami, praviloma poslovale slabo. Prav tako so omenjene hranilnice izdale največ tveganih posojil. Na tem področju je torej bančni nadzor v Španiji zatajil (Cuñat & Garicano, 2010);
- **pomanjkanje informacij in števila nadzornikov;** naslednja težava pri regulaciji in nadzoru španskega bančnega sistema v letih pred izbruhom finančne krize se nanaša na dejstvo, da se s krizo lahko soočijo velike in majhne finančne institucije. Zdi se, da so se v Španiji nadzorniki osredotočali predvsem na velike in vplivne banke, manjšim pa so namenili premalo pozornosti. Težava je v tem, da so lahko manjše banke (še posebej hranilnice) prav tako nevarne za celoten nacionalni sistem in privedejo do sistemskih težav. Nadzorniki bi tako morali imeti na voljo vse relevantne informacije, to pa zahteva pokritost celotnega bančnega sistema. Za tako dejanje bi bilo potrebno tudi večje število nadzornikov, ki jih je močno primanjkovalo (Garicano, 2012);
- **pomanjkanje ustreznega režima reševanja;** tretja težava Banke Španije kot regulatorja je bilo pomanjkanje ustreznega okvirja za izvajanje reševanja. Čeprav je bil regulator seznanjen s številnimi nepravilnostmi (npr. pri delovanju banke Caja Castilla La Mancha), ni ukrepal, saj se zaradi pomanjkanja okvirja oziroma urejenega režima

reševanja niti ni bil sposoben soočiti z ogromnimi primanjkljaji banke. Ravno zato je zelo pomembno, da sta področji nadzora in urejenega reševalnega okvirja tesno povezani in urejeni, kajti samo tako lahko nadzornik opravi svojo nalogo dovolj kakovostno in samozavestno (Garicano, 2012);

- **vpliv dinamičnim rezervacij na bančni nadzor;** Španija je bila vodilna evropska država pri uvajanju dinamičnih rezervacij (angl. *dynamic provisioning*) v bančni sistem. Čeprav je koncept uvajanja dinamičnih rezervacij v Španiji pripomogel k ustrežnejšemu ugotavljanju in izkazovanju pričakovanih izgub za kreditna tveganja, so se nadzorniki soočili tudi z določenimi težavami. Španska centralna banka je sistem dinamičnih rezervacij za banke uvedla v letih 1999 in 2000, osnova tega sistema oblikovanja rezervacij pa je ocenjevanje pričakovanih izgub bančnega portfelja za celotno obdobje gospodarskega cikla. Uvedba dinamičnih rezervacij se je pokazala kot dobra rešitev. Edina omembe vredna slabost, s katero so se v zvezi z dinamičnimi rezervacijami soočali nadzorniki, je bilo dejstvo, da so lahko vplivale na zamudno sprejemanje odločitev problematičnih bank. To pomeni, da so banke lahko skrivale realno stanje poslovanja dlje, kot bi to bilo sicer mogoče (Garicano, 2012). Realnost finančnega poslovanja problematičnih bank (predvsem hranilnic) bi lahko brez uvedbe rezervacij ugotovili veliko hitreje. Za nadzornike bi to pomenilo, da bi se lahko soočili s težavami bančnega sistema veliko prej.

2.3 Razlike v vzrokih bančnih kriz med obema državama

Osredotočil sem se predvsem na štiri glavne vzroke, ki so bili ključni za razvoj bančne krize v obeh državah. To so finančne integracije, napihovanje nepremičninskega balona, neustrezno bančno upravljanje in poslovanje ter pomanjkljiva regulacija in nadzor bank. V nadaljevanju se bom posvetil primerjavi vzrokov za nastanek bančne krize na Irskem in v Španiji.

Če povzamemo ugotovitve s področja finančnih integracij, pridemo do zanimivih zaključkov. Finančne integracije so španskim in irskim bankam omogočile predvsem dostop do depozitov alternativnih virov financiranja, kar je nedvomno pozitivna lastnost integracij. Tako se je bankam obeh držav olajšal dostop do sredstev mednarodnih finančnih trgov. Po drugi strani so banke postale strukturno odvisne od pogojev in stanja na mednarodnih finančnih trgih, kar je z začetkom krize razmere samo poslabšalo, saj so se banke zaradi težav pri refinanciranju dolga znašle v likvidnostnih težavah. Vstop Irske in Španije v EMU je vsekakor pomenil prelomnico v posojilnih aktivnostih in finančni strukturi bank. S sprejetjem evra je prišlo do spremembe v razpoložljivosti oziroma dostopnosti do čezmejnega bančnega financiranja, saj je bila izpostavljenost valutnemu tveganju v veliki meri odpravljena. Sredstva bank niso bila več omejena na domače depozite, saj so banke z izdajo poceni dolžniških instrumentov pritegnile mednarodne vlagatelje. Do leta 2007 so denimo španske banke postale druga največja izdajateljica ABS (angl. asset-backed securities) instrumentov v Evropi, takoj za britanskimi bankami (Martín-Oliver, 2013, str. 122).

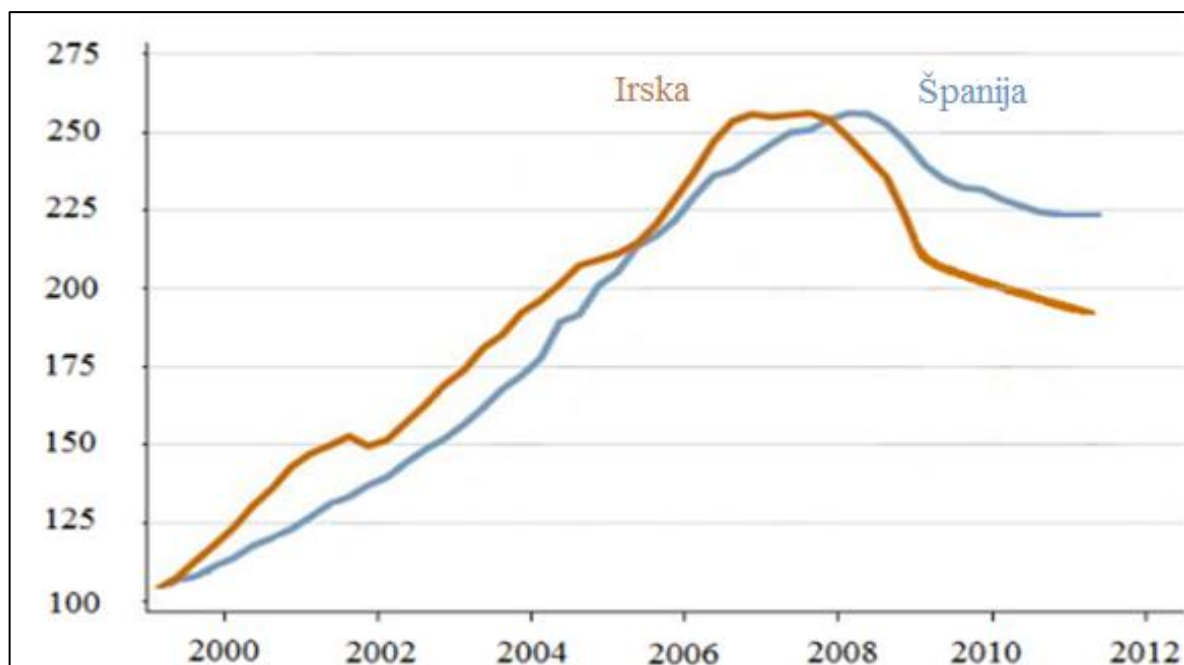
Tudi negativne lastnosti, ki so jih prinesle finančne integracije, so bile na Irskem in v Španiji zelo podobne. Še več, podobnosti vpliva finančnih integracij so se kazale v številnih evropskih državah. Po letu 2002 je čezmejno bančništvo v državah EU doživelo pravi razcvet. Čezmejne obveznosti evropskih bank so se od leta 1999 do leta 2008 povečale z 1,5 trilijona na 5,5 trilijona evrov. Zaradi lahkega dostopa do mednarodnih finančnih trgov so namreč banke lažje prihajale do finančnih virov, s katerimi so v veliki meri financirale nepremičninski sektor, kar je pripomoglo k napihovanju nepremičninskega balona. Čeprav sta bili pri financiranju obeh bančnih sistemov v največji meri prisotni Velika Britanija in Nemčija, pa opazimo tudi določene razlike. Poleg omenjenih držav so irski bančni sektor v veliki meri financirale še predvsem ZDA, španski sektor pa Francija in Portugalska. ZDA so bile prisotne tudi pri financiranju španskega sektorja, vendar niso igrale tako pomembne vloge kot pri čezmejnem financiranju irskega bančnega sistema.

Zelo pomembna sprememba, ki so jo prinesle finančne integracije in sem jo v nalogi posebej poudaril, se nanaša na sestavo obveznosti do virov sredstev irskih in španskih bank (Sliki 8 in 10). Prva pomembna sprememba se nanaša na povečanje deleža depozitov tujih kreditnih institucij. Če so se banke v preteklosti financirale predvsem iz domačih virov, se je to do leta 2008 močno spremenilo. Ta sprememba je še posebej značilna za irski bančni sistem, ki je že v osnovi močno povezan z mednarodnimi trgi. Tako so se leta 1999 irske banke financirale predvsem s pomočjo depozitov irskih komitentov, ki so zagotavljali kar 45 % celotnega financiranja domačih bank, leta 2008 pa so zagotavljali le še okoli 22 % financiranja. Tudi v Španiji je delež tujih depozitov do leta 2006 nekoliko narasel, hkrati pa se je % vseh depozitov znižal s 84,28 % leta 1998 na 59,11 % leta 2006. Medtem ko je bilo povečanje deleža tujih depozitov bolj očitno na Irskem, pa je bilo v španskem bančnem sistemu opaziti večje spremembe na področju listinjenja. Uporaba te tehnike je močno narasla, saj je leta 1998 predstavljala le 1,54 %, leta 2006 pa že 19,84 % vseh bančnih obveznosti. Ugotovimo lahko, da so finančne integracije močno vplivale na sestavo obveznosti irskih in španskih bank, kot posledica pa sta oba bančna sistema postala zelo odvisna od dogajanj na mednarodnih finančnih trgih.

Naslednja primerjava se nanaša na napihovanje nepremičninskega balona. Irška in Španija spadata med evropske države, ki so se soočile z najbolj ekstremnim nepremičninskim balonom. S pomočjo Slike 16 lahko primerjamo gibanje cen nepremičnin v obeh državah in opazimo določene razlike. Najprej je treba poudariti, da se je napihovanje nepremičninskega balona na Irskem začelo nekoliko prej kot v Španiji in je zato tudi hitreje prišlo do poka balona. Opazimo lahko, da so cene nepremičnin na Irskem dosegle vrhunec leta 2007, nato so se nekoliko stabilizirale, na začetku leta 2008 pa je sledil pok nepremičninskega balona. Cene španskih nepremičnin so dosegle vrhunec na začetku leta 2008, padec pa je sledil na začetku leta 2009. Opazimo lahko tudi to, da so cene irskih nepremičnin naraščale nekoliko hitreje od španskih, vendar razlika ni bila velika. Zelo pomembna razlika, ki jo lahko razberemo s slike, se nanaša na obseg padca cen po poku nepremičninskega balona. Med letoma 1997 in 2008 so se cene nepremičnin v obeh državah realno zvišale za več kot 140 %, kar obe državi uvršča v sam evropski vrh. Večje spremembe so se zgodile po letu 2008, ko je prišlo do zloma

nepremičninskega trga, saj so cene stanovanj in hiš na Irskem od takrat padle za neverjetnih 55–60 %. V Španiji so bile posledice poka nepremičninskega balona med letoma 2008 in 2012 manj ekstremne, saj so cene padle za 30 %.

Slika 16: Primerjava gibanja indeksov cen nepremičnin v Španiji in na Irskem med letoma 1999 in 2012 (1999=100)

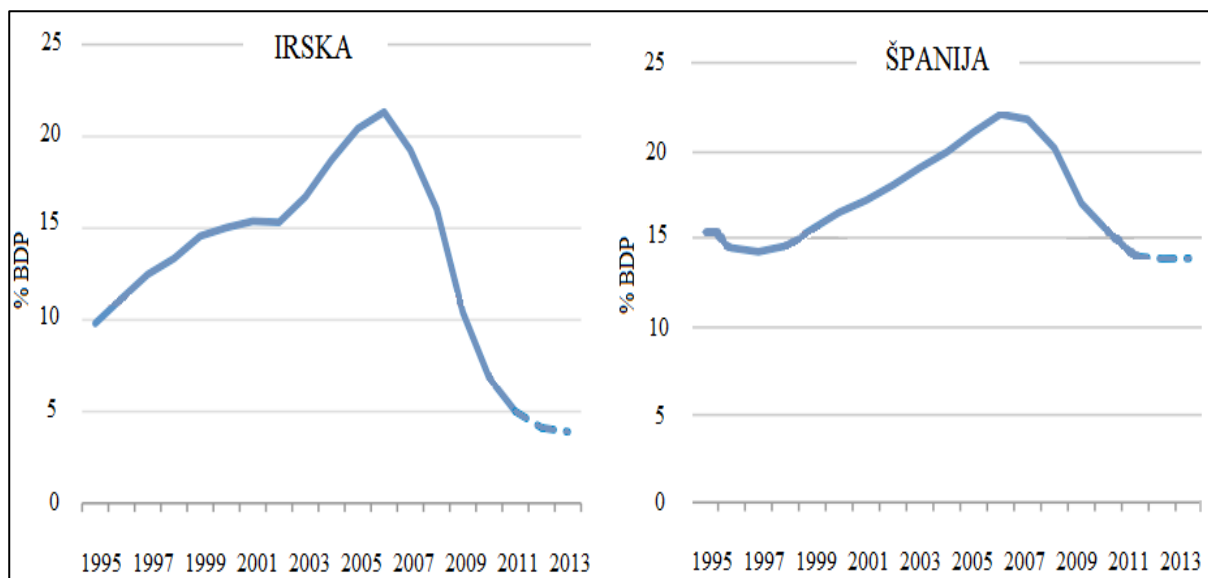

Vir: Thomson Reuters Datastream, House Price Indices, 2013.

Poleg cen nepremičnin je zelo pomemben kazalnik makroekonomskega razvoja tudi velikost gradbenega sektorja, natančneje delež sredstev namenjenih gradbeništvu. Če pogledamo Sliko 17, lahko ugotovimo, da je delež sredstev za gradbeništvu v obeh državah od leta 1995 naraščal sorazmerno z napihovanjem nepremičninskega balona. Kljub temu lahko opazimo določene razlike. Na Irskem so se sredstva za gradbeništvu med letoma 1995 in 2007 povečala iz 10 % BDP na 21 % BDP (za približno 110 %), v Španiji pa nekoliko manj, in sicer s 15 % BDP na 23 % BDP (približno 53 %). Tudi padec deleža sredstev za gradbeništvu po letu 2007 je bil veliko večji na Irskem, kjer je z 22 % BDP leta 2007 padel na skromnih 5 % BDP leta 2012. V Španiji je delež sredstev padel s 23 % BDP leta 2007 na 14 % leta 2012. Na manjši padec sredstev namenjenih gradbeništvu v Španiji je nekoliko prispevalo tudi dejstvo, da je Španija ena izmed najbolj priljubljenih svetovnih turističnih destinacij, kar pomeni veliko povpraševanje tujcev po počitniških stanovanjih in hišah.

Treba je poudariti, da je bil za napihovanje nepremičninskega balona na Irskem odgovoren bančni sistem kot celota, saj so vse banke spodbujale najmanjše stanovanjskih kreditov in s tem zviševale cene nepremičnin. V Španiji je bil položaj drugačen, saj so bile problematične predvsem hranilnice, ki so izdale največ nepremičninskih kreditov in s tem močno pripomogle k napihovanju nepremičninskega balona (komercialne banke so bile precej manj vpletene v dogajanje na nepremičninskem trgu).

Slika 17: Delež sredstev namenjenih gradbeništvu (kot % BDP)

Vir: European Commission Services (Ameco), Annual macro-economic database, 2013.

Določene razlike so bile prisotne tudi na področju bančnega upravljanja in poslovanja, kjer sem se osredotočil na primerjavo treh pomembnih indikatorjev, ki sem jih v nalogi uporabil kot kazalnike neustreznega ravnanja bank. V irskem in španskem bančnem sistemu je bilo mogoče opaziti hitro rast odobrenih bančnih kreditov, ki so bili v veliki meri namenjeni gradbeništvu. Med izbranimi državami EU (Tabela 2) sta najhitrejšo rast med letoma 1999 in 2007 dosegali ravno Irska in Španija. Irske banke so beležile hitrejšo povprečno letno rast bančnih kreditov od španskih bank, vendar razlika ni bila velika (23,4 % oziroma 19,8 %). S pomočjo Tabele 2, ki prikazuje stopnjo rasti odobrenih stanovanjskih kreditov monetarnih finančnih institucij, lahko potrdimo, da je bila velika izpostavljenost nepremičninskemu sektorju eden ključnih razlogov za nastanek irske in španske bančne krize. Obe državi sta namreč krepko odstopali od povprečja EU. Za razliko od irskega bančnega sistema je španski zaradi pomembne vloge hranilnic dokaj specifičen, kar potrjuje Slika 12, ki prikazuje razliko v izpostavljenosti nepremičninskemu sektorju med komercialnimi bankami in hranilnicami. Opazimo lahko, da so bile hranilnice med letoma 1995 in 2009 veliko bolj izpostavljene (še posebej na področju hipotekarnih kreditov za nakupe in obnovo stanovanj). Medtem ko so tovrstna posojila komercialnih bank leta 1995 predstavljala okoli 20 % vseh posojil zasebnemu sektorju, so posojila hranilnic istega leta predstavljala visokih 38 % vseh posojil. Razlika se je do leta 2009 nekoliko zmanjšala (30 % vseh posojil zasebnemu sektorju komercialnih bank oziroma 40 % vseh posojil zasebnemu sektorju hranilnic), kljub temu pa so bile hranilnice v primerjavi s komercialnimi bankami še vedno občutno bolj izpostavljene nepremičninskemu sektorju.

Večjo razliko med bančnima sektorjema obeh držav lahko opazimo na področju LTV indeksov, ki prikazujejo razmerje med višino posojila in tržno vrednostjo nepremičnine. Irske banke so začele spodbujati povpraševanje po svojih storitvah z inovacijami, kot so 100 % LTV posojila, kar pa ni bilo značilno za španske banke. Zanimivo primerjavo lahko opazimo

v Tabeli 3, ki prikazuje povprečne LTV indekse izbranih držav za leto 2007. Povprečni LTV indeksi za prve nakupe nepremičnin so na Irskem znašali 83 %, v Španiji pa 72,5 %. Ugotovimo lahko, da so bile irske banke na tem področju nekoliko nad povprečjem EU (79 %), španske pa pod njim. Večje razlike so bile prisotne pri odobravanju bančnih posojil z LTV indeksom nad 100 %. Za primerjavo lahko vzamemo leto 2007, ko so bančna posojila za prve nakupe nepremičnin z LTV indeksom nad 100 % na Irskem predstavljala 26 %, v Španiji pa le okoli 3 % vseh posojil. Ta razlika je velika in potrjuje, da so se irske banke obnašale bolj tvegano.

Tabela 3: Povprečen LTV indeks izbranih držav za prve nakupe nepremičnin (leto 2007)

Država	Bel	Nem	Ir	Gr	Šp	Fr	It	Niz	Avt	Por	Fin	EU
LTV %	80	70	83	73	72,5	91	65	101	84	71	81	79

Vir: European Central Bank, Housing Finance In The Euro Area, 2009a, str. 28.

Naslednja razlika med obema bančnima sektorjema se nanaša na LTD indeks, ki je neke vrste osnovni kazalnik bančne likvidnosti. Tudi tukaj je irski bančni sektor med letoma 2004 in 2008 beležil višje LTD indekse, kar je nakazovalo na slabšo likvidnost bank in s tem na neustrezno bančno upravljanje in poslovanje. Tako so LTD indeksi v irskem bančnem sektorju zrasli s 170 % leta 2004 na 225 % v letu 2008. Manjšo rast je beležil španski bančni sektor, kjer so LTD indeksi zrasli s 150 % leta 2004 na 160 % v letu 2008.

Glavna napaka, ki sta jo na področju upravljanja in poslovanja naredila oba bančna sistema, se nanaša na nepremišljenost pri postopkih in procesih kreditiranja. Pri upravljanju bančnega tveganja je bila težava v preveliki koncentraciji bančnih sredstev, ki so bila v veliki meri namenjena gradbeništvu.

Kar se tiče regulacije in nadzora bančnega sistema lahko trdimo, da sta regulatorja obeh držav nekoliko zatajila. Znaki vse večjega tveganja izpostavitve nepremičninskemu trgu v zadnjem desetletju so bili vse glasnejši, kar bi morale tako banke kot regulatorji opaziti in pravočasno ukrepati. Na Irskem je bila težava predvsem v premajhnem obsegu in neustreznih kadrih bančnega nadzora. V bančnem sektorju je delovalo premajhno število nadzornikov, ki niso bili sposobni učinkovito nadzorovati celotnega sektorja. Težava se je pojavljala tudi v neustreznosti kadrov, saj številni nadzorniki niso imeli ustrezne izobrazbe, manjkale pa so jim tudi izkušnje pri opravljanju tako zahtevnega dela. Irski nadzorniki so pri opravljanju svojega poklica nosili veliko odgovornost, njihove napake pa se niso obravnavale dovolj ostro, kar je negativno vplivalo na kakovost nadzora. Težave so se pojavljali tudi pri zagotavljanju sredstev za opravljanje nadzorov. S podobnimi težavami so se ukvarjali tudi v španskem bančnem sektorju, vendar v manjšem obsegu. Večje težave so se namreč pojavljale na drugih področjih. Najprej je treba poudariti, da so bile največje težave pri bančnem nadzoru prisotne v hranilnicah. Dejstvo je, da so nekateri nadzorniki zaradi prijateljskih povezav z nekdanjimi politikami marsikatero očitno težavo zavestno spregledali. Kot vemo, je bila večina manjših hranilnic v lasti lokalnih politikov, kar je zagotovo oteževalo delo nadzornikov. Zato so se

nadzorniki osredotočili predvsem na velike španske banke, kar se je pokazalo za napačen pristop, saj so bile manjše banke (predvsem hranilnice) pri svojem delovanju še kako pomembne za neovirano delovanje španskega bančnega sektorja. Španske hranilnice bi tako v letih pred izbruhom krize potrebovale veliko večji nadzor, ki pa ga žal (tudi zaradi premajhnega števila nadzornikov) niso bile deležne. Naslednja težava, s katero so se soočali španski nadzorniki, je bila pomanjkanje okvirja oziroma režima reševanja, ki ni bil dovolj jasno določen, do neke mere pa jih je ovirala tudi uporaba dinamičnih rezervacij. Čeprav so dinamične rezervacije v španski bančni sistem prinesle veliko pozitivnega, pa so bankam omogočale skrivanje realnega stanja poslovanja dlje, kot bi to bilo sicer mogoče. Za nadzornike je to pomenilo, da so se prepozno soočili s težavami bančnega sistema. Kot lahko vidimo, so se nadzorniki v obeh državah soočali s številnimi težavami, ki pa so se med seboj v precejšnji meri razlikovale.

Če povzamemo ugotovitve, spoznamo, da so bili vzroki bančnih kriz obeh držav v resnici zelo podobni. To seveda ni presenetljivo, saj gre v obeh državah v veliki meri za krizo bančnega sektorja v povezavi z napihovanjem nepremičninskega balona. Kljub temu so obstajale določene razlike, ki sem jih opisal in ponazoril z grafičnimi prikazi.

3 ODZIVI IRSKE IN ŠPANJE NA IZBRUH BANČNE KRIZE

3.1 Ukrepi irske vlade in reforme bančnega sektorja

Irska je bila ena izmed prvih evropskih držav, ki je najavila, da bo finančnim institucijam na pomoč priskočila vlada. Po letu 2008 so bili s strani vlade sprejeti številni ukrepi, napovedana pa je bila tudi obširna reforma irskega bančnega sektorja, kar je bil nujen korak k stabilizaciji finančnega sistema države v prihodnosti.

3.1.1 Jamstvene sheme

Zaradi zaostrenih razmer na svetovnih finančnih trgih in s tem tudi v irskem bančnem sektorju je irska vlada septembra 2008 sprejela prve ukrepe, ki naj bi zagotovili stabilnost finančnega sistema in odpravo resnih motenj v irskem gospodarstvu. Ukrepi so se nanašali na sprejetje treh jamstvenih shem:

- *Credit Institutions Financial Support Scheme* – CIFS;
- *Deposit Guarantee Scheme* – DGS;
- *Eligible Liabilities Guarantee* – ELG.

Prvi izmed ukrepov irske vlade je bil sprejetje sheme za finančno podporo kreditnih institucij (angl. *Credit Institutions Financial Support Scheme*, v nadaljevanju CIFS), katere namen je bil olajšati financiranje bank z izdajo (dvoletnih) garancij na vse bančne obveznosti. Namen jamstvene sheme CIFS je torej bil varovanje finančnih institucij pred zaostrenimi razmerami na trgu in jamčenje za celotni obseg depozitov kritih obveznic. Shema je bila ustanovljena za

dve leti, v skupnem znesku 440 milijard €, veljala pa je za šest največjih irskih finančnih institucij, med katere se uvrščajo Allied Irish Banks, Bank of Ireland, Anglo Irish Bank, Irish Life and Permanent, Irish Nationwide Building Society ter Educational Building Society (Mansergh, 2008).

Shema CIFS je bila ustanovljena zlasti za doseganje naslednjih ciljev (Stationery Office, 2008, str. 3):

- ohranjanja finančne stabilnosti;
- odpravljanja resnih motenj v gospodarstvu ter zaščito finančnega sistema pred zunanji grožnjami in nevarnostmi;
- zagotavljanja trajne systemske stabilnosti in dolgoročne vzdržnosti irskega bančnega sistema;
- preprečevanja jamstvenih zlorab;
- zagotavljanja skladnosti z zahtevami za državno pomoč EU in skladnosti s konkurenčnim pravom;
- zmanjševanja potencialnih stroškov državne blagajne oziroma davkoplačevalcev.

Bančne obveznosti, ki jih je zajemala shema CIFS so bile naslednje (A&L Goodbody, 2009):

- depoziti vseh fizičnih in pravnih oseb;
- medbančni depoziti;
- nadrejene nezavarovane obveznice (angl. *senior unsecured debt*);
- s premoženjem zavarovani vrednostni papirji (angl. *asset-backed securities*);
- podrejeni dolg – Lower Tier 2 (angl. *dated subordinated debt*).

Ker je bila jamstvena shema CIFS sprejeta samo za obdobje dveh let, je 29. septembra 2010 njena veljavnost potekla. Po navedbah irskih oblasti je sprejetje sheme CIFS pomembno prispevalo k izboljššanemu izpolnjevanju finančnih potreb irskih bank, še posebej v teh zaostrenih tržnih razmerah. Shema je torej v določeni meri olajšala kratkoročno financiranje izbranih irskih bank, vsekakor pa ni odpravila vseh težav bank pri zbiranju sredstev na trgih (European Commission, 2009, str. 2).

Drugi ukrep, ki ga je irska centralna banka sprejela septembra 2008, se je nanašal na spremembo sheme jamstva za vloge v bankah (angl. *Deposit Guarantee Scheme*, v nadaljevanju DGS). DGS je shema, s pomočjo katere se je garancija za bančne depozite na Irskem dvignila z 20.000 € na 100.000 €. Za razliko od CIFS je ta ukrep veljal za vse finančne institucije, prav tako pa ni imel določenih časovnih omejitev. Treba je povedati, da je bila Irška prva evropska država, ki se je odločila za popolno jamstvo bančnih depozitov (IrishDeposits, 2012).

Tretji pomembni ukrep irske vlade je bilo sprejetje jamstvene sheme za upravičene obveznosti (angl. *Eligible Liabilities Guarantee*, v nadaljevanju ELG), ki je začela veljati 9. decembra

2009. ELG shema je bila ločena shema, ki je nasledila shemo CIFS. V shemo ELG so bile vključene tiste kreditne institucije oziroma njihove hčerinske družbe, ki jih je odobril minister za finance. Shema je bila uvedena kot odgovor na finančno krizo, jamčila pa je za naslednje depozite in dolžniške vrednostne papirje (European Commission, 2009, str. 3):

- depozite, ki presegajo prag 100.000 € na deponenta, kar je veljalo samo za finančne institucije, ki so bile vključene v shemo ELG;
- celotne zneske depozitov vključenih bank, če depoziti ne izpolnjujejo pogojev za pokrivanje zajamčenih vlog;
- nadrejena nezavarovana potrdila o vezani vlogi;
- nadrejene nezavarovane komercialne zapise;
- druge nadrejene nezavarovane obveznice in zadolžnice.

ELG shema je veljala za instrumente s fiksno dospelostjo do največ pet let, ki so bili sklenjeni po vstopu finančne institucije v shemo. Veljavnost sheme je bila od začetka delovanja večkrat podaljšana, po zadnjih podatkih pa naj bi v določeni meri veljala vse do decembra 2013.

Vsi naštetni ukrepi, ki jih je izdala irska vlada, so bili prvi odzivi na izbruh bančne krize v državi. Ti ukrepi so pripomogli k večji učinkovitosti bančnega poslovanja, kljub temu pa so bili za zagotovitev bančne stabilnosti potrebni še številni drugi ukrepi in reforme.

3.1.2 Ustanovitev Nacionalne agencije za upravljanje premoženja

Konec leta 2009 so na Irskem kot eno izmed glavnih pobud vlade za reševanje krize v bančnem sistemu ustanovili Nacionalno agencijo za upravljanje premoženja. Glavni razlogi za ustanovitev agencije so bile velike izgube finančnih institucij, hitro slabšanje kreditnega portfelja, vprašljiva kapitalska ustreznost in nezmožnost pridobivanja novega kapitala. Vse to je prispevalo k padcu ugleda irskega bančnega sektorja na mednarodnih kapitalskih trgih (Bacon, 2009).

NAMA je bila ustanovljena za odkup slabih terjatev šestih finančnih institucij in s tem za čiščenje njihovih bilanc, z namenom omogočiti njihovo nemoteno poslovanje na področju izdajanja posojil, vlagatelje in analitike pa odrešiti strahov in dvomov. NAMA je bila ustanovljena kot t. i. slaba banka, ki od izbranih bank prevzema toksična nepremičninska posojila, s čimer jim omogoča, da se vrnejo k normalni likvidnosti in s tem pomagajo k okrevanju ranjenega irskega gospodarstva. NAMA pričakuje, da bo v prihodnje prevzela za 80–90 milijard € kreditnega portfelja, kar bi predstavljalo okoli 50 % nacionalnega BDP.

NAMA je bila ustanovljena kot neke vrste shema za odkup sredstev, z namenom da (Honohan, 2009a, str. 4):

- pomaga bankam, ki so preokupirane zaradi poskusov terjatev slabih posojil in jim omogoči, da se osredotočijo na nadaljnje, bolj premišljeno poslovanje;

- pomaga bankam pri nadomestitvi problematičnih posojil negotovih vrednosti, z zdravimi sredstvi, ki omogočajo mobilizacijo likvidnih sredstev za nadaljnje kreditiranje.

NAMA ima dva organa upravljanja – odbor in izvršnega direktorja, ki ju imenuje Ministrstvo za finance. Odbor opravlja svojo funkcijo neodvisno, vendar je podrobneje usmerjan z določbami Zakona o nacionalni agenciji za upravljanje sredstev, kar mu nalaga veliko javno odgovornost. NAMA mora zaradi transparentnosti poslovanja ministru za finance poročati o svojih aktivnostih, kar vključuje obveščanje o dolgovih, dohodkih in stroških. Obveščanje se izvaja na četrto leto. NAMA deluje v okrilju Nacionalne agencije za upravljanje zakladništva (angl. *National Treasury Management Agency* - NTMA), ki ji zagotavlja celotno podporo za opravljanje poslov (Zakon o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank, Ur.l. RS, št. 102/2012; Odl.US: U-II-1/12-23, U-II-2/12-22, 63/2013-ZS-K, v nadaljevanju ZUKSB).

Treba je povedati, da je NAMA ustanovila družbo za posebne namene (angl. *Special Purpose Vehicle*, v nadaljevanju SPV), ki je odgovorna za nakup, upravljanje in razpolaganje s kreditnimi sredstvi sodelujočih institucij in tudi financiranje takih nakupov z izdajo dolžniških vrednostnih papirjev. V ta namen se je ustanovilo podjetje z imenom National Asset Management Agency Investment Limited (NAMAIL), katerega naloga je upravljanje SPV-ja, ki je 49 % v državni lasti in 51 % v lasti zasebnih investitorjev, kar je zelo pomembno, saj se tako SPV klasificira kot družba v zasebni lasti in s tem ne vpliva na povečanje državnega dolga. NAMA kljub temu ohranja pravico veta na vse dejavnosti SPV-ja (National Asset Management Agency, 2013).

V Tabeli 4 lahko zasledimo podatke o prenosih posojil petih irskih bank, ki jih je NAMA izvedla do konca leta 2011. V prvi fazi je pri transferjih sodelovalo pet pomembnih irskih bank, kasneje pa se je pridružila še šesta (Irish Life and Permanent). NAMA je do decembra 2011 prevzela sredstva v vrednosti 74 milijard €, ki pa so bila prenesena za 31,8 milijarde €, saj je povprečni diskont (angl. *discount*) pri odkupu posojil znašal 57 %. Anglo Irish Bank je na NAMO prenesla za dobrih 34 milijard € oslavljenih posojil, kar je največ med vsemi irskimi bankami. Sledile so Allied Irish Banks (20,4 milijarde €), Bank of Ireland (9,9 milijarde €) in Irish Nationwide Building Society (8,7 milijarde €). Manj prenosov je bilo mogoče opaziti s strani Educational Building Society, saj je nominalna vrednost prenesenih posojil znašala skromnih 0,9 milijarde €. Zanimivi so tudi podatki o diskontih na nominalno vrednost prevzetih kreditov, kjer sta z 61 % prednjačili Irish Nationwide Building Society ter Anglo Irish Bank.

Tabela 4: Prenosi posojil sodelujočih institucij na NAMO (v milijardah €)

Prenosi do konca leta 2011	AIB	Anglo	BoI	EBS	INBS	Skupaj
Nominalna vrednost prenosov	20,4	34,1	9,9	0,9	8,7	74
Diskont (%)	56	61	43	57	61	57
Tržna vrednost	9	13,4	5,6	0,4	3,4	31,8
Realizirana izguba	11,4	21,7	4,3	0,5	5,3	42,2

Vir: National Asset Management Agency, Key Financial Figures – Summary of loan acquisitions, 2012.

Pri irskem modelu slabe banke odkupna cena za terjatev odseva razmerje med njeno trenutno tržno ceno in njeno ocenjeno dolgoročno ekonomsko vrednostjo. Pri izračunu dolgoročne vrednosti posameznega posojila se upošteva vrednost zavarovanja (angl. *collateral*), sedanja vrednost pričakovanega denarnega toka iz nepremičnega zavarovanja in sedanja tržna vrednost premičnega zavarovanja (Koritnik & Merc, 2012).

Agencija za upravljanje s premoženjem lahko pomaga pri obnovi in krepitvi irskega bančnega sistema, saj banke prisili k soočenju s svojimi izgubami in jim omogoča prenos slabih terjatev zunaj svojih bilanc, kar pomeni, da se lahko banke v popolnosti osredotočijo na prihodnje posojilne aktivnosti. Kljub temu je NAMA deležna številnih kritik, še posebej s strani akademskih ekonomistov, ki trdijo, da je NAMA le delna rešitev za reševanje irskega bančnega sistema. Glavno skrb predstavlja možnost, da vlada podcenjuje izgube bank, kar lahko predstavlja dodatne stroške za davkoplačevalce. Kritiki tako menijo, da bi nacionalizacija bank bolje zaščitila davkoplačevalske interese ter ustvarila učinkovitejšo in trajnejšo rešitev za bančne težave. Po drugi strani je vlada prepričana, da NAMA predstavlja pomemben in nujen del prestrukturiranja irskega bančnega sektorja, kar v kriznih časih pomeni tudi večji dostop irskih podjetij do kreditov (Whelan, 2009).

Kritičen je tudi irski ekonomist Brian M. Lucey, ki trdi, da se bo NAMA v prihodnosti soočila z določenimi težavami. Čeprav trenutno posluje z dobičkom, je Lucey prepričan, da bo na koncu še drago stala davkoplačevalce, saj za zdaj še prodaja samo najboljši del portfelja. Opozarja tudi na to, da slaba banka na Irskem ni odpravila težav gospodarstva, tako posojilni krč še ni popustil, obseg posojil pa se še vedno zmanjšuje. Po njegovem mnenju se irske banke še vedno soočajo s težavami zato, ker so se na slabo banko prenesla samo slaba nepremičninska posojila in ne vsa slaba posojila (Marn, 2013).

3.1.3 Mednarodna pomoč in reševanje irskega bančnega sektorja

Po izbruhu globalne finančne krize so se številne evropske države znašle v hudih finančnih in gospodarskih težavah. Med njimi je bila tudi Irska, ki se je v glavnem soočala s težavami bančnega sektorja v povezavi z nepremišljenimi posojilnimi dejavnostmi na področju nepremičninskega trga. Vedeti moramo, da zadolženost Irske pred krizo ni bila problematična, saj je leta 2007 znašala ugodnih 25 % BDP, leta 2010 pa je predstavljala že visokih 92,2 % BDP. Zahtevana donosnost na irske desetletne državne obveznice je leta 2010 dosegla rekordne vrednosti, saj je znašala kar 9,2 %. Bančni sektor se je zaradi velikega odtoka denarja, ki je bil posledica poteka veljavnosti jamstvene sheme CIFS, soočal s hudo likvidnostno krizo. Strah zbujaajoče je bilo tudi to, da so cene zadolževanja za potrebe servisiranja dolga postajale vse višje, zato se je zdela mednarodna pomoč v prihodnosti neizbežna. Irska vlada je dolgo zavračala mednarodno pomoč, saj se je bala nadzora in pogojev ob prejeti pomoči (IMF, 2011).

Po letu 2008 je bilo v EU opazno pomanjkanje prepotrebnih mehanizmov in instrumentov za pomoč državam, ki so se znašle v težavah. V ta namen je EU leta 2010 ustanovila Evropski sklad za finančno stabilizacijo (angl. *European Financial Stability Facility*, v nadaljevanju EFSF) in Evropski mehanizem za finančno stabilizacijo (angl. *European Financial Stabilisation Mechanism*, v nadaljevanju EFSM), ki sta bila vzpostavljena predvsem za izvajanje posojilnih dejavnosti v evrskem območju.

Irska se je zaradi vse hujših finančnih težav, vedno novih potreb po reševanju bančnega sektorja ter očitnih pritiskov s strani EU odločila zaprositi za pomoč (Waterfield, 2010). Irska vlada je 28. novembra 2010 uradno potrdila shemo programa za pomoč s strani EU in IMF.

Glavni cilji programa so bili (Regling, 2012):

- takojšnja krepitev in celovita reorganizacija irskega bančnega sektorja;
- ponovna vzpostavitev fiskalne vzdržnosti in zmanjšanje prekomernega primanjkljaja do leta 2015;
- reforme za spodbujanje ponovne rasti, zlasti na trgu dela, kar bo omogočilo vrnitev trdne in trajnostne rasti.

Cilj programa je bila tudi celovita reorganizacija irskega bančnega sistema, na podlagi katere je bil sprejet tudi nov zakon, ki se je imenoval *Credit Institutions Stabilisation Act 2010*. Na podlagi tega zakona je minister za finance dobil večja pooblastila pri izvajanju programa reorganizacije irskega bančnega sektorja. Ta pooblastila so sicer veljala le za določen čas, vendar so bila za uresničitev ciljev ključnega pomena.

Za celotno reorganizacijo irskega bančnega sistema bodo potrebni naslednji ukrepi (Moran, 2011):

- razdolževanje bančnega sistema z namenom zmanjšanja obsega posojil na tistih področjih, ki ne prispevajo k okrevanju gospodarstva ter zmanjšanje odvisnosti bančnega sistema od financiranja s strani ECB in centralne banke;
- izboljšanje bančnega poslovanja z racionalizacijo stroškov in celotna dokapitalizacija bank, ki mora temeljiti na strogih stresnih testih, s strani neodvisnih strokovnjakov;
- vzpostavitev stabilnejših rešitev srednjeročnega financiranja, ki bodo posojilodajalce spodbudili k ponovnemu financiranju bank;
- prenova strukture irskih organov oblasti, s čimer se mora zagotoviti aktivno upravljanje z državnimi naložbami v bančnem sektorju.

Podrobnejši podatki o programu finančne pomoči irskemu bančnemu sektorju so razvidni iz Tabele 5. V sklopu programa je Irska prejela posojilo v skupni višini 85 milijard €, od katerega je IMF prispeval 22,5 milijarde €, Evropska komisija (preko EFSM) prav tako 22,5 milijarde €, preostalo pa je bilo financirano iz EFSF in bilateralnih posojil (Združeno kraljestvo bo prispevalo 3,8 milijarde €, Danska 400 milijonov € in Švedska 600 milijonov €). Skupni znesek zunanje podpore tako znaša 67,5 milijarde €, preostalih 17,5 milijarde pa je k programu financiranja morala prispevati Irska sama. Od tega je kar 12,5 milijarde prišlo iz Nacionalnega pokojninskega sklada, 5 milijard pa iz drugih virov. Vse skupaj je pomenilo končen obseg sredstev programa v višini 85 milijard €, od katerih je bilo 35 namenjenih urejanju razmer v bančnem sektorju, preostalih 50 milijard € pa kritju financiranja države. Treba je še omeniti, da je bilo 10 milijard € (od 35 milijard € za podporo bančnega sektorja) namenjenih takojšnji dokapitalizaciji bank, 25 milijard € pa za porabo v skladu s sprotnimi potrebami (European Commission, 2012b).

Tabela 5: EU–IMF program finančne pomoči Irski

	Znesek v milijardah €	Okvirne obrestne mere v %
IMF	22,5	4,8
EU	45	
od tega: EFSM	22,5	2,9
EFSF	17,7	3,1
Bilateralna posojila	4,8	
Skupni znesek zunanje podpore	67,5	
Lastni viri (Irska)	17,5	n.a.
Celoten paket	85	

Vir: European Commission, Ireland's economic crisis: how did it happen and what is being done about it?, 2012b.

Povprečna okvirna obrestna mera za vse tri vire financiranja (EU, IMF in bilateralna posojila) je znašala slabe 4 %, dokončne obrestne mere pa bodo nekoliko odvisne tudi od časa črpanja in tržnih pogojev.

Iz Tabele 6 je razviden postopek irskega črpanja triletnega posojila s strani IMF. Kot lahko vidimo, je Irska dostopala do sredstev IMF postopoma, in sicer v obdobju med decembrom 2010 in novembrom 2013. Največji delež posojila je Irska prejela takoj na začetku, in sicer 5,794 milijarde €, kar je znašalo 25,75 % od skupne vsote. Delež posojil je bil nato vsako leto manjši. V letu 2011 so sledila štiri posojila po 2,126 milijarde €, leta 2012 štiri posojila po 1,638 milijarde € in leta 2013 štiri posojila po 413 milijonov €. Tudi izplačila posojil preko EFSM in EFSF so potekala v več fazah, imela pa so različne dospelosti (od 5 do 10 let). Kar se tiče bilateralnih posojil s strani Združenega kraljestva, Danske in Švedske je treba povedati, da jih je Irska začela koristiti šele konec leta 2012 (IMF, 2010).

Tabela 6: Postopek irskega črpanja triletnega posojila s strani IMF

Dostop do sredstev	Milijard €	% od skupne vsote
Dec. 2010	5,794	25,75
Mar. 2011	2,126	9,45
Jun. 2011	2,126	9,45
Sep. 2011	2,126	9,45
Dec. 2011	2,126	9,45
Mar. 2012	1,638	7,28
Jun. 2012	1,638	7,28
Sep. 2012	1,638	7,28
Dec. 2012	1,638	7,28
Mar. 2013	0,413	1,83
Jun. 2013	0,413	1,83
Sep. 2013	0,413	1,83
Nov. 2013	0,413	1,83
Skupaj	22,500	100,00

Vir: Central bank of Ireland, Central Bank Quarterly Bulletin, 2011a, str. 63.

IMF in druge mednarodne institucije v zameno za pomoč vedno zahtevajo, da država izpolnjuje določene zahteve. Program pomoči Irski zajema reorganizacijo bančnega sistema in javnih financ ter fiskalno vzdržnost. Dostop Irske do sredstev je strogo pogojen z izpolnjevanjem specifičnih zahtev, ki jih program vsebuje. Strukturne reforme finančnega sektorja in javnih financ bodo natančno spremljane.

Glavni cilj strukturnih reform v okvirju EU-IMF programa je bila odprava oziroma zmanjšanje tveganja na področju finančnega poslovanja. Dodatne finančne injekcije so bile potrebne zato, da lahko banke sprejemajo bistveno večje izgube posojil, hkrati pa omogočajo, da kapitalna razmerja temeljnega kapitala Core Tier 1 ostanejo na visoki ravni. Bančni sektor se je s prodajo premoženja in razdolževanjem začel krčiti, vse to pa je bilo narejeno z namenom, da se razmerje med posojili in depoziti do konca leta 2013 zniža na približno 120

%. Končni cilj reform bančnega sektorja je oblikovanje manjšega, manj tveganega in boljše financiranega bančnega sistema (Lane, 2012).

3.1.4 Dokapitalizacija irskih bank

Irske banke so se zaradi naraščajočega obsega odkupa kreditov, ki so jih zaznamovali visoki diskonti, znašale v hudih težavah, saj so beležile velike izgube. Irski vladi je postalo jasno, da je dokapitalizacija nujna za vsako banko, ki si želi v prihodnosti normalno poslovati. Dokapitalizacija bank bo pripomogla k obnovitvi zaupanja v bančni sistem, okrevanje na tem področju pa bo počasno. Vlada je decembra 2008 napovedala, da bo sledila idejam nekaterih drugih evropskih vlad in s finančnimi injekcijami pomagala trem največjim bankam. Prav tako je bila pripravljena investirati v delnice, z drugimi lokalnimi bankami pa se je odločila ukvarjati nekoliko pozneje.

Začetni zneski prve faze dokapitalizacije treh najpomembnejših bank so se zdeli dokaj nizki, saj je skupna vsota znašala samo 5,5 milijarde €. Od tega so bile 4 milijarde € namenjene za dokapitalizacijo Bank of Ireland in Allied Irish Banks (za vsako banko po 2 milijardi), za kar je država v zameno prejela 25 % glasovalnih pravic in 8 % letno donosnost dividend. Preostalih 1,5 milijarde € je bilo namenjeno Anglo Irish Bank, za kar je država v zameno prejela prednostne delnice, 75 % delež glasovalnih pravic in dividende z letno donosnostjo v višini 10 %. Predviden znesek se je zaradi določenih sprememb in dogodkov znotraj irskega bančnega sektorja hitro spremenil. Eden izmed razlogov za spremembo predvidenega zneska je bila nacionalizacija Anglo Irish Bank leta 2009, zato je bil sklep o dokapitalizaciji odložen. To pomeni, da se je predviden obseg dokapitalizacije bank BOI in AIB povečal, še preden je bil dejansko sklenjen. Istega leta je vlada zaradi želje po krepitvi tržne percepcije kapitalskih ustreznosti dveh najpomembnejših irskih bank povišala znesek finančne injekcije s prvotnih 5,5 milijarde € na 11 milijard €. Bank of Ireland in Allied Irish Banks sta v zameno za prednostne delnice prejeli vsaka po 3,5 milijarde €, Anglo Irish Bank pa kar 4 milijarde € (Honohan, 2012, str. 3).

Do marca 2010 je bila samo Anglo Irish Bank uradno namenjena finančna injekcija v višini vrtoglavih 22 milijard €. Tudi v drugih irskih bankah (Irish Life and Permanent, Irish Nationwide Building Society ter Educational Building Society) se je vedno bolj začela kazati potreba po dokapitalizaciji (Landon, 2010). Davkoplačevalci so postajali vse bolj zaskrbljeni, saj je izvršni direktor Anglo Irish Bank (Mike Aynsley) izjavil, da levjega deleža od 22 milijard € davkoplačevalskega denarja, ki je bil namenjen za finančno reševanje banke, davkoplačevalci ne bodo nikoli več videli (Fitzgerald, 2010).

Julija leta 2010 je bil opravljen tudi stres test evropskih bank, katerega rezultati so se zdeli zelo nerealni. Na testu je namreč "pogrnilo" le sedem od 91 testiranih bank, uspešno pa sta ga opravili tudi dve irski banki (Allied Irish Banks in Bank of Ireland), ki ju je morala irska vlada le malo pozneje finančno oživljati (Cadman et al., 2010). Samo mesec dni kasneje so bili ocenjeni skupni stroški reševanja irskih bank, ki so se gibali med 45–50 milijard €.

V Tabeli 7 si lahko ogledamo natančnejše podatke o dokapitalizaciji irskih bank med letoma 2009 in 2011. Opazimo lahko, da je skupna vsota vloženega kapitala po koncu druge faze (september 2010) znašala že 55,8 milijarde €. Od tega je bil daleč največji delež namenjen Anglo Irish Bank, ki je prejela kar 29,3 milijarde €. Druge banke so prejele občutno manj finančnih sredstev, Irish Life and Permanent pa v tej fazi še ni prejela praktično ničesar.

Kmalu zatem so se začele kazati dodatne potrebe po bančnem kapitalu, kar je razkril stres test štirih irskih bank, ki se je imenoval Prudential Capital Assessment Review 2011 (v nadaljevanju PCAR). Na podlagi PCAR-a je centralna banka za Allied Irish Banks, Bank of Ireland, Irish Life and Permanent ter Education Building Society vzpostavila nove minimalne kapitalne zahteve, ki so se povečale z 8 % na 10,5 % Core Tier 1 temeljnega kapitala. Poleg tega je centralna banka od naštetih bank zahtevala, da zberejo zadostno mero kapitala, s čimer morajo doseči razmerje v višini 12 % Core Tier 1 kapitala, kar bi zadostovalo za pokrivanje prihodnjih izgub (Central Bank of Ireland, 2011b, str. 33).

Pri PCAR-u gre za letno ocenjevanje kakovosti bančnih sredstev in izvedbo strožjih stresnih testov. S pomočjo PCAR 2011 je bil opravljen izračun stroškov kapitalizacije, ki so bili potrebni za izpolnitev novih zahtev centralne banke. Izračuni so pokazali potrebo po dodatnih finančnih injkcijah v skupni višini 24 milijard €. S tem so se skupni stroški reševanja irskih bank povzpeli s predvidenih 45–50 milijard € na slabih 80 milijard €. Allied Irish Banks je marca 2011 prejela finančno injkcijo v višini 13,3 milijarde €, sledile so Bank of Ireland (5,2 milijarde €), Irish Life and Permanent (4 milijarde €) ter Education Building Society (1,5 milijarde €). Vsi podatki so prikazani v Tabeli 7.

Tabela 7: Dokapitalizacija irskih bank med letoma 2009 in 2011

	BOI	AIB	Anglo	INBS	EBS	IL&P
Faza 1: 2009	3,5	3,5	4,0	-	-	-
Faza 2A: Marec 2010 (PCAR)	2,7	7,4	18,0	2,6	0,9	-
Faza 2B: September 2010	0,0	3,0	7,3	2,8	-	0,1
Faza 3: Marec 2011 (PCAR)	5,2	13,3	-	-	1,5	4,0
Skupaj:	11,4	27,2	29,3	5,4	2,4	4,1
	79,8					

Vir: P. Honohan, Recapitalisation of failed banks – some lessons from the Irish experience, 2012, str. 12.

V prvem četrtletju 2011 je centralna banka izvedla tudi Prudential Liquidity Assessment Review (v nadaljevanju PLAR), ki je določil specifične cilje bančnega financiranja, ki morajo biti v skladu z Baslom III in drugimi mednarodnimi ukrepi s področja visokokakovostnega financiranja. Glavni cilj PLAR je bil razdolževanje bank in izboljšanje razmerja med krediti in depoziti (Central Bank of Ireland, 2012). PCAR in PLAR sta bila del Programa finančnih ukrepov (angl. *Financial Measures Programme* – FMP).

Treba je poudariti, da se je po začetku krize z največjimi težavami soočala Anglo Irish Bank, ki je bila močno izpostavljena nepremičninskemu trgu. Banka je začela izgubljati ugled, vrednost delnic je strmo padala, zato so komitenti začeli množično dvigovati svoje depozite. Anglo Irish Bank je tako postala nevarna za celoten irski bančni sektor, zato se je vlada leta 2009 odločila za nacionalizacijo banke. Z nacionalizacijo banke je irska vlada preprečila njen propad in se tako izognila 100 milijard € težkemu bremenu, ki bi padlo na pleča države (Konda, 2009). S težavami se je soočala tudi Irish Nationwide Building Society, zato jo je država po prejemu finančne injekcije v višini 5,4 milijarde € leta 2010 prav tako nacionalizirala. Obe banki sta bili močno kritizirani zaradi svojih vlog v prakticanju izdajanja tveganih posojil, kar je vodilo do nastanka bančne krize. Zelo pomemben korak je bil storjen 1. julija 2011, ko je Ministrstvo za finance, na osnovi sodbe sodišča, odredilo združitev obeh bank in ustanovitev nove bančne institucije z imenom IBRC (Irish Bank Resolution Corporation). Irski zakonodajalci so se februarja leta 2013 odločili za likvidacijo IBRC, s ciljem zmanjšanja prevelikega bremena državnega dolga. Njeno aktivo je nase v celoti prevzela NAMA (Fitzpatrick, 2013).

S podobnimi težavami kot Anglo Irish Bank se je med letoma 2009 in 2011 soočala tudi Allied Irish Banks, ki je imela zaradi slabega poslovanja težave s solventnostjo. Za reševanje banke je bilo skupno namenjenih kar 27,2 milijarde €, leta 2010 pa je država (po finančni injekciji v višini dobrih 3 milijard €) postala večinski lastnik banke, s čimer jo je dejansko nacionalizirala (Noonan, 2010). Allied Irish Banks se je združila z banko Education Building Society in tako je slednja od julija 2011 postala njeno hčerinsko podjetje, ki se imenuje EBS Limited.

Bank of Ireland se je kljub slabim poslovnim rezultatom in velikim izgubam izognila nacionalizaciji. Država ji je pri dokapitalizaciji pomagala s finančnimi injekcijami v višini 11,4 milijarde €, nato pa se je banki za nakup uspela dogovoriti s tujimi investitorji. Dogovor je bil sprejet v zadnjem trenutku, saj je vse kazalo, da bo banka nacionalizirana. Tuji investitor je kupil 37 % delež banke, država pa je obdržala 15 % delež (O'Carroll, 2011).

Omeniti je treba še Irish Life and Permanent, ki v prvi fazi reševanja irskih bank ni prejela nikakršne pomoči. Država je priskočila na pomoč šele v kasnejši fazi leta 2011, ko ji je za dokapitalizacijo namenila finančno injekcijo v višini 4,1 milijarde €. Irish Life and Permanent je v prvi polovici leta 2011 zabeležila izgubo v višini 349 milijonov €, kar je postavilo številna vprašanja o njenem nadaljnjem poslovanju. Julija leta 2011 je država banko nacionalizirala in izrazila željo po delitvi banke na dva dela, in sicer na del, ki se ukvarja z

življenjskimi zavarovanji in bančni del. Delitev je bila potrebna, ker je področje zavarovalništva (Irish Life) poslovalo uspešno, medtem ko je področje bančništva (Irish Permanent) viselo na nitki (Finfacts, 2011).

3.1.5 Izstop Irske iz programa finančne pomoči

Po skrbni in temeljiti oceni vseh razpoložljivih možnosti in obsežnem postopku posvetovanja se je irska vlada 14. decembra 2013 odločila, da bo Irska izstopila iz programa finančne pomoči. IMF je sicer izrazil željo, da Irska program pomoči zapusti postopoma, saj njeno gospodarstvo kljub vsem ukrepom še naprej ostaja dokaj šibko. Ocena irske vlade je bila, da je izstop iz programa najboljša možnost zaradi naslednjih razlogov (Flynn, 2013):

- razmere na trgih za Irsko postajajo vse ugodnejše. Irska je konec leta 2012 poročala o 20 milijardah € denarnih rezerv, ki se lahko uporabijo za izpolnitev zapadlih obveznosti in za stroške financiranja vse do leta 2015;
- javne finance na Irskem so pod nadzorom ter v skladu s cilji poročila o postopkih za ugotavljanje in preprečevanje čezmernih primanjkljajev (angl. *Excessive Deficit Procedure*, v nadaljevanju EDP), kar pomeni, da Irska cilja na 4,8 % primanjkljaj v letu 2014 (kar je znotraj zahtevanih 5,1 % po EDP). Prav tako se je vlada zavezala k zmanjšanju primanjkljaja na manj kot 3 % v letu 2015, kar bo tudi zmanjšalo delež javnega dolga;
- izvajanje reform ekonomskega upravljanja s številnimi instrumenti ("šesterček", "dvojček" ter pakt za stabilnost in rast), uvedba mehanizma za stabilnost in pomembna prizadevanja ECB pri varovanju in ohranitvi evra, podpirajo irska prizadevanja za uspešno in trajnostno vrnitev na mednarodne trge;
- domače in mednarodne gospodarske razmere se izboljšujejo, sprejete odločitve o denarni politiki pa pomagajo pri uresničitvi želje po izhodu. Prav tako se je v zadnjih mesecih ugled Irske občutno izboljšal.

Irska je program pomoči zapustila kot prva izmed vseh držav članic, ki so zaprosile za pomoč.

3.2 Ukrepi španske vlade in reforme bančnega sektorja

Tudi španska vlada je leta 2008 napovedala številne ukrepe in reforme, s pomočjo katerih bo v prihodnje povrnila in izboljšala zaupanje vlagateljev v nacionalni bančni sistem. Finančni sektor v Španiji se je znašel v hudih težavah, zato je bil glavni cilj vlade njegova dolgoročna stabilizacija. Prvi večji ukrep španske vlade je bila ustanovitev FROB-a, nato je sledila ustanovitev slabe banke SAREB in drugi ukrepi, med katere spada tudi prošnja za mednarodno finančno pomoč. V nadaljevanju so podrobneje opisani vsi najpomembnejši ukrepi, ki jih je španska vlada sprejela kot odgovor na krizo v bančnem sektorju.

3.2.1 Ustanovitev Sklada za prestrukturiranje bank

Pok nepremičninskega balona je močno prizadel španski bančni sektor. Banke so se soočale z likvidnostnimi težavami, slabitvijo sredstev in zmanjšanjem zaupanja na mednarodnih finančnih trgih. Posebej ranljive so bile majhne hranilnice, zato jih je vlada leta 2009 pozvala k njihovi združitvi, saj se samo tako lahko izboljša njihova solventnost in prepreči poseganje centralne banke. Kot odgovor na težave španskega bančnega sektorja je vlada leta 2009 ustanovila FROB, katerega glavna cilja sta krepitev kapitalskih ustreznosti španskih bank (hranilnic) in zagotovitev financiranja za lažje izvajanje procesa prestrukturiranja španskega bančnega sistema. Eden izmed pomembnih ciljev je bil tudi zmanjšati veliko število regionalnih hranilnic in jih oblikovati v manj številčne, vendar učinkovitejše in stabilnejše banke. O potrebah po nujni temeljiti reformi bančnega sektorja se je veliko govorilo že nekaj let pred izbruhom krize, vendar se ta proces ni uresničil vse do leta 2010, kar je nekoliko pozneje kot v nekaterih drugih evropskih državah in ZDA.

FROB upravlja upravni odbor, ki ga sestavlja osem članov. Pet članov predlaga centralna banka, preostale tri pa predlagajo jamstvene sheme. Vsi člani upravnega odbora so imenovani za štiri leta, imenuje pa jih minister za gospodarstvo. Prav tako mora FROB vsake štiri mesece ministrstvu poročati o položaju v bančnem sektorju ter razvoju svojih aktivnosti, svoje delovanje pa mora predstaviti tudi državnemu zboru. Prvotna sredstva FROB-a so znašala 9 milijard €, od tega je 6,75 milijarde prispeval proračun države, 2,25 milijarde pa so prispevale jamstvene sheme. Poleg tega se lahko FROB za opravljanje svojih dejavnosti zateče k zunanjim sredstvom, vendar pri zadolževanju ne sme preseči 10-kratnika svojih prvotnih sredstev (ZUKSB, 2012, str. 8).

19. januarja 2010 je španska vlada napovedala shemo dokapitalizacije, s ciljem izvedbe prepotrebne prestrukturiranja španskega bančnega sektorja, s čimer bi ohranila zaupanje v nacionalni finančni sistem ter povečala njegovo moč in solventnost. Končni cilj sheme je bil oblikovanje zdravega bančnega sektorja, v katerem so finančne institucije sposobne normalnega kreditiranja, s čimer lahko pomagajo celotnemu španskemu gospodarstvu. Pravna podlaga za shemo je bil Royal Decree-Law 9/2009, v shemo pa so bile vključene kreditne institucije s sedežem v Španiji, ki so jih poimenovali kar "the beneficiaries" oziroma "upravičenci". Kot posledica sheme je bilo kar 43 (od skupno 45 hranilnic v Španiji) hranilnic vključenih v največjo obnovo bančnega sistema v zgodovini države, kar je drastično zmanjšalo njihovo število. Že leta 2010 se je število hranilnic v Španiji zmanjšalo na 17, leta 2012 pa jih je delovalo le še 11 (Brady, 2012, str. 7).

Prvi del prestrukturiranja bančnega sektorja s pomočjo FROB je potekal v treh fazah:

- faza 1: konsolidacija bančnega sektorja na področju hranilnic;
- faza 2: izboljšanje solventnosti bank;
- faza 3: čiščenje bančnih bilanc.

Najprej se osredotočimo na prvo fazo. Za povečanje zanesljivosti in učinkovitosti hranilnic je bilo nujno treba izvesti obsežno preoblikovanje bančnega sistema. FROB je v prvi fazi zagotovil finančno podporo pri procesu združevanja bank, če bi bilo to potrebno. Finančna pomoč ni bila potrebna pri vseh združitvah bank, najbolj intenzivna pa je bila pri združevanju hranilnic. V prvi fazi je bil FROB prisoten pri sedmih integracijskih procesih, ki jih je finančno podprl v višini 9,7 milijarde € (FROB 1). Ta finančna podpora je bila izdana v obliki zamenljivih prednostnih delnic z vnaprej določenim donosom v višini 7,75 % (odkupljene morajo biti v obdobju 5–7 let). Po predhodni odobritvi s strani centralne banke se je upravni odbor FROB strinjal, da bo podprl naslednje združitve (Fondo de Reestructuración Ordenada Bancaria, 2013):

- Caja Manlleu, Caja Sabadell in Caja Terrassa – (Unnim), znesek: 380 milijonov €;
- Caja Catalunya, Tarragona in Caja Caja Manresa – a (CatalunyaCaixa), znesek: 1,25 milijarde €;
- Caja Duero in Caja España – (CEISS), znesek: 525 milijonov €.

V drugem sklopu prve faze se je upravni odbor FROB odločil, da bo finančno podprl preostale štiri bančne združitve (Fondo de Reestructuración Ordenada Bancaria, 2013):

- integracija prek sheme institucionalnega varstva (angl. *Institutional Protection Scheme*, v nadaljevanju SIP) med Caja Granada, Caja Murcia, Caixa Penedes in Sa Nostra, znesek podpore: 915 milijonov €;
- integracija skozi SIP med Caja Madrid, Bancaja, Caja Insular de Canarias, Caja de Ávila, Caixa Laietana, Caja Segovia in Caja Rioja, znesek podpore: 4,465 milijarde €;
- integracija skozi SIP med Navarra, Cajasol-Guadalajara, General de Canarias ter Municipal de Burgos, znesek podpore: 977 milijonov €;
- združitev Caixanova in Caixa Galicia, znesek podpore: € 1,162 milijarde €.

Celoten potek procesa prestrukturiranja španskega bančnega sistema s pomočjo FROB si lahko ogledamo v Tabeli 8.

Tabela 8: Potek procesa prestrukturiranja španskega bančnega sektorja s pomočjo FROB

Upravičenci/udeleženci FROB 1	Podpora (milijoni €)	Upravičenci/udeleženci FROB 2	Navadne delnice (milijoni €)
Odobreno s strani Banke Španije, s pomočjo FROB			
<i>1 CatalunyaCaixa</i> (Catalunya, Tarragona, Manresa)	1.250	<i>1 CatalunyaBank</i> (Catalunya, Tarragona, Manresa)	1.718

se nadaljuje

nadaljevanje

Upravičenci/udeleženci FROB 1	Podpora (milijoni €)	Upravičenci/udeleženci FROB 2	Navadne delnice (milijoni €)
2 Unnim (Manlleu, Sabadell, Terrassa)	380	2 Unnim (Manlleu, Sabadell, Terrassa)	568
3 CEISS (Caja España-Duero)	525	3 CEISS (Caja España-Duero)	
4 Nova CaixaGalicia (Galicia, Caixanova)	1.162	4 Nova CaixaGalicia (Galicia, Caixanova)	2.465
5 BFA-Bankia (Madrid, Bancaja, Laietana, Insular)	4.465	5 BFA-Bankia (Madrid, Bancaja, Laietana, Insular)	
6 Banco Mare Nostrum (Murcia, Penedés, Sa Nostra, Granada)	915	6 Banco Mare Nostrum (Murcia, Penedés, Sa Nostra, Granada)	
7 Banca Cívica (Navarra, Cajasol- Guadalajara, General de Canarias, Municipal de Burgos)	977	7 Banca Cívica (Navarra, Cajasol- Guadalajara, General de Canarias, Municipal de Burgos)	
Skupaj:	9.674	8 Banco de Valencia	998
		Skupaj:	5.749

Vir: Fondo de Reestructuración Ordenada Bancaria, FROB Document, 2013, str. 13-14.

V letu 2011 je španska vlada sprejela nove ukrepe za spodbujanje prestrukturiranja sektorja in ponovno vzpostavitev zaupanja v trg. S tem se je začela druga faza prestrukturiranja bančnega sektorja. V tej fazi se je med drugim od udeleženih hranilnic zahtevalo, da njihov delež temeljnega kapitala Tier1 doseže najmanj 8 % s tveganjem prilagojenih zneskov izpostavljenosti (angl. *risk weighted assets*). FROB je v sklopu druge faze v štiri bančne skupine vložil 5,7 milijarde €, v obliki navadnih delnic (FROB 2). Njegov delež v omenjenih bančnih skupinah se giblje med 90-100 %. Iz Tabele 8 je razvidno, da je bilo največ kapitala namenjenega skupini Nova CaixaGalicia (skoraj 2,5 milijarde €), sledile pa so CatalunyaBank (1,7 milijarde €), Banco de Valencia (998 milijonov €) ter Unnim (568 milijonov €). Treba je poudariti, da je bila Unnim kmalu za tem ponovno prestrukturirana in prodana multinacionalni bančni skupini BBVA. Podobno se je zgodilo tudi z Banca Cívica in Banca de Valencia, ki sta bili prodani vodilni evropski hranilnici La Caixa (Fondo de Reestructuración Ordenada Bancaria, 2013).

Tretja faza prestrukturiranja španskega bančnega sektorja se je odvijala leta 2012, ko so bili sprejeti dodatni ukrepi za pospešitev čiščenja bančnih bilanc. Ti ukrepi bodo našteje banke

spodbudili k temu, da se osredotočijo na svoje poslovanje, odstranijo sredstva, ki niso ključnega pomena za njihovo delovanje in povrnejo zaupanje trgov. V bistvu je šlo za čiščenje bančnih bilanc.

3.2.2 Mednarodna pomoč in reševanje španskega bančnega sektorja

Tako kot na Irskem, je bilo tudi v Španiji na finančnih trgih mogoče čutiti vse večje pritiske. Kot posledica poka nepremičninskega balona se je na področju bančnega sektorja pojavila tržna negotovost. Vse več bank se je znašlo v hudih težavah, saj so kopičile velike zaloge problematičnih sredstev, ki so povzročale veliko zaskrbljenost celotne države. Posledično je Španija 9. junija 2012 obvestila EU o stanju finančnega sektorja v državi in ji dala vedeti, da bo v bližnji prihodnosti najverjetneje rabila finančno pomoč. EU je v odgovoru zapisala, da je pripravljena pomagati in ponuditi finančno pomoč, ki je bila skupno ocenjena na 100 milijard €.

Španska vlada je 25. junija 2012 tudi uradno zaprosila za mednarodno finančno pomoč, ki se je nanašala na dokapitalizacijo in prestrukturiranje celotnega španskega bančnega sektorja. Po Grčiji, Portugalski in Irski je bila Španija četrta država evroobmočja, ki je zaprosila za finančno pomoč. Španija je za pomoč zaprosila v skladu s pogoji finančne pomoči za dokapitalizacijo finančnih institucij v okviru Evropskega mehanizma za finančno stabilnost – ESFS. Sledila je še ocena upravičenosti Španije do take vrste pomoči, ki jo je izvedla Evropska komisija v sodelovanju z ECB, IMF in Evropskim bančnim organom (angl. *European Banking Authority*). Ocena je pokazala, da Španija izpolnjuje vse pogoje in je zato upravičena do mednarodne finančne pomoči (European Financial Stability Facility, 2012, str. 1). Program pomoči je kasneje prevzel Evropski mehanizem za finančno stabilnost (angl. *European Stability Mechanism*, v nadaljevanju ESM). S tem dogovorom je bila zagotovljena finančna pomoč za obdobje od julija 2012 do decembra 2013. Kljub temu se pričakuje, da bo prestrukturiranje bank, ki prejemajo javno podporo v skladu s pravili o državni pomoči, trajalo najmanj 5 let (European Commission, 2012a).

Ključni element programa je prenova šibkih segmentov španskega finančnega sektorja. Ta je sestavljena iz naslednjih treh elementov (European Commission, 2012a):

- diagnostike kapitalskih potreb posameznih bank, ki temelji na celovitem pregledu kakovosti sredstev bančnega sektorja in stresnih testih izjemnih situacij po posameznih bankah;
- ločitve slabih sredstev bank, ki prejemajo javno podporo, in njihov prenos iz bančnih bilanc na zunanjo družbo za upravljanje premoženja;
- dokapitalizacije, prestrukturiranja in reševanja šibkih bank na urejen način, ki temelji na načrtih za obravnavanje morebitnih primanjkljajev kapitala, ugotovljenih med testom izjemnih situacij.

Španija je razvila eno najbolj ambicioznih in intenzivnih reform bančnega sektorja. V drugih evropskih državah, ki so se soočale s krizo bančnega sektorja je bil pri reformah poudarek predvsem na dokapitalizaciji bank. Drugače je bilo v Španiji, kjer je bil primarni cilj reforme izvedba prestrukturiranja bank, šele na to pa tudi njihova dokapitalizacija. Glavni namen dokapitalizacije je bil ta, da vse španske banke izpolnijo zahteve po deležu temeljnega kapitala Core Tier 1 v višini najmanj 8 % (10 %, če niso delniške družbe in s tem težje dostopajo do kapitalskih trgov, s čimer so imele težave predvsem določene hranilnice). Banke, ki niso izpolnile minimalnih zahtev, so morale do 30. septembra 2011 povečati svoj kapital, in sicer s pomočjo zasebnih vlagateljev ali pa preko Sklada za prestrukturiranje bank – FROB (Valverde, 2011).

Reforme v sklopu programa finančne pomoči za dokapitalizacijo španskega bančnega sistema so še vedno v teku. Na področjih upravljanja hranilnic, nadzora postopkov Banke Španije, regulativnih okvirjev za ureditev kreditne koncentracije in bančnih rezervacij so španske oblasti zelo blizu dosega skladnosti z Memorandumom o soglasju (MoS), saj so na teh področjih naredile zelo velik napredek. Te reforme se morajo v prihodnosti izvajati še hitreje, saj se lahko samo tako zagotovi sposobnost preživetja španskega bančnega sektorja.

Evropska komisija je v zameno za odobreno finančno pomoč zahtevala korenite spremembe bančnega sektorja. Največje spremembe so bile zahtevane od štirih nacionaliziranih bank (Bankia, Novagalicia, Catalunya Bank in Banco de Valencia), ki bodo morale v prihodnje močno zmanjšati število zaposlenih. Bankia mora do leta 2015 odpustiti kar 6000 zaposlenih, Novagalicia 2000, Catalunya Bank 1000, Banco de Valencia pa 890 zaposlenih uslužbencev. Poleg odpuščanj bodo morale španske banke svojo dejavnost omejiti na pokrajine, v katerih delujejo, Bankia se bo v tem primeru morala omejiti le na španski trg. Prav tako bodo morale banke s prodajo dela premoženja zmanjšati bilančno vsoto in se osredotočiti na poslovanje s prebivalstvom (Krajnc, 2012).

3.2.3 Ustanovitev družbe za upravljanje slabih bančnih terjatev

Omenil sem že, da je ločitve slabih bančnih sredstev in njihov prenos iz bančnih bilanc na zunanjo družbo za upravljanje premoženja eden izmed glavnih ciljev reševanja španskega bančnega sektorja. Za uresničitev tega cilja so v Španiji ustanovili družbo za upravljanje slabih bančnih terjatev, o kateri bom več zapisal v nadaljevanju. V ta namen je španska vlada objavila osnutek Kraljevega odloka za ureditev družbe za upravljanje premoženja, ki je dopolnil in dodal nadaljnje podrobnosti pravilom iz Kraljevega odloka 24/2012 (angl. *Royal Decree-Law 24/2012*) o prestrukturiranju in razveljavitvi kreditnih subjektov. Na podlagi tega osnutka je FROB dobil pooblastila, s pomočjo katerih je ustanovil SAREB. Pri oblikovanju in zagonu slabe banke je FROB-u z nasveti pomagalo podjetje Álvarez & Marsal, tesno pa je sodeloval tudi s špansko centralno banko ter Ministrstvom za gospodarstvo (FROB, 2012a, srt. 1). Pomembno besedo pri ustanovitvi SAREB je imela tudi Troika (ECB, Evropska komisija ter IMF).

SAREB predstavlja ključni element v procesu čiščenja bančnih bilanc, saj (FROB, 2012b):

- omogoča odkup slabih terjatev problematičnih finančnih institucij in s tem čiščenje njihovih bilanc;
- občutno zmanjša negotovost v zvezi z delovanjem oziroma preživetjem teh bank;
- omogoča centralizirano upravljanje s problematičnimi sredstvi, kar pomeni urejen nadzor za obdobje 15 let.

Glavni namen slabe banke SAREB je omogočiti koncentracijo slabih bančnih sredstev v eni sami organizaciji, ki z njimi posredno ali neposredno upravlja in jih unovčuje. SAREB je bil zasnovan kot podjetje v lasti številnih zasebnih vlagateljev, katerih cilja sta med drugim tudi maksimiziranje koristnosti in prinašanje dobička. V ta namen SAREB od pomoči potrebnih kreditnih subjektov prejema sredstva (v glavnem sredstva predčasnih prekinitev hipotekarnega financiranja in posojila za razvoj nepremičnin), ki se prodajo neposredno vlagateljem ali pa preko posebej ustanovljenih entitet, tako imenovanih Skladov bančnih sredstev (angl. *Bank Asset Funds*). Razpon možnih delničarjev slabe banke je precej širok, saj vključuje FROB, kreditne institucije, zavarovalnice, investicijska podjetja, pokojninske sklade, upravljavce skladov za listinjenje, zasebni kapital, vzajemne jamstvene sklade ipd. Kar se tiče strukture kapitala je treba poudariti, da je javni (vladni) delež v SAREB že od začetka delovanja omejen na največ 50 % (po možnosti v lasti FROB). 17. decembra 2012 je bilo v sporočilu za javnost objavljeno, da je SAREB dobil 100 % svojega začetnega kapitala, in sicer s strani novih investitorjev, med katerimi so večinoma zasebni delničarji (55 %), preostali kapital pa prihaja iz javnega kapitala oziroma španske vlade (45 %). Ker je SAREB oblikovan kot zasebno podjetje, njegova struktura dolga nima vpliva na španski trg z obveznicami (Eurostate, 2013). Zasebni kapital je prišel s strani 14 španskih bank (z opazno odsotnostjo BBVA), dveh tujih bank (Barclays in Deutsche Bank), desetih zavarovalnic (med drugimi Axa, Mapfre, Mutua Madrileña, Generali in Catalana Occidente) ter podjetja Iberdrola (Isla, 2013). Španija je tako kreirala 60 milijard € vredno slabo banko, kar je bil tudi eden izmed glavnih pogojev za dodelitev finančne pomoči španskemu bančnemu sektorju. Španija je vztrajala, da se v projekt vključijo tudi tuji vlagatelji, saj bi s tem SAREB okrepil svojo kredibilnost na finančnih tržiščih.

Za vodstvene organe SAREB so po ustanovitvi začele veljati naslednje določbe (Garrigues, 2012):

- uprava mora šteti najmanj 5 in največ 15 članov, od katerih mora biti vsaj ena tretjina neodvisnih direktorjev. Prav tako morajo imeti člani uprave priznano poslovno in poklicno integriteto ter ustrezno znanje in izkušnje;
- položaj direktorja SAREB je nezdržljiv s katero koli izvoljeno politično funkcijo ali v odnosu z organizacijami, ki se ukvarjajo s podobno dejavnostjo;
- uprava mora ustanoviti komisije, ki so odgovorne za imenovanje, prejemke in revizijo, katere sestava in funkcije so urejene v Kraljevem odloku 1559/2012.

SAREB je bil ustanovljen v okviru 100 milijard € vrednega programa reševanja španskega bančnega sektorja, za katerega je Španija zaprosila junija 2012. Eden izmed glavnih ciljev programa je bilo čiščenje bančnih bilanc nacionaliziranih bank (Skupina 1) in bank, ki pri načrtu prestrukturiranja potrebujejo podporo (Skupina 2). Cilj je bil torej ločitev in prenos toksičnih nepremičninskih posojil prizadetih bank na SAREB, v zameno za prednostni dolg, ki ga izda SAREB in za katerega jamči španska vlada.

Na podlagi rezultatov stresnih testov in načrta dokapitalizacije so bile banke ustrezno kategorizirane. Skupino 0 so predstavljale banke, ki se niso soočale s kapitalskim primanjkljajem, kar pomeni, da za njihovo delovanje ni bilo potrebe po nadaljnjih ukrepih. V Skupino 1 so bile vključene banke, ki so že bile v lasti FROB-a. V Skupini 2 so bile banke, ki so se soočale z velikimi kapitalskimi primanjkljaji in si niso mogle pomagati same, temveč so se morale zateči k državni pomoči. Zadnja skupina (Skupina 3) je bila rezervirana za banke, ki so bile sposobne kapitalske težave rešiti same, brez državne pomoči (IMF, 2013, str. 9).

Stresni test španskega bančnega sistema, katerega rezultati so prišli v javnost septembra 2012, so razkrili kapitalske primanjkljaje desetih španskih bank, ki so oblastem morale predstaviti načrt dokapitalizacije. Na ta način je bilo jasno, da bo večina bank potrebovala državno pomoč v obliki kapitalskih injekcij in prenosa njihovih toksičnih sredstev na SAREB. Med desetimi bankami, ki so bile vključene v testiranje, sta v celoti izpolnjevali zahtevane kapitalske potrebe samo Ibercaja in Banco Popular, kar sta uspeli doseči z odkupom lastnega podrejenega dolga in odprodajo premoženja. Ti dve banki sta zato spadali v Skupino 3 (Banco de España, 2012).

Ob koncu leta 2012 je špansko Ministrstvo za gospodarstvo objavilo končne kriterije za prenos nepremičninskih sredstev in razvojnih posojil devetih španskih bank na SAREB. Banke iz obeh skupin so morale prenesti vsa neposredna sredstva nad 100.000 € in razvojna posojila nad 250.000 €. Skupaj je bilo prenesenih slabih 200.000 sredstev, s strani 9 bank, povprečni diskont pa je znašal 63 % (Eurostate, 2013).

V Tabeli 9 lahko zasledimo podrobnejše podatke o prenosu sredstev na SAREB. V prenos je bilo vključenih devet španskih hranilnic, postopek pa je bil razdeljen na dva dela. Prvo skupino je sestavljalo pet španskih hranilnic (Bankia, Caixa Catalunya, Nova Caixa Galicia, Banco de Valencia ter Banco Gallego), drugo skupino pa so sestavljale štiri delno nacionalizirane hranilnice (BMN, Ceiss, Liberbank ter Caja3). Iz tabele lahko razberemo, da je vrednost prenesenih sredstev devetih hranilnic na SAREB preseгла 50 milijard €. Nanjo so poleg slabih posojil prenesli tudi več deset tisoč neprodanih stanovanj propadlih investitorjev ter gradbena zemljišča. S temi prenosi je SAREB postal največji upravljavec zasebnih skladov v Evropi. Za lažjo predstavbo lahko povemo, da sta 50 milijard € skupno vredna drugi in tretji največji evropski nepremičninski investitor – NAMA in Unibail-Rodamco (Eurostate, 2013). Ob ustanovitvi slabe banke je bilo določeno, da vrednost sredstev, ki se bo prenesla na SAREB ne sme preseči 90 milijard €.

Decembra 2012 so bila na SAREB prenesena sredstva bank, ki so spadala v prvo skupino prenosov, njihova skupna vrednost pa je znašala slabih 37 milijard €. Od tega je bilo največ sredstev prenesenih iz hranilnice Bankia (89.814), katerih vrednost je znašala dobrih 22 milijard €. Februarja 2013 je sledil prenos sredstev bank, ki so spadale v drugo skupino prenosov, njihova skupna vrednost pa je znašala dobrih 14 milijard €.

Tabela 9: Prenos sredstev na SAREB (v milijonih €)

Skupina 1 (nacionalizirane banke)	Knjigovodska vrednost	Število prenesenih sredstev
1. BANKIA	22.153	89.814
2. CAIXA CATALUNYA	6.617	29.425
3. NOVA CAIXA GALICIA	5.064	17.887
4. BANCO DE VALENCIA	1.923	6.723
5. BANCO GALLEGO	606	1.276
Skupina 2	Knjigovodska vrednost	Število sredstev
6. BMN	5.817	16.138
7. CEISS	3.140	18.115
8. LIBERBANK	2.917	14.120
9. CAJA3	2.212	3.976
Skupaj	50.449	197.474

Vir: Eurostate, Sareb, Europe's largest property fund manager starts liquidation process, 2013, str. 1.

Do konca leta 2013 naj bi SAREB prodal premoženje v skupni vrednosti 1,5 milijarde €, v roku petih let pa načrtuje, da bo prodal dobrih 42.000 (skoraj polovico) stanovanjskih enot. Španske banke se kljub prejeti pomoči še vedno ubadajo z rekordno vrednostjo slabih posojil, katerih obseg se je septembra 2013, glede na avgust istega leta, povečal za 6,9 milijarde € in je znašal kar 187,8 milijarde €. Posledica vztrajnega kopičenja slabih posojil so med drugim tudi težave gospodinjstev in malih podjetij pri odplačevanju kreditov. Omeniti je treba tudi to, da so se v tem obdobju banke pri izdajanju novih posojil obnašale zelo konservativno, na kar so imeli vpliv tudi prihajajoči stresni testi. Mednarodna finančna pomoč Španiji je bila dokaj specifična, saj je bila prva, ki je izhajala iz stalnega reševalnega mehanizma ESM, prav tako je bila striktno osredotočena na pomoč bankam (Krajnc, 2013).

Čeprav ima SAREB za pravočasno vnovčenje oziroma likvidacijo svojega premoženja na voljo kar 15 let, je pritisk za začetek hitre prodaje mogoče čutiti že danes. Kljub temu številni akterji na trgu menijo, da do pomembnejših premikov na tem področju ne bo prišlo vsaj do leta 2014. SAREB je tako postavljen pred zelo zahtevno nalogo, ki bo ključnega pomena za stabilizacijo španskega bančnega sistema in ponovno vzpostavitev zaupanja v špansko gospodarstvo (Isla, 2013).

3.2.4 Izstop Španije iz programa finančne pomoči

Španija je napovedala, da bo 23. januarja 2014 izstopila iz formalnega programa varčevalnih ukrepov in strukturnih reform. Izstop iz mednarodnega programa pomoči je vsekakor spodbudna novica za celotno evroobmočje, saj prinaša prepotrebn optimizem in daje upanje tudi drugim državam, ki so se znašle v hudih težavah. Ta odločitev seveda ne pomeni, da se je Španija izvlekla iz gospodarskih težav, kljub temu pa nakazuje določene znake okrevanja. Za sanacijo bank si je Španija od razpoložljivih 100 milijard € do zdaj izposodila le dobrih 41 milijard €. Iz mehanizma ESM si je lahko Španija izposojala denar le do konca leta 2013. Španijo sicer še vedno pesti visoka brezposelnost, kljub temu pa se zdi, da je začela počasi okrevati, saj je njeno gospodarstvo po dveh letih gospodarskega krčenja v tretjem četrtletju leta 2013 zraslo za minimalnih 0,1 % (Day, 2013).

Španija je imela od ukrepov, ki so bili sprejeti s strani ECB, velike koristi. ECB je med drugim od leta 2012 omogočila neomejene nakupe obveznic problematičnih evropskih držav. Vse to je pomenilo, da je morala Španija za posojila plačati manj obresti. Stroški financiranja so padli z več kot 7 % leta 2012 na obvladljive 4 % v letu 2013, zato je država trenutno v veliko boljšem položaju (Ignatzi, 2013).

Za zdaj vse kaže na to, da so se v bančnem sektorju začele stvari premikati v pozitivno smer, k čemur so v veliki meri pripomogle izpeljane reforme oziroma program finančne pomoči za dokapitalizacijo španskega bančnega sistema, ki ga je Španija sprejela leta 2012. Po izpeljani dokapitalizaciji izbranih španskih bank in prenosu njihovih slabih terjatev na SAREB se je solventnost španskih bank začela krepiti. K izboljšanju stanja v Španiji so v veliki meri pripomogli tudi ukrepi, ki jih je vlada izvedla na področjih izven bančništva. Pomembni ukrepi so bili predvsem dvig davkov, zmanjšanje izdatkov ter reforma trga dela, ki jo je vlada izvedla v letu 2012 (Ignatzi, 2013).

3.3 Primerjava podobnosti in razlik med ukrepi obeh vlad za reformiranje bančnega sektorja

Če se ozremo na ukrepe, ki sta jih irska in španska vlada sprejeli kot odziv na hudo krizo bančnega sektorja, lahko ugotovimo, da je Španija v veliki meri sledila irski poti k okrevanju. To ni nič presenetljivega, saj krizi obeh držav izhajata iz praktično enakih vzrokov. Irska se je s težavami bančnega sektorja soočila kot ena izmed prvih evropskih držav, zato je bilo izvajanje ukrepov in reform nekoliko zahtevnejše kot v Španiji, ki si je ob izbruhu krize lahko pomagala z določenimi smernicami, saj se je na primeru Irske veliko uporabnega tudi naučila. Čeprav se zdijo ukrepi vlad obeh držav zelo podobni, obstajajo tudi določene razlike, ki jih bom opisal v nadaljevanju. Na prvi pogled se zdijo ukrepi skoraj identični: sprejetje jamstvenih shem, oblikovanje slabe banke, reorganizacija bančnega sektorja in prošnja za mednarodno pomoč. Prva razlika, ki jo lahko opazimo, je ta, da je irska vlada na začetku dala večji poudarek k sprejetju kar treh jamstvenih shem (CIFS, DGS in ELG), španska vlada pa je kot prvi ukrep izvedla ustanovitev FROB-a. Že na začetku je torej jasno, da se je španska

vlada, za razliko od irske vlade, s prvim ukrepom osredotočila na reševanje točno določene vrste bank – problematične hranilnice. To je bila tudi glavna razlika pri reševanju bančnega sektorja obeh držav, saj se je irska vlada ukvarjala s težavami celotnega bančnega sistema, španska pa se je morala osredotočiti na reorganizacijo oziroma proces združitve in prevzemov propadajočih hranilnic, saj so bile komercialne banke v veliko boljšem stanju. Ukrepa, ki sta ju vladi obeh držav sprejeli kot prvega sta se torej nekoliko razlikovala. Nadaljnji ukrepi so si bili v osnovi zelo podobni. Najprej se bom osredotočil na iskanje razlik pri ustanovitvi oziroma delovanju obeh slabih bank.

Kot odgovor na težave v bančnem sektorju sta obe državi ustanovili družbo za upravljanje premoženja (NAMA oziroma SAREB), ki je omogočila odkup slabih terjatev problematičnih finančnih institucij in s tem čiščenje njihovih bilanc. Lahko bi rekli, da je Irska predstavljala neke vrste ogledalo, ki ga je Španija uporabila pri vrednotenju in razvoju svoje lastne slabe banke. Irska je namreč slabo banko ustanovila približno tri leta pred ustanovitvijo španske slabe banke, obe instituciji pa sta bili ustanovljeni pod strogim nadzorom EU. Čeprav je bil SAREB ustvarjen po zgledu NAME, pa med njima obstaja precej razlik.

Ena izmed pomembnih razlik je ta, da se je NAMA osredotočila na prenose toksičnih posojil, medtem ko je SAREB poleg slabih posojil nase prevzel tudi nepremičnine, gradnje v teku in zemljišča. Poleg tega je NAMA začela poslovati z manjšim številom hipotek (Keogh, 2013).

Iz Tabele 10 je razvidno, da je bruto vrednost vseh prenesenih sredstev na NAMA znašala 74 milijard €, kar je predstavljalo okoli 13 % vseh bančnih sredstev. Po drugi strani je bruto vrednost sredstev, ki so bila prenesena na SAREB krepko preseгла 100 milijard € oziroma slabih 8 % vseh bančnih sredstev. Opazimo lahko, da je SAREB upravljal tudi veliko večje število posojil kot NAMA (90.000–100.000 oziroma 12.000). Skupna cena transferjev po upoštevanju vseh diskontov je v primeru NAME znašala 31,8 milijarde €, kar je precej manj od cene transferjev na SAREB, ki je znašala 50,5 milijarde €.

Tabela 10: Primerjava prenosov sredstev med irsko in špansko slabo banko (do leta 2012)

NAMA	SAREB
Bruto knjigovodska vrednost vseh prenesenih sredstev: 74 milijard € (13,5 % vseh bančnih sredstev)	Bruto knjigovodska vrednost vseh prenesenih sredstev: 107 milijard € (slabih 8 % vseh bančnih sredstev)
Skupno število posojil: 12.000 posojil, 775 dolžniških skupin – več kot 5000 dolžnikov	Skupno število posojil: 90.000–100.000 posojil, 33.000 dolžnikov
Skupna cena transferjev: 31,8 milijarde € - povprečni diskont 57 %	Skupna cena transferjev: 50,4 milijarde € – povprečni diskont 63 %
Lokacija sredstev: 46 % zunaj Irske	Lokacija sredstev: vsa sredstva so v Španiji

Vir: T. McAleese, Bank Restructuring Developments in Europe, 2013, str. 9-10.

Zanimivo razliko med obema institucijama je mogoče opaziti tudi na področju geografske koncentracije, kjer lahko ugotovimo, da ima NAMA 54 % portfelja na Irskem, 32 % v Angliji, 4 % na Severnem Irskem, po 1 % na Škotskem in v Walesu, preostalih 8 % pa v ostalih državah. Dobršen del njenih sredstev je torej zunaj Irske, zlasti v Veliki Britaniji. Po drugi strani je porazdelitev sredstev španske slabe banke osredotočena predvsem na Španijo, od tega je kar 49 % sredstev skoncentriranih na področjih Madrida, Barcelone ter Levanteja, kar pomeni tudi večjo odvisnost od lokalnega gospodarstva (Keogh, 2013).

Pri iskanju razlik na področju mednarodne finančne pomoči je treba izpostaviti dejstvo, da je bila pomoč Španiji že v osnovi nekoliko drugače zasnovana od reševalnih paketov, ki so bili namenjeni reševanju Irske, Grčije ter Portugalske. Posojila za reševanje španskega bančnega sektorja so prišla iz dveh evropskih skladov, ki sta bila ustanovljena za pomoč članicam v stiski (European Financial Stability Facility ter European Financial Stabilisation Mechanism). Pri prejšnjih reševalnih akcijah, med katere je bila vključena tudi Irška, je denarna pomoč prišla s strani mednarodnih organov oziroma evroobmočja. V primeru Irske je pomoč prišla s strani IMF in EU. Naslednja pomembna razlika izhaja iz dejstva, da je bila pomoč Španiji namenjena izključno reševanju bančnega sektorja, torej zagotavljanju zadostne količine kapitala španskih bank. Na Irskem je bila zgodba drugačna, saj so bila sredstva namenjena reševanju celotnega gospodarstva, kar pomeni, da so bila namenjena tudi odplačevanju javnega dolga države. Španija si je močno prizadevala, da se izogne reševanju na ravni celotnega gospodarstva, saj je vedela, da to vodi k nepriljubljenim političnim zahtevam, kot so zmanjšanje porabe, dvig davkov in strog nadzor državnih financ. Če je bil osnovni predpogoj za odobritev finančne pomoči, ki jo je prejela irska vlada, uvedba drakonskih varčevalnih ukrepov, pa sprejetje finančne pomoči s strani Španije ni bilo pogojeno z uvedbo dodatnih strukturnih reform. Na to je vplivalo tudi dejstvo, da je Španija že sprejela več varčevalnih paketov, za seboj pa ima že tudi pokojninsko reformo in reformo trga dela.

Veliko se govori tudi o tem, da bi lahko Irška v bližnji prihodnosti potrebovala dodatna sredstva za stabilizacijo bančnega sektorja. V tem primeru bi bila dodatna sredstva iz EU zaradi majhnosti države povsem realna. Povsem nasprotno lahko trdimo za Španijo, ki je ena izmed največjih gospodarstev EU, zato bi bila dodatna pomoč veliko težje izvedljiva. Zdi se, da Španija morebitnih dodatnih mednarodnih reševalnih paketov vsaj nekaj časa ne bi mogla prejeti. Dejstvo je, da ima velikost države pri mednarodnem reševanju zelo pomembno vlogo (Greene, 2012).

SKLEP

Na podlagi primerjave bančne krize na Irskem in v Španiji sem prišel do zanimivih ugotovitev. Bančna sektorja obeh držav sta v obdobju pred izbruhom krize spadala med najbolj dobičkonosne v EU, prav tako sta imeli obe državi dobro urejene javne finance. Po letu 2007 so se okoliščine na svetovnih finančnih trgih zelo spremenile, s prvimi težavami pa sta se soočila tudi irski in španski bančni sektor.

Vzroki za izbruh bančne krize so bili v obeh državah zelo podobni. V zgodnjih devetdesetih letih 20. stoletja so si evropske države prizadevale doseči višjo stopnjo politično-ekonomskih integracij, med katerimi je bila ena izmed glavnih prioriteta prav finančna integracija med državami članicami. Te naj bi v irski in španski bančni sistem prinesle veliko koristi, saj prispevajo k doseganju večje učinkovitosti pri dodeljevanju sredstev in kapitala, k povečanju produktivnosti in odpravljajo številne ovire med državami članicami. Težava je v tem, da lahko finančne integracije privedejo do likvidnostnih neravnovesij in izpostavljenosti velikim tveganjem. Irske in španske banke so zaradi porasti čezmejnih prilivov financiranja postajale vse bolj mednarodno integrirane. Posledično se je spremenila tudi struktura bančnih obveznosti, saj je prišlo do povečanja deleža depozitov tujih kreditnih institucij, prav tako se je povečalo povpraševanje po novih finančnih produktih, kot je listinjenje. Težava je bila v tem, da je bilo čezmejno financiranje v veliki meri namenjeno gradbeništvu, kar je seveda pripomogla k hitremu napihovanju nepremičninskega balona, ki je bil eden izmed glavnih vzrokov za razvoj krize v obeh državah.

Prav tako sta se obe državi soočali s hudimi težavami na področju bančnega upravljanja in poslovanja ter slabe regulacije oziroma nadzora bank. Napačne odločitve pri upravljanju in vodenju bank so v veliki meri vplivale na finančno krizo v obeh državah. Tukaj je treba izpostaviti predvsem hitro kreditno rast, povečanje števila posojil z visokimi LTV indeksi in naraščanje LTD indeksov. V obdobju pred začetkom krize je število odobrenih bančnih kreditov v številnih državah hitro naraščalo. V samem vrhu sta bili tudi Irska in Španija, saj je povprečna rast bančnih kreditov med letoma 1999 in 2007 znašala 23,4 % oziroma 19,8 %, kar je v primerjavi z povprečjem EU (10,4 %) zelo veliko. To še posebej velja za Irsko, ki je v povprečju krepko preseгла 20 %. Ti podatki nakazuje na veliko bančno izpostavljenost nepremičninskemu sektorju, kar je bil tudi glavni razlog za razvoj bančne krize obeh držav. Večja razlika je bila opazna pri analizi uporabe posojil z visokimi LTV indeksi. Irske banke so v obdobju pred krizo začele spodbujati povpraševanje po svojih storitvah z inovacijami, kot so 100 % LTV posojila, kar pa ni bilo značilno za španske banke. Leta 2007 so bančna posojila za prve nakupe nepremičnin z LTV indeksom nad 100 % na Irskem predstavljala 26 %, v Španiji pa le okoli 3 % vseh posojil. Tudi povprečni LTV indeksi za prve nakupe nepremičnin so v istem letu na Irskem znašali 83 %, v Španiji pa 72,5 %, kar potrjuje, da so se irske banke obnašale nekoliko bolj tvegano.

Pomemben indikator bančnega upravljanja in poslovanja je tudi LTD indeks. Irski bančni sektor je med letoma 2004 in 2008 beležil višje LTD indekse od španskega sektorja, saj so zrasli s 170 % leta 2004 na 225 % v letu 2008, v Španiji pa s 150 % leta 2004 na 160 % v letu 2008.

Regulatorja obeh držav sta pri nadzoru bančnega sistema nekoliko zatajila, saj so bili znaki vse večjega tveganja izpostavitve nepremičninskemu trgu v zadnjem desetletju vse glasnejši, kar bi morale tako banke kot regulatorji opaziti in pravočasno sprejeti pravilne ukrepe.

Pri analiziranju ukrepov in odzivov irske in španske vlade na izbruh bančne krize lahko opazimo, da je Španija v veliki meri sledila irski poti, kar je dokaj logično, saj se je Irska s krizo soočila nekoliko prej. Obe državi sta sprejeli podobne ukrepe, kot so sprejetje jamstvenih shem, ustanovitev slabe banke in dokapitalizacija bank. Med ukrepi, ki sta jih sprejeli obe vladi so seveda obstajale določene razlike. Izpostavil bi predvsem pomembno razliko pri sprejetju mednarodne finančne pomoči, saj je v primeru Irske pomoč prišla s strani IMF in EU, v primeru Španije pa iz dveh evropskih skladov (EFSF in EFSM). Prav tako je bila pomoč Španiji namenjena izključno reševanju bančnega sektorja, torej zagotavljanju zadostne količine kapitala španskih bank. Na Irskem je bila zgodba drugačna, saj so bila sredstva namenjena reševanju celotnega gospodarstva, kar pomeni, da so bila namenjena tudi odplačevanju javnega dolga države.

V nalogi sem preveril tudi dve hipotezi.

Prvo hipotezo, ki se nanaša na trditev, da sta se obe državi pred krizo soočali s prenapihnjnim bančnim sektorjem sem preverjal z uporabo dveh standardnih meril (velikost bančnega sektorja države na podlagi deleža bančnih sredstev kot % nacionalnega BDP ter velikost bančnega sektorja države na podlagi deleža bančnega kapitala in rezerv kot % nacionalnega BDP). Na podlagi zbranih podatkov sem prvo hipotezo v primeru Irske potrdil, saj je bila Irska pri vseh primerjavah v samem evropskem vrhu, pri nekaterih pa je celo izstopala. Španija je bila po drugi strani na podlagi zbranih podatkov o velikosti bančnega sektorja kot % BDP celo nekoliko pod povprečjem EU, zato hipoteze nisem mogel v celoti potrditi. Kljub temu menim, da je bil španski bančni sektor v obdobju pred začetkom krize v določeni meri napihnjn, kar se je kazalo predvsem v ogromnem številu bančnih poslovalnic in številu zaposlenih v bančnem sektorju. S to težavo so se soočale predvsem španske hranilnice, ki so s svojim tveganim poslovanjem predstavljale veliko nevarnost za celoten bančni sistem.

Postavil sem tudi hipotezo, da je bila velika izpostavljenost nepremičninskemu sektorju v obeh državah ključni razlog za nastanek bančne krize. Pri preverjanju hipoteze sem uporabil podatke o povprečni rasti bančnih kreditov (namenjenih za nakupe nepremičnin) med letoma 1999 in 2007, kjer sta izstopali ravno Irska (23,4 %) in Španija (19,8 %), ki sta močno presegali povprečje evroobmočja (10,4 %). Ti podatki nakazujejo veliko bančno izpostavljenost nepremičninskemu sektorju. Primerjal sem tudi podatke, ki prikazujejo kombinacijo povprečnih letnih stopenj rasti stanovanjskih cen ter stanovanjskih kreditov med letoma 1999 in 2007. Tudi tukaj je jasno, da sta bili Irska in Španija v evropskem vrhu, saj sta močno presegli povprečje evroobmočja. Čeprav so bile banke obeh držav močno izpostavljene nepremičninskemu sektorju pa je treba poudariti, da so bile v Španiji najbolj izpostavljene ravno hranilnice, ki so s svojim poslovanjem v veliki meri pripomogle k nastanku bančne krize v državi. Španske komercialne banke so bile med letoma 1995 in 2009 manj izpostavljene nepremičninskemu sektorju, zato niso v tolikšni meri sodelovale pri razvoju gospodarske in finančne krize.

O bančni izpostavljenosti nepremičninskemu sektorju priča tudi podatek o naraščanju LTV indeksov, ki prikazujejo razmerje med višino posojila in tržno vrednostjo nepremičnine, saj so se banke (še posebej irske) med letoma 2004 in 2007 odločile za agresivno trženje posojil z visokimi LTV indeksi. Kreditiranje v obeh državah je postalo nenadzorovano in zdelo se je, da so banke začele izgubljati stik z realnostjo. Zbrani podatki dokazujejo, da sta bili obe državi med letoma 1999 in 2007 močno izpostavljeni nepremičninskemu sektorju, s čimer drugo hipotezo potrjujem.

Treba je povedati, da so glavne reforme bančnega sektorja obeh držav že v polnem teku, končni rezultati pa se bodo pokazali v nekaj letih. Takrat bo jasno, kako so bile vse sprejete odločitve uspešne oziroma pravilne in katera država se je reform lotila uspešneje. Dejstvo je, da bančni sektorji držav članic EU ne sprejemajo vseh odločitev sami, saj so v veliki meri odvisni od zahtev ECB. Irska in Španija se morata tako držati številnih mednarodnih sporazumov, med drugim o višjih kapitalskih in likvidnostnih zahtevah. Najpomembnejši regulativni sporazum v prihodnosti se nanaša na dokončno oblikovanje bančne unije, ki bo temeljila na celovitih in podrobnih enotnih pravilih za vse finančne storitve. Za Irsko in Španijo je torej pomembno, da v prihodnje nadaljujeta izvajanje obstoječih reform bančnega sektorja in uspešno sodelujeta z drugimi mednarodnimi finančnimi institucijami, saj je bilo v zadnjem letu mogoče opaziti rahlo izboljšanje ter stabilizacijo obeh sektorjev. Kljub številnim sprejetim ukrepom pa sta bančna sektorja obeh držav še daleč od popolnega okrevanja, saj si številne banke, kljub državni pomoči, še zdaleč niso povsem opomogle.

LITERATURA IN VIRI

1. A&L Goodbody. (2009). Irish Credit Institutions (Financial Support) Scheme 2008. Najdeno 30. oktobra 2013 na spletnem naslovu http://www.ashurst.com/doc.aspx?id_Resource=2371
2. Adalet-McGowan, M. (2011). "Overcoming the Banking Crisis in Ireland". *OECD Economics Department Working Papers*, (907), 6-7.
3. Bacon, P. (2009). Evaluation of Options for Resolving Property Loan Impairments and Associated Capital Adequacy of Irish Credit Institutions. *Proposal for a National Asset Management Agency (NAMA)*. Najdeno 13. avgusta 2013 na spletnem naslovu <http://www.ntma.ie/Publications/>
4. Banco de España. (2012). *The recapitalisation plans for all banks requiring injections of public funds have been approved*. Madrid: Communication Department.
5. Bank for International Settlements (BIS). (2012). Consolidated banking statistics. Najdeno 3. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.bis.org/statistics/consstats.htm>
6. Brady, K. (2012, 2. avgust). The Spanish Financial Crisis Economy the Size of Portugal, Ireland, and Greece Combined is at Risk. *Joint Economic Committee*. Najdeno 14. novembra 2013 na spletnem naslovu http://www.jec.senate.gov/republicans/public/?a=Files.Serve&File_id=27a9d1b4-e654-4528-89b6-cd874a8474c1
7. Cadman et al. (2010, 23. julij). Interactive: EU stress test results by bank. *Financial Times*. Najdeno 4. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/6e33d27c-9660-11df-96a2-00144feab49a.html#axzz2sMobqtxv>
8. Carballo-Cruz, F. (2011). Causes and Consequences of the Spanish Economic Crisis: Why the Recovery is Taken so Long? *Panaeconomicus*, 58(3), 309.
9. Central bank of Ireland. (2011a). *Central Bank Quarterly Bulletin*. Dublin: Central bank Report.
10. Central Bank of Ireland. (2011b). *The Financial Measures Programme Report 2011*. Dublin: Central Bank Report.
11. Central Bank of Ireland. (2012). *PCAR 2011 Review - Analysis of PCAR banks up to end-June 2012 compared to PCAR 2011*. Dublin: Central Bank Report.
12. Claessens, S., & Kose, M. (2013). Financial Crises: Explanations, Types, and Implications. *IMF Working Paper*, 13(28), 11-12.
13. Clarke, B., & Hardiman, N. (2012). Crisis in the Irish Banking System. *UCD Geary Institute Discussion Paper Series*, 3(2012), 3-4.
14. Coates, D., & Everett, M. (2013). Profiling the Cross-Border Funding of the Irish Banking System. *Economic Letter Series*, 2013(4), 3-5.
15. Connor et al. (2010). "The U.S. and Irish Credit Crises: Their Distinctive Differences and Common Features". *Irish Economy Note*, 2012(10), 10-12.

16. Cotterill, J. (2012, 25. junij). Testing For Forbearance. *Financial Times*. Najdeno 25. avgusta 2012 na spletnem naslovu <http://ftalphaville.ft.com/2012/06/25/1055141/testing-for-forebearance/>
17. Cuñat, V., & Garicano, L. (2010). *Did Good Cajas Extend Bad Loans? Governance, Human Capital and Loan Portfolios*. London: School of Economics and Political Science.
18. Day, P. (2013, 30. oktober). Fragile Spanish economy limps out of recession. *Reuters*. Najdeno 17. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.reuters.com/article/2013/10/30/us-spain-economy-idUSBRE99T0BH20131030>
19. Department of the Environment, Heritage and Local Government. (2007). Annual Housing Statistics Bulletin 2007. Najdeno 25. marca 2012 na spletnem naslovu <http://www.environ.ie/en/Publications/StatisticsandRegularPublications/HousingStatistics/FileDownload,18371,en.pdf>
20. European Financial Stability Facility. (2012). Proposal on a Facility for the Recapitalisation of Financial Institutions for the Kingdom of Spain. Najdeno 1. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.openeurope.org.uk/Content/Documents/Pdfs/SpainEFSFconfidential.pdf>
21. Etxezarreta et al. (2011). Boom and (deep) crisis in the Spanish economy: the role of the EU in its evolution. Najdeno 12. maja 2013 na spletnem naslovu http://www2.euromemorandum.eu/uploads/ws1_etxezarreta_et_al._boom_and_deep_crisis_in_the_spanish_economy_the_role_of_the_eu_in_its_evolution.pdf
22. European Central Bank (ECB). (2008). EU Banking Structures. Najdeno 25. maja 2013 na spletnem naslovu <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/eubankingstructures2008en.pdf>
23. European Central Bank (ECB). (2009a). Housing Finance In The Euro Area. *Occasional Paper Series*, (101), 28-84.
24. European Central Bank (ECB). (2009b). Housing Finance In The Euro Area. Structural Issues Report. Najdeno 25. maja 2013 na spletnem naslovu <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/housingfinanceeuroarea0309en.pdf>
25. European Central Bank (ECB). (2012a). Financial Integration in Europe. Najdeno 25. maja 2013 na spletnem naslovu <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialintegrationineurope201304en.pdf>
26. European Central Bank (ECB). (2012b). Statistical Data Warehouse. EU-27, EFTA and EBF Associates Countries: Main Financial Indicators. Najdeno 9. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.docstoc.com/docs/168340982/18-october-2012-Copy-of-D0064-2012--New-BankStat-Database>
27. European Central Bank (ECB). (2013). Statistical Data Warehouse. Najdeno 9. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://sdw.ecb.europa.eu/>
28. European Commission. (2009). Credit Institutions Eligible Liabilities Guarantee Scheme. *State aid*, 349(2009), 3-4.

29. European Commission. (2012a). Financial assistance for the recapitalisation of financial institutions in Spain - Financial stability support package for Spain. Najdeno 1. oktobra 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/spain/index_en.htm
30. European Commission. (2012b). Ireland's economic crisis: how did it happen and what is being done about it? - The EU/IMF economic adjustment programme for Ireland. Najdeno 5. decembra 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/ireland/key-eu-policy-areas/economy/irelands-economic-crisis/index_en.htm#4
31. European Commission Services (Ameco). (2013). Annual macro-economic database. Najdeno 16. junija 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/ameco/zipped_en.htm
32. Eurostate. (2013). Sareb, Europe's largest property fund manager starts liquidation process. *Eurostate Research*. Najdeno 7. oktobra 2012 na spletnem naslovu http://www.eurostate.com/Eurostate_Spanish%20Bad%20Bank_ENG.pdf
33. Fabozzi, F. J., & Mann, S.V. (2005). *The handbook of fixed income securities*. New York: McGraw-Hill Companies, Inc.
34. Finfacts Team. (2011, 31. avgust). Irish Life & Permanent reports pre-tax loss of €349m in H1 2011. *Finfacts*. Najdeno 22. novembra 2013 na spletnem naslovu http://www.finfacts.ie/irishfinancenews/article_1023024.shtml
35. Fitzgerald, F. (2010). Order of Business. *Seanad Éireann Debate, 203(7)*, 1.
36. Fitzpatrick, J. (2013, 7. februar). Anglo Irish Bank debt deal gets ECB clearance. *BBC Business*. Najdeno 17. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.bbc.co.uk/news/business-21361339>
37. Flynn, J. (2013, 15. november). Just the Facts – Ireland Exits EU/IMF Bailout Programme. *European Movement Ireland*. Najdeno 17. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.europeanmovement.ie/just-the-facts-bailout-programme/>
38. Fondo de Reestructuración Ordenada Bancaria (FROB). (2012a). The transfer prices to the Asset Management Company (Sareb) will be sharply adjusted to ensure its profitability. Najdeno 7. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.bde.es/f/webbde/GAP/Secciones/SalaPrensa/InformacionInteres/ReestructuracionSectorFinanciero/Archivo/Ficheros/frob291012e.pdf>
39. Fondo de Reestructuración Ordenada Bancaria (FROB). (2012b). Restructuring and Recapitalisation of the Banking Sector: the Asset Management Company (SAREB). Najdeno 7. oktobra 2013 na spletnem naslovu http://www.bde.es/f/webbde/GAP/Secciones/SalaPrensa/InformacionInteres/ReestructuracionSectorFinanciero/Archivo/Ficheros/presentacion_sareb291012e.pdf
40. Fondo de Reestructuración Ordenada Bancaria (FROB). (2013). FROB Document. Najdeno 4. oktobra 2013 na spletnem naslovu http://www.frob.es/financiera/docs/20130425%20_Presentacion_abril2013.pdf
41. Garicano, L. (2012, 16. oktober). Five lessons from the Spanish cajas debacle for a new euro-wide supervisor. *VOX*. Najdeno 12. februarja 2013 na spletnem naslovu <http://www.voxeu.org/article/five-lessons-spanish-cajas-debacle-new-euro-wide-supervisor>

42. Garrigues. (2012). Asset Management Companies and the SAREB. *Garrigues Documents*. Najdeno 11. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.garrigues.com/en/Publicaciones/Novedades/Documents/Updates-Corporate-26-2012.pdf>
43. Gentier, A. (2012). Spanish Banks and the Housing Crisis: Worse than the Subprime Crisis? *International Journal of Business*, 17(4), 343-344.
44. Greene, M. (2012). Spain Following in Ireland's Footsteps. Najdeno 5. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://economistmeg.com/2012/04/23/spain-following-in-irelands-footsteps/>
45. Honohan, P. (2009a). "Irish Banking Policy during and after the Crisis". *Irish Economy Note*, (5), 4–10.
46. Honohan, P. (2009b). Resolving Ireland's Banking Crisis. *The Economic and Social Review*, 40(2), 215-219.
47. Honohan, P. (2012). Recapitalisation of failed banks – some lessons from the Irish experience. Najdeno 14. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.bis.org/review/r120907j.pdf?frames=0>
48. Honohan et al. (2010). The Irish Banking Crisis Regulatory and Financial Stability Policy 2003–2008. Najdeno 14. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.bankinginquiry.gov.ie/The%20Irish%20Banking%20Crisis%20Regulatory%20and%20Financial%20Stability%20Policy%202003-2008.pdf>
49. Ignatzi, C. (2013, 11. november). Spain and Ireland become Europe's star debtors. *Deutsche Welle*. Najdeno 22. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.dw.de/spain-and-ireland-become-europes-star-debtors/a-17231309>
50. International Monetary Fund (IMF). (2010, 16. december). Executive Board Approves €22.5 Billion Extended Arrangement for Ireland. *IMF*. Najdeno 12. septembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2010/pr10496.htm>
51. International Monetary Fund (IMF). (2011). Ireland: Extended Arrangement—Interim Review Under the Emergency Financing Mechanism. *IMF Country Report*, 11(47), 9.
52. International Monetary Fund (IMF). (2012). Spain: The Reform of Spanish Savings Banks Technical Notes. *IMF Country Report*, 12(141), 8-9.
53. International Monetary Fund (IMF). (2013). Spain: Financial Sector Reform—Third Progress Report. *IMF Country Report*, 13(205), 9.
54. IrishDeposits. (2012). Guarantee Scheme. Independent, Impartial Deposit Advice. Najdeno 8. septembra 2013 na spletnem naslovu http://www.irishdeposits.ie/Guarantee_schemes
55. Isla, E. (2013, 23. april). The Spanish Bad Bank (SAREB). Najdeno 23. septembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.sjberwin.com/insights/2013/04/23/the-spanish-bad-bank-sareb>
56. Keogh, R. (2013, 21. januar). Differences & similarities between Nama and Sareb. *Premier Property International*. Najdeno 24. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://premiermarbella.com/news/differences-similarities-bewteen-nama-and-sareb/?lang=en>

57. Konda, U. (2009, 16. januar). Na Irskem nacionalizirali banko. *Finance*. Najdeno 17. avgusta 2013 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/235074/Re-Na-Irskem-nacionalizirali-banko>
58. Konda, U. (2010, 9. november). Drugi val irske krize prihaja - hipotekarna posojila. *Finance*. Najdeno 17. avgusta 2013 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/294306/Drugi-val-irske-krize-prihaja---hipotekarna-posojila>
59. Koritnik, M., & Merc, P. (2012). Izvedba slabe banke - odprta vprašanja in možna alternativa. *Bančni Vestnik*, 10(2012), 15-16.
60. Krajnc, S. (2012, 26. november). Španija bo zaprosila za okoli 40 milijard evrov za pomoč bankam. *RTVSLO - Gospodarstvo*. Najdeno 4. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.rtv slo.si/gospodarstvo/spanija-bo-zaprosila-za-okoli-40-milijard-evrov-za-pomoc-bankam/296705>
61. Krajnc, S. (2013, 10. december). Kako so reševali banke drugod? *RTVSLO - Gospodarstvo*. Najdeno 4. januarja 2013 na spletnem naslovu <http://www.rtv slo.si/tvslo3/novica/1403>
62. Landon, T. (2010, 31. avgust). Support of Anglo Irish Bank Strains Ireland. *The New York Times*. Najdeno 16. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://www.nytimes.com/2010/09/01/business/global/01anglo.html?pagewanted=all&_r=0
63. Lane, P. R. (2012). The Irish Crisis. *The World Financial Review*. Najdeno 15. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.worldfinancialreview.com/?p=874>
64. Leunig, R. (1998). The Challenge of European Union Membership; The Challenge of Irish experience with former accession to the European Union. *Družboslovne razprave Ljubljana*, 14(26), 121-122.
65. Liikanen et al. (2012). High-level Expert Group on reforming the structure of the EU banking sector. *Final Report*. Najdeno 23. aprila 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/high-level_expert_group/report_en.pdf
66. Lind, V. (2012). *Crisis Management of Spain* (bachelor thesis). Luleå: University of Technology.
67. Lohak, B. (2010). *Vpliv nepremičninskega trga na finančno stabilnost* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
68. Mansergh, M. (2008). Credit Institutions (Financial Support) Act 2008. *Seanad Éireann Debate*, 191(10).
69. Marn, U. (2013, 5. julij). Porodne težave – Obsežnejši prenos slabih terjatev na slabo banko šele jeseni. *Mladina*. Najdeno 4. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.mladina.si/145991/porodne-tezave/>
70. Martín-Oliver, A. (2013). Financial Integration and Structural changes in Spanish Banks During the Pre-Crisis Period. *Estabilidad Financiera*, (24), 111-113.
71. McAleese, T. (2013). Bank Restructuring Developments in Europe. *Alvarez & Marsal Services*. Najdeno 10. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.corporaterestructuringsummit.ie/presentations/2013/Tom-McAleese-CRS-Presentation.pptx>

72. McGowan, P. (1988). Money and Banking in Ireland Origins Development and Future. *Journal of the Statistical and Social Inquiry Society of Ireland*, 26(1), 50-82.
73. McMahon, J. (2010). The Irish banking crisis: lessons learned, future challenges. *Mazars Banking Conference*. Najdeno 30. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.centralbank.ie/press-area/speeches/Documents/26%20May%202010%20-%20Address%20to%20Mazars%20Banking%20Conference,%202010%20by%20Jonathan%20McMahon.pdf>
74. Mishkin, F.S. (2001). "Financial policies and the prevention of financial crises in emerging market economies". *Policy Research Working Paper Series*, (8087), 1-16.
75. Moran, J.A. (2011). Reorganising the Irish Banking System. Banking Policy Division. Najdeno 2. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://namawinelake.files.wordpress.com/2011/03/dofpresentation1.pdf>
76. Mrak, M. (2002). *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV Založba.
77. National Asset Management Agency (NAMA). (2012). Key Financial Figures – Summary of loan acquisitions. Najdeno 12. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.nama.ie/about-our-work/key-figures/>
78. National Asset Management Agency (NAMA). (2013). NAMA Quarterly Report and Accounts (Section 55 NAMA Act 2009). Najdeno 28. decembra 2013 na spletnem naslovu http://www.nama.ie/?wpfb_dl=346
79. Noonan, L. (2010, 23. december). €3.7bn injection to seal 'nationalisation' of AIB. *Independent*. Najdeno 17. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.independent.ie/business/irish/37bn-injection-to-seal-nationalisation-of-aib-26608848.html>
80. O'Carroll, L. (2011, 25. julij). Bank of Ireland averts nationalisation. *The Guardian*. Najdeno 12. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.theguardian.com/business/ireland-business-blog-with-lisa-ocarroll/2011/jul/25/ireland#start-of-comments>
81. Rae, D., & Van den Noord, P. (2006). Ireland's housing boom: what has driven it and have prices overshot? *Economics Department Working Paper*, (492), 4-5.
82. Regling, K., & Watson, M. (2010). A Preliminary Report on The Sources of Ireland's Banking Crisis. *Report commissioned by the Minister for Finance of Ireland*, 10(700), 28–40.
83. Regling, K. (2012). "Europe's response to the Euro Crisis". European Stability Mechanism. Najdeno 15. novembra 2013 na spletnem naslovu http://www.econ.ku.dk/nf/Medlemsm%C3%B8der/2012/Klaus%20Regling_Danish%20Economic%20Society%2018122012.pdf
84. Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2008). This time is different: a panoramic view of eight centuries of financial crises. *Working Paper*, (13882), 51.
85. Ross-Thomas, E. (2011, 24. januar). Spain's Progress on Deficit Creates Cushion for Savings Banks: Euro Credit. *Bloomberg*. Najdeno 23. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://www.bloomberg.com/news/2011-01-23/spain-s-progress-on-deficit-creates-cushion-for-savings-banks-euro-credit.html>

86. Schoenmaker, D., & Werkhoven, D. (2012). What is the Appropriate Size of the Banking System? *DSF Policy Paper*, (28), 2–8.
87. Shin, H. S. (2011). Global Banking Glut and Loan Risk Premium. *IMF Annual Research Conference*. Najdeno 16. septembra 2013 na spletnem naslovu http://www.princeton.edu/~hsshin/www/mundell_fleming_lecture.pdf
88. Shiratsuka, S. (2005). The asset price bubble in Japan in the 1980s: Lessons for financial and macroeconomic stability. *BIS Papers*, (21), 42–62.
89. Solsten, E., & Meditz, S. (1988). *Spain: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress.
90. Stationery Office. (2008). Credit Institutions (Financial Support) Scheme 2008. *Statutory Instruments*, (411), 2-3.
91. Tamames, R. (2009). *Para Salir de la Crisis Global: Análisis y Soluciones*. Madrid: Ediciones Algaba.
92. Thomson Reuters Datastream. (2013). House Price Indices. Najdeno 17. Oktobra 2013 na spletnem naslovu <https://forms.thomsonreuters.com/datastream/>
93. Trujillo-Ponce, A. (2012). What determines the profitability of banks? Evidence from Spain. Najdeno 2. oktobra 2012 na spletnem naslovu http://www.researchgate.net/profile/Antonio_Trujillo-Ponce/publication/227670309_What_determines_the_profitability_of_banks_Evidence_from_Spain/file/5046351489087921ba.pdf
94. Valverde, S.C. (2011). Sovereign Debt and Banking Challenges for Spain. Najdeno 12. oktobra 2013 na spletnem naslovu http://www.frbatlanta.org/documents/cenfis/events/11sov_debt_Valverde.pdf
95. Valverde, S.C., & Villarroya, J.M. (2012). Ten Questions Concerning the Spanish Banking Sector. Najdeno 12. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.uv.es/maudosj/publicaciones/10Q%20SPANISH%20BANKING.pdf>
96. Waterfield, B. (2010, 22. november). Ireland forced to take EU and IMF bail-out package. *The Telegraph*. Najdeno 14. junija 2013 na spletnem naslovu <http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/8150137/Ireland-forced-to-take-EU-and-IMF-bail-out-package.html>
97. Whelan, K. (2009). Do NAMA Critics Know About LTVs? Najdeno 17. marca 2013 na spletnem naslovu <http://www.irisheconomy.ie/index.php/2009/08/30/do-nama-critics-know-about-ltvs/>
98. Zakon o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank (ZUKSB). *Uradni list RS* št. 102/2012; Odl.US: U-II-1/12-23, U-II-2/12-22, 63/2013-ZS-K.

PRILOGA

Priloga: Seznam kratic

ABS	Asset-backed securities (s premoženjem zavarovani vrednostni papirji)
AIB	Allied Irish Banks
ANGLO	Anglo Irish Bank
BBVA	Banco Bilbao Vizcaya Argentaria
BDP	Bruto domači proizvod
BoI	Bank of Ireland
CIFS	Credit Institutions Financial Support Scheme (shema za finančno podporo kreditnih institucij)
DGS	Deposit Guarantee Scheme (jamstvena shema za vloge v bankah)
EBS	Education Building Society
ECB	Evropska centralna banka
EDP	Excessive Deficit Procedure (postopek za ugotavljanje in preprečevanje čezmernih primanjkljajev)
EFSF	European Financial Stability Facility (Evropski sklad za finančno stabilizacijo)
EFSM	European Financial Stabilisation Mechanism (Evropski mehanizem za finančno stabilizacijo)
ELG	Eligible Liabilities Guarantee (jamstvena shema za upravičene obveznosti)
EMU	Ekonomsko in monetarna unija
ERM	Exchange Rate Mechanism (mehanizem deviznih tečajev)
ESM	European Stability Mechanism (Evropski mehanizem za finančno stabilnost)
EU	Evropska unija
FROB	Fund for Orderly Bank Restructuring (Sklad za prestrukturiranje bank)
FMP	Financial Measures Programme
IBRC	Irish Bank Resolution Corporation
IL&P	Irish Life and Permanent
IMF	International Monetary Fund (Mednarodni denarni sklad)
INBS	Irish Nationwide Building Society
LTD	Loan-to-deposit ratio (razmerje med posojili in depoziti)
LTV	Loan-to-value ratio (razmerje med posojilom in vrednostjo nepremičnine)
MoS	Memorandum o soglasju
NAMA	National Asset Management Agency (Nacionalna agencija za upravljanje premoženja)
NAMAIL	National Asset Management Agency Investment Limited
NTMA	National Treasury Management Agency (Nacionalna agencija za upravljanje zakladništva)
PCAR	Prudential Capital Assessment Review
PLAR	Prudential Liquidity Assessment Review
ROA	Return on assets
ROE	Return on equity

SAREB	Company for the Management of Assets proceeding from Restructuring of the Banking System (družba za upravljanje slabih bančnih terjatev)
SIP	Institutional Protection Scheme (shema institucionalnega varstva)
SPV	Special Purpose Vehicle
ZDA	Združene države Amerike